

De pedagogische waarde van cultureel bewustzijn

Het verleden en de toekomst van jongeren
met een Afrikaanse achtergrond

Share. Think. Act

Inhoudsopgave

INLEIDING		2
HOOFDSTUK 1.	Theoretische achtergronden	4
	§ 1. Sociaal en cultureel kapitaal	4
	§ 2. Discriminatie en onderdrukking	6
	§ 3. Identiteit	11
	§ 4. Jeugdbeleid, cultureel bewustzijn en empowerment	15
HOOFDSTUK 2.	Londen en Amsterdam Zuidoost in cijfers	19
	§ 1. Statistische inzichten Londen	19
	§ 2. Statistische inzichten Amsterdam Zuidoost	22
	§ 3. Conclusies	26
HOOFDSTUK 3.	Methodiek van het jongerenwerk	27
	§ 1. Jongerenwerk in Londen	27
	§ 2. Jongerenwerk in Amsterdam Zuidoost	33
	§ 3. Conclusies	38
HOOFDSTUK 4.	Suggesties voor jongerenwerk en jeugdbeleid	41
	§ 1. Werken aan sociaal, cultureel en etnisch kapitaal	41
	§ 2. Dealen met discriminatie	42
	§ 3. Focus op identiteitsontwikkeling	43
	§ 4. Consequenties voor jongerenwerk en jeugdbeleid	44
BIJLAGEN		
	1. Noten	47
	2. Inspirerende programma's jongerenwerk	55
	3. Deelnemers studieproject 'Best of both worlds'	74
	4. Resultaten enquête conferentie 'Best of both worlds'	75

Inleiding

Met steun van het Europees Erasmus+ programma heeft welzijnsorganisatie Swazoom uit Amsterdam Zuidoost in coproductie met de Engelse jongerenwerkorganisatie Share, Think and Act uit Londen een gezamenlijk studieproject uitgevoerd naar het belang van cultureel bewustzijn bij jeugd voor jongerenwerk dat zich richt op jongeren met een Afrikaanse afkomst. Dit heeft plaatsgevonden gedurende het jaar 2016. Deze rapportage is een verslag van de speurtocht naar deze thematiek op basis van literatuurstudie en kennismaking met de jongerenwerkpraktijk in beide steden.

Toelichting

Vooral in de grotere steden in Europa hebben zich in de loop der tijd veel inwoners met een Afrikaanse achtergrond uit voormalige koloniën gevestigd. Dat is ook het geval in Amsterdam Zuidoost en in Lewisham, een grote wijk in Londen. In Zuidoost wonen veel mensen uit Suriname en de Antillen, maar ook uit allerlei landen in West-Afrika en andere delen van dit continent. In Lewisham en andere delen van Londen wonen veel mensen uit de Caraïben, maar ook uit veel Afrikaanse landen.

De ervaring is dat jongerenwerk als een professionele voorziening die wil bijdragen aan het opgroeien van jongeren, bij jeugd met een Afrikaanse achtergrond te maken kan krijgen met ontwikkelingsproblemen die verband houden met hun culturele achtergrond. Kernpunt is dat veel van deze jongeren kampen met identiteitsproblemen in combinatie met gebrek aan zelfvertrouwen en ambitieniveau. Hierin spelen factoren mee als ervaringen met rassendiscriminatie, geringe beschikbaarheid van positieve rolmodellen in de thuis- en woonomgeving en overwegend negatieve beeldvorming over cultuur van afkomst.

Het lijkt erop dat de betrokken jongeren in hun persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling gehinderd worden door een gebrek aan cultureel bewustzijn. Om dit te voorkomen zou tijdens hun opgroeien tot volwassene veel aandacht moeten worden geschonken aan hun cultuur en geschiedenis waaraan trots kan worden ontleend.

Vraagstuk

De vraag is echter hoe cultureel bewustzijn op een goede manier gestimuleerd kan worden vanuit het jongerenwerk. In het kader van het studieproject 'The best of both worlds' is nagegaan hoe het jongerenwerk in Amsterdam Zuidoost en in Lewisham en de rest van Londen met deze thematiek bezig is. In eerste instantie is een delegatie van jongerenwerkers uit Londen op bezoek gekomen bij collega jongerenwerkers van Swazoom in Amsterdam Zuidoost. Daarna is een Amsterdamse delegatie op bezoek geweest in Londen. Tijdens deze uitwisseling zijn projecten en jongerencentra bezocht, zijn onderlinge discussies gevoerd over hoe met dit thema gewerkt kan worden en zijn jongerenwerkers uitvoerig geïnterviewd over hun vak. De uitkomsten hiervan zijn beschreven in een conceptrapport dat ter bespreking is voorgelegd op de conferentie van 25 oktober in het Bijlmer Parktheater in Amsterdam Zuidoost over de pedagogische waarde van cultureel bewustzijn. Daar

zijn jongerenwerkers, jeugdhulpverleners en medewerkers jeugdbeleid uit Nederland en Engeland met elkaar in gesprek gegaan over deze thematiek. De inspirerende uitkomsten worden in deze rapportage gepresenteerd.

Inhoud

In hoofdstuk 1 worden de theoretische achtergronden van cultureel bewustzijn onder jongeren uit etnische minderheidsgroepen besproken. Vervolgens is een beeld geschetst van de context in Londen en Amsterdam Zuidoost aan de hand van statistische gegevens over de jeugdpopulatie (hoofdstuk 2). In het derde hoofdstuk wordt de inzet van het jongerenwerk in beide grootstedelijke gebieden uiteengezet, mede aan de hand van een aantal voorbeelden van inspirerende programma's. Afgesloten wordt met suggesties voor de wijze waarop aandacht kan worden besteed aan cultureel bewustzijn van jongeren uit etnische minderheidsgroepen binnen jeugdbeleid in het algemeen en de inzet van het jongerenwerk in het bijzonder (hoofdstuk 4).

Bedankt

Wij willen alle deelnemers^a van het studieproject en de gasten op de conferentie van 25 oktober 2016 oprecht bedanken voor het delen van hun inzichten en het bijdragen aan de discussies.

Amsterdam, 30 november 2016

Namens Noorda en Co

Jaap Noorda
Debora Reesink
Annelieke van Dijk

Namens Swazoom

John Lachman
Otmar Watson

^a Zie Bijlage 3 voor een overzicht van deelnemers aan het studieproject 'Best of both worlds'.

Hoofdstuk 1. Theoretische achtergronden

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de theoretische achtergronden geschetst van cultureel bewustzijn bij jongeren uit minderheidsgroepen in het algemeen en jongeren met een Afrikaanse herkomst in het bijzonder. Verschillende theoretische en empirische inzichten werpen licht op de realiteit waarin deze jongeren opgroeien en de rol die cultureel bewustzijn en identiteitsontwikkeling spelen bij het vinden van een plek in de maatschappij. Allereerst wordt stilgestaan bij de functie van sociaal en cultureel kapitaal in de vorming van jongeren (§ 1). Vervolgens gaan we in op de betekenis van discriminatie en onderdrukking en de invloed die dit heeft op opgroeiende jeugd (§ 2). Aansluitend volgen inzichten over identiteitsontwikkeling bij jongeren met specifieke aandacht voor het belang van het verkennen van hun etnische identiteit (§ 3). Afgesloten wordt met de mogelijkheden van positief jeugdbeleid en technieken voor empowerment (§ 4).

§ 1. Sociaal en cultureel kapitaal

De sociaaleconomische positie van een gezin is niet alleen van invloed op de financiële mogelijkheden in een huishouden maar heeft ook sociaal-culturele en pedagogische consequenties. Zo is het opgroeien in armoede van veel kinderen en jongeren, ongeacht hun etnische achtergrond, niet alleen een economisch probleem, maar kan dit ook leiden tot pedagogische armoede. Ouders die zich voortdurend zorgen maken over een gebrek aan inkomen en het aflossen van schulden, ervaren meer stress, hebben meer risico op fysieke en psychische problemen en worden vaak onzeker over hun rol als opvoeder.¹ Dat risico is extra groot bij alleenstaande moeders die in veel gevallen beperkte steun van hun omgeving hebben.² Ook professionals binnen het jongerenwerk zien dit in hun werkpraktijk met gedesorganiseerde gezinnen die te maken hebben met een opeenstapeling aan problemen. Dit leidt tot stress en spanningen, waardoor overzicht ontbreekt en ouders geen grip hebben op de eigen situatie en de opvoeding van hun kinderen. Armoede vormt vanwege de chronische stress die het met zich meebrengt een belangrijk obstakel voor het ouderschap.³ Echter, ervaren een goede ouder te zijn is in gezinnen die lijden onder armoede juist van grote betekenis, doordat in deze context ouderschap een belangrijke zingevende functie vervult. Dit betekent dat er grote waarde wordt gehecht aan het gevoel een goede ouder te zijn, terwijl de mogelijkheden om dit te realiseren sterk onder druk staan. Het is aannemelijk dat deze wisselwerking de negatieve gevolgen van armoede op de interactie en relaties binnen gezinnen verder versterkt.

Om onderscheid te maken tussen sociaaleconomische omstandigheden enerzijds en de sociaal-culturele en pedagogische consequenties anderzijds, biedt de theorie van socioloog Pierre Bourdieu verhelderende inzichten. Bourdieu onderscheidt drie vormen van 'kapitaal' waarover een mens kan beschikken: economisch kapitaal, cultureel kapitaal en sociaal kapitaal.⁴ Economisch kapitaal verwijst naar de

beschikbare financiële mogelijkheden, cultureel kapitaal betreft de kennis en vaardigheden waarover iemand beschikt, en sociaal kapitaal verwijst naar de sociale netwerken en relaties die een persoon heeft.

Mensen ontlenen status aan het economisch, cultureel en sociaal kapitaal waarover zij beschikken.⁵ Met name de opbouw van een type sociaal en cultureel kapitaal dat erkend en gewaardeerd wordt in de samenleving, kan beschouwd worden als een vorm van symbolisch kapitaal dat mensen kansen biedt op een waardevolle positie in de maatschappij.⁶ Een gebrek aan dit symbolisch kapitaal kan leiden tot sociale uitsluiting. Een open samenleving alleen is geen garantie voor succes, want men heeft van al deze kapitalen wat nodig om mee te kunnen doen. Je moet goed op de hoogte zijn van de spelregels in een samenleving om je te kunnen handhaven. De mate van economisch kapitaal, cultureel kapitaal en sociaal kapitaal waarover een persoon beschikt is onderling met elkaar verbonden en hangt vaak samen met de omgeving waarin men opgroeit.⁷ Zo bepalen de financiële middelen waarover ouders beschikken vaak de mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding van de kinderen die vervolgens van invloed zijn op het ontwikkelen van vaardigheden en het opbouwen van een sociaal netwerk.

Zowel een kwetsbare sociaaleconomische positie als lid zijn van een etnische minderheid, wordt vaak gezien als een beperking voor het opbouwen van symbolisch kapitaal en dus voor het bestendigen van een positie in de samenleving.⁸ Echter, de laatste jaren is er internationaal steeds meer aandacht gekomen voor een concept van 'etnisch kapitaal' dat wijst op een waardevolle relatie tussen een etnische minderheidspositie of een migratiegeschiedenis en de opbouw van (symbolisch) kapitaal, met name voor onderwijsprestaties en sociale mobiliteit.⁹ Zo blijken jongeren uit etnische minderheidsgroepen in Groot-Brittannië hoger te scoren op onderwijsprestaties dan hun blanke leeftijdsgenoten, wat mogelijk verband houdt met de hoge onderwijsambities die hun ouders stellen. Het kapitaal dat zij meekrijgen betreft een ethos van studeren, hard werken en doelen nastreven.

Conflicterende opvoedmilieus

Jongeren die tot etnische minderheden behoren, moeten vaak schakelen tussen een variëteit aan leefwerelden die sterk van elkaar kunnen verschillen. De realiteit van het gezin waarin zij opgroeien is soms ver verwijderd van die van de school en in veel gevallen gelden in beide contexten andere regels met betrekking tot het gedrag dat van hen verlangd wordt. Dit kan leiden tot verwarring bij deze jongeren over de verwachtingen die aan hen gesteld worden. Zowel voor jongeren uit sociaaleconomisch kwetsbare gezinnen als voor allochtone jongeren geldt dat de opvoedmilieus van gezin, school en buurtomgeving niet zelden op gespannen voet staan met elkaar.¹⁰ Opgroeiende jongeren krijgen tegenstrijdige boodschappen mee over 'hoe het hoort' en hoe de wereld in elkaar zit. Zo blijkt dat in allochtone gezinnen - die over het algemeen een meer collectivistische culturele achtergrond hebben - de opvoeding vaak als strenger en conformistisch wordt getypeerd en ouders meer gericht zijn op gehoorzaamheid in vergelijking met de opvoeding in autochtone gezinnen.¹¹

Deze drie opvoedmilieus die conflicterende waardesystemen vertegenwoordigen vormen veelal op zichzelf staande, geïsoleerde omgevingen met ieder een eigen netwerk aan personen waartussen nauwelijks tot geen uitwisseling plaatsvindt. Zo is

er in veel gevallen weinig contact tussen het thuismilieu en het schoolmilieu. Bekend is dat zowel basisscholen als vervolgoopleidingen de grootste moeite hebben om te communiceren met laagopgeleide ouders van hun leerlingen. Omgekeerd hebben deze ouders vaak geen ervaring in het steunen van hun kinderen bij hun opleiding. Daarnaast bestaat er spanning tussen de cultuur van het schoolmilieu en het thuismilieu aan de ene kant en de cultuur van de buurtomgeving aan de andere kant. Veel sociaaleconomisch kwetsbare gezinnen en migrantengezinnen leven in wijken met een bloeiende straatcultuur waarin weinig waardering bestaat voor leren op school en burgerlijke fatsoensnormen.¹²

Het is van belang rekening te houden met de kenmerkende omstandigheden waarin de doelgroep van het jongerenwerk in Amsterdam Zuidoost en Londen opgroeit, bij het ontwikkelen van een aanbod dat hen stimuleert tot persoonlijke groei. Begrip voor de diversiteit aan leefwerelden waar deze jongeren mee te maken krijgen en handvatten bieden om te schakelen tussen deze verschillende omgevingen en de juiste keuzes te kunnen maken voor hun toekomst is daarbij essentieel. Inhaken op de mogelijkheden om hun sociaal en cultureel kapitaal te versterken waarbij gebruikmakend van de productieve en waardevolle aanknopingspunten die hun etnische achtergronden daarbij bieden, kan deze jeugd de ontwikkelingsboost geven die zij nodig hebben om hun plek te vinden in de maatschappij. Er kan gesproken worden van succes als jongeren het gevoel hebben thuis te horen in de samenleving zonder afstand te moeten doen van de culturele vorming die zij van huis uit meekrijgen.

§ 2. Discriminatie en onderdrukking

Discriminatie als begrip

Met het begrip discriminatie wordt oorspronkelijk verwezen naar het maken van onderscheid: iemand anders behandelen dan een ander.¹³ Door de jaren heen heeft de term discriminatie echter een meer negatieve betekenis gekregen, en de verschillende definities die tegenwoordig worden gehanteerd benadrukken het aspect van nadelige behandeling of achterstelling van groepen of personen op basis van irrelevante kenmerken.¹⁴ Mensen die gediscrimineerd worden ondervinden nadeel aan het feit dat zij tot een bepaalde groep gerekend worden. Er zijn verschillende soorten discriminatie te onderscheiden zoals bewuste en onbewuste discriminatie, en individuele en institutionele discriminatie.¹⁵ Bij bewuste discriminatie is de 'dader' zich ervan bewust is dat hij mensen of groepen mensen nadelig behandelt, terwijl bij onbewuste discriminatie de 'dader' zich hier niet van bewust is. Ook bestaat er een onderscheid tussen individuele discriminatie, waarbij een persoon verantwoordelijk is voor zijn of haar discriminerend gedrag, en institutionele discriminatie waarbij in grote instituties in de samenleving regels gehanteerd worden die de meerderheid bevoordeelt boven de minderheid. Een voorbeeld van institutionele discriminatie is het gebruiken van toelating- of beoordelingstesten die niet cultuuronafhankelijk zijn. Discriminatie is een complex begrip waarin vele factoren een rol spelen. In veel gevallen speelt discriminatie onder de oppervlakte en lang niet iedereen is zich ervan

bewust. Indicatoren van discriminatie zijn het structureel ondergeschikt blijven van minderheidsgroepen aan de meerderheid en de ervaren discriminatie door mensen uit minderheidsgroepen zelf.¹⁶

Mensen kunnen discriminatie ervaren op allerlei gronden zoals leeftijd, geslacht, seksuele geaardheid of etniciteit. Sommige categorieën of groepen mensen hebben een grotere kans om discriminatie te ervaren omdat er meer negatieve stereotypen over hen bestaan in een samenleving.¹⁷ Dit geldt vaak voor minderheidsgroepen omdat zij in bepaald opzicht afwijken van de norm in de samenleving. Etnische minderheden zijn daarin geen uitzondering en staan vaak extra bloot aan discriminatie vanwege het feit dat zij in veel gevallen op basis van uiterlijke kenmerken kunnen worden onderscheiden als behorend tot een minderheidsgroep. In Nederland bestaat onder een deel van de autochtone bevolking een weerstand tegen minderheden. In 2010 vindt ongeveer 40% van de Nederlandse bevolking dat het aantal allochtone inwoners teveel is.¹⁸ Deze negatieve houding is meestal vooral gebaseerd op een overschatting van het aantal allochtone minderheden in de directe omgeving, en wordt versterkt wanneer men ervaart dat het aantal immigranten snel toeneemt.¹⁹ De negatieve houding neemt juist af als er goed onderling contact bestaat.²⁰ Dit kan worden verklaard vanuit de 'intergroup contact theory' die beschrijft hoe negatieve stereotypen verminderen of verdwijnen door meer ervaring met en kennis van de andere cultuur.²¹

Uit onderzoek naar ervaren discriminatie onder de Nederlandse bevolking in 2014, blijkt dat van de allochtone bevolking met name de Marokkaanse en Turkse Nederlanders discriminatie ervaren (respectievelijk 66% en 64%).²² Ook Surinaamse (53%) en Antilliaanse (56%) Nederlanders rapporteren in het afgelopen jaar discriminatie te hebben ervaren. Voor de autochtone bevolking is dat slechts 19%. Al deze migrantengroepen ervaren voornamelijk discriminatie op grond van hun etnische herkomst, maar ook op basis van geloof (Marokkaanse en Turkse Nederlanders) en huidskleur (Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders) wordt discriminatie ervaren.

Met betrekking tot de situatie in Engeland zijn verschillende inzichten over discriminatie en etnische ongelijkheden. Zo is in een rapport van de universiteit van Manchester en de Runnymede Trust vastgesteld dat ongelijkheden op basis van etniciteit in Engeland en Wales wijdverbreid zijn en als een hardnekkig fenomeen beschouwd kunnen worden.²³ Het gaat om ongelijkheden op het gebied van onderwijs, werk, gezondheid en huisvesting. Etnische ongelijkheden in onderwijs en huisvesting zijn in de afgelopen jaren zelfs toegenomen. In districten van Londen bestaan de grootste ongelijkheden tussen blanke Britten en etnische groepen met een Aziatische of Afrikaanse achtergrond. In hoeverre deze etnische ongelijkheden samenhangen met discriminatie is niet onderzocht. Er bestaan echter wel andere rapporten die racisme en discriminatie in Groot-Brittannië onder de loep nemen. Het betreft onder andere een studie naar discriminatie op de arbeidsmarkt.²⁴ In dit onderzoek is aangetoond dat onder verschillende etnische minderheidsgroepen, met name Pakistaanse, Bengaalse, Caribische of Afrikaanse groepen, hogere werkloosheid bestaat, meer laaggeschoold werk doen en lagere lonen ontvangen dan autochtone Britten. Deze ongelijkheden kunnen niet verklaard worden door verschillen in leeftijd, onderwijsniveau of geboorte in het buitenland, aangezien deze

ook gelden voor de tweede generatie die in Groot-Brittannië geboren is. Hoewel daarmee niet direct gezegd is dat de verschillen geheel toegedicht kunnen worden aan discriminatie, zijn wel voldoende aanwijzingen gevonden dat oneerlijke behandeling op basis van etniciteit een belangrijke rol speelt. Zo geeft bijna 30 procent van de Britse bevolking aan bevooroordeeld te zijn naar mensen met een andere raciale achtergrond. Ditzelfde percentage is ook zichtbaar in de groep werkgevers en managers. Daarnaast zijn gegevens over ervaren discriminatie een indicatie voor de prevalentie. Zo blijkt dat onder etnische minderheden 11,4 procent afwijzing van een baan op raciale gronden heeft ervaren. Met name Afrikaanse minderheden (25.7%) en in mindere mate Caribische minderheden (11.3%) hebben hier ervaring mee. Ook uit zogenaamde 'veldexperimenten' waarbij bijvoorbeeld identieke sollicitatiebrieven onder verschillende achternamen verstuurd worden, wijzen uit dat in 30 procent van de gevallen discriminatie plaatsvindt van sollicitanten met een West-Indische of Aziatische etniciteit.²⁵

Uitingsvormen van discriminatie

Discriminatie kan worden ingedeeld in twee uitingsvormen: negatieve bejegening en ongelijke behandeling.²⁶ Ongelijke behandeling komt vaak voort uit een risico-inschatting: een bepaald persoonskenmerk wordt in verband gebracht met een vergroot risico. Denk bijvoorbeeld aan etnisch profileren bij de politie of statistische discriminatie op de arbeidsmarkt, waarbij werkgevers ideeën over de verwachte productiviteit van specifieke groepen toepassen op individuele werkzoekenden uit die groep. Negatieve bejegening hangt vaak samen met een gebrek aan maatschappelijke acceptatie van een bepaalde groep. Leden van deze groep worden bijvoorbeeld gepest, uitgescholden of zelfs met geweld bejegend vanuit het idee dat zij negatieve eigenschappen bezitten. De daders van negatieve bejegening willen hierdoor afstand creëren tussen henzelf en de groep, denk bijvoorbeeld aan verwensen van een immigrant naar 'zijn eigen land' negatieve bejegening van homoseksuele stellen in de openbare ruimte.

Negatieve bejegening en ongelijke behandeling kunnen een gevolg zijn van stereotypen of vooroordelen die bestaan over etnische minderheidsgroepen en een homogeen beeld dat autochtonen over hen hebben.²⁷

Discriminatie kan plaatsvinden op verschillende terreinen, waaronder de openbare ruimte, de arbeidsmarkt, het onderwijs en een diversiteit aan instanties. In het laatste geval kan het gaan om zorginstanties en overheidsinstellingen, maar bijvoorbeeld ook de politie waar zoals gezegd sprake kan zijn van etnisch profileren.

Een groot deel van het leven van jongeren speelt zich af in het onderwijs, een van de terreinen waar zij discriminatie kunnen ervaren. Dit kan soms ook grenzen aan het terrein van de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld bij het zoeken naar een stage. Ruim een kwart van de Nederlandse allochtone leerlingen heeft ooit discriminatie ervaren in het onderwijs zoals een onvriendelijke behandeling van een docent of het krijgen van een te lage beoordeling.²⁸ Onder studenten die moeite hadden met het vinden van een stageplaats zochten, denkt één op de drie Turks-Nederlandse studenten, één op de vier Marokkaans-Nederlandse studenten en één op de vijf Surinaams-Nederlandse studenten dat discriminatie hierin een rol heeft gespeeld.

Ook in Engeland ervaren jongeren uit etnische minderheidsgroepen discriminatie in het onderwijs. Jongeren met een Afrikaans-Caribische achtergrond blijken vaker gewezen te worden op hun gedrag, ze krijgen meer straf en minder complimenten.²⁹ Ook hebben docenten door onder andere negatieve stereotypen structureel lagere verwachtingen van Afrikaans-Caribische jongeren.³⁰

Gevolgen van discriminatie

Het ervaren van discriminatie kan grote impact hebben op het leven van mensen. Uit onderzoek in Nederland blijkt bijvoorbeeld dat ervaren discriminatie in het onderwijs gevolgen heeft voor motivatie, verzuim en welbevinden van studenten.³¹ Van de studenten die discriminatie hebben ervaren in het onderwijs gaat tweederde met minder plezier naar school, bij bijna de helft daalt het zelfvertrouwen, een derde doet na discriminatie minder zijn best. Opvallend is dat een ruime helft juist extra zijn best doet na de ervaren discriminatie.

Discriminatie kan er dus voor zorgen dat mensen zich slechter voelen of slechter presteren. Brits onderzoek wijst op de faalangst en hopeloosheid die individuen met een Afrikaans-Caribische achtergrond ontwikkelen omdat zij gedurende hun leven hebben ervaren dat niet alleen prestatie, maar ook huidskleur invloed heeft op succes.³² In Nederlands onderzoek is gewezen op de mogelijkheid van afnemende maatschappelijke participatie door het gevoel geen eerlijke kansen te krijgen op een baan.³³ Dit kan zelfs uitmonden in het geheel stopzetten van de zoektocht naar werk, met sociale isolatie en achteruitgang in inkomen tot gevolg, wat weer leidt tot een lagere sociaaleconomische status. Zo kan discriminatie dus de lagere sociaaleconomische status van veel etnische minderheden in stand houden: een vicieuze cirkel. Bovendien blijkt dat ervaring met discriminatie niet alleen negatief effect heeft op de individuen die het betreft, maar ook op hun omgeving. Zeker jongeren delen deze gebeurtenissen vaak met familie en vrienden, met als gevolg dat de gemeenschap als geheel zich onderdrukt kan voelen.³⁴

Discriminatie kan via deze wegen grote invloed uitoefenen op de gehele samenleving. Potentiële talenten komen niet tot uiting, de maatschappelijke participatie loopt terug, met alle financiële gevolgen zoals kosten voor uitkeringen en armoedebestrijding van dien.³⁵

Naast de negatieve gevolgen op maatschappelijk gebied, kan ervaren discriminatie ook de gezondheid en het welzijn van individuen beïnvloeden.³⁶ Voornamelijk de mentale gezondheid lijdt onder discriminatie: zo komt depressie en een slechter zelfbeeld veel voor onder mensen die vaak discriminatie ervaren, in het bijzonder bij kinderen en jongeren.³⁷ Ook zijn consequenties voor de fysieke gezondheid in beeld gebracht, zoals een te hoge bloeddruk, overgewicht en gezondheidsgerelateerde gedragingen zoals roken of slechte eetgewoonten.³⁸

Omgaan met discriminatie

Het blijkt dat de effecten van ervaren discriminatie afnemen naarmate men ouder wordt. Dit zou te maken kunnen hebben met 'copingstrategieën' die mensen zich gedurende hun leven eigen maken.³⁹ Er bestaan verschillende manieren van omgaan met discriminatie, maar met name het zoeken van sociale ondersteuning blijkt een zeer belangrijke rol te spelen.⁴⁰ Jongeren met een Afrikaans-Caribische achtergrond worden zich tijdens hun adolescentie vaak bewust van de discriminatie die met hun

achtergrond gepaard kan gaan. Wanneer zij omringd worden door enkel blanke mensen kunnen zij zich geïsoleerd en niet begrepen voelen.⁴¹ Verschillende auteurs beargumenteren dat de rol van de eigen familie en de bredere etnische gemeenschap dan van groot belang kan zijn.⁴² Omdat jongeren in hun directe omgeving vaak maar over weinig (mannelijke) positieve rolmodellen beschikken die uit hun etnische minderheidsgroep komen, kan het waardevol zijn om dit type rolmodel via welzijnswerk en hulpverlening met hen in contact te brengen.⁴³ De emancipatie van gediscrimineerde groepen zoals etnische minderheden is niet alleen een zaak is van die minderheden zelf. Het is een verantwoordelijkheid van de gehele samenleving en inzet van de alle partijen is nodig om discriminatie uit te bannen en emancipatie van minderheidsgroepen te bewerkstelligen.⁴⁴

Onderdrukking en slavernijverleden

Naast de ervaring van discriminatie kunnen verschillende bevolkingsgroepen ook gevolgen ervaren van een geschiedenis van onderdrukking die zij als etnische groep met zich meedragen. Voor gemeenschappen met een Afrikaanse achtergrond, zoals Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders en Jamaicaanse gemeenschappen in Engeland, heeft dit met name betrekking op het slavernijverleden. Verschillende theoretici stellen dat hun slavernijverleden nog steeds negatieve consequenties heeft voor deze gemeenschappen.⁴⁵ Zij beschrijven hoe de combinatie van structurele discriminatie met de slavernij van hun voorouders geleid kan hebben tot het aanleren van destructieve gedragingen en overtuigingen. Het gaat onder andere om een laag gevoel van eigenwaarde, aangeleerde hulpeloosheid, depressie, geïnternaliseerd racisme en een zelfdestructieve visie.⁴⁶ Dit geheel van gedragingen en overtuigingen zou ontstaan zijn als effectieve overlevingsstrategie in de context van slavernij, maar is na verandering van omstandigheden en verlies van effectiviteit in de nieuwe context blijven bestaan vanwege intergenerationele overdracht. Er bestaan verschillende benamingen voor dit syndroom zoals Post Traumatic Slave Syndrome of Post Traumatic Slavery Disorder.⁴⁷

De psychiater Frantz Fanon publiceerde in 1952 een analyse van de psychologische gevolgen van onderdrukking bij gekoloniseerde volken.⁴⁸ Aan de hand van de psychoanalyse verklaart hij gevoelens van afhankelijkheid en tekortkomen van zwarte mensen in een blanke wereld. Fanon beschrijft hoe een verlies van de cultuur van herkomst een minderwaardigheidscomplex creëert en ertoe leidt dat men de cultuur van de kolonisator probeert te imiteren. Dit geldt met name voor zwarte mensen die een proces van sociale stijging meemaken vanwege de opleiding die zij hebben gevolgd en daarmee in milieus van de blanke elite terecht komen waarin zij moeten leren zich te manoeuvreren.⁴⁹

Fanon heeft veel invloed gehad op de ideeën van Paulo Freire, die in zijn 'Pedagogiek van de Onderdrukten', benadrukt hoe een scheve machtsverdeling in stand wordt gehouden door een wederkerig proces tussen onderdrukker en onderdrukte.⁵⁰ Hij verbindt de reproductie van onderdrukking aan een traditioneel onderwijssysteem waar in een hiërarchische relatie tussen docent en leerling kennis in de 'lege hoofden' van de leerlingen wordt gestopt. Dit type onderwijs sluit niet aan op jongeren uit etnische minderheidsgroepen. Freire stelt een hervorming van het onderwijs voor door meer op vorming en de ontwikkeling van kritisch

bewustzijn te focussen. Hij beschouwt pedagogiek daarbij mede als een politiek probleem, het heeft de betekenis van mondig worden, meebeslissen over je situatie.⁵¹ Freire constateert dat er stukken 'derde wereld' in de 'eerste wereld' zijn. Ook in de Westerse samenleving zijn er groeperingen die een dermate marginale positie innemen, dat er eerder sprake is van 'zwijgen' dan van meebepalen. De pedagogiek die Freire heeft ontwikkeld is vooral gericht op de emancipatiestrijd van onderdrukte groeperingen. Een situatie waarin de onderdrukten machteloos staan tegenover een heersende maatschappij die hen verpletterd duidt Freire aan met de cultuur van het zwijgen. De onderdrukte is onmondig en denkt fatalistisch, hij zoekt de oorzaken van zijn ellende in iets buiten zichzelf of in zijn eigen ontoereikendheid. Hij schikt zich naar zijn overheersers. De onderdrukker is voor hem het model van kennen en kunnen. Het fatalisme – wie voor een dubbeltje geboren is wordt nooit een kwartje – wordt van ouder op kind overgeleverd. Freire pleit voor bewustwording bij onderdrukten van hun situatie en hun kracht. Zij moeten leren inzien dat zij fundamenteel het recht hebben om hun eigen leven vorm te geven en telkens opnieuw hun maatschappelijke mogelijkheden moeten onderzoeken.

Via het overdragen van destructieve gedragingen en overtuigingen van generatie op generatie heeft de geschiedenis van onderdrukking van minderheidsgroepen nog steeds zijn weerslag op hun kansen in de huidige maatschappij. De ongelijke kansen die jongeren uit deze groepen ervaren kunnen niet alleen worden voorkomen met klinische of individuele behandeling van de problemen die zij ervaren. Om werkelijk gelijke kansen te creëren is een grote maatschappelijke verandering nodig, zowel in de eigen etnische cultuur en gemeenschap als in de dominante cultuur en de bredere maatschappij.⁵² Dit sluit goed aan bij de ideeën van Fanon en Freire die pleiten voor meer aandacht voor de geschiedenis en afkomst, en tegelijkertijd een samenwerking voorstellen tussen *mensen*. Fanon verwoordt dit als volgt: *"De neger bestaat niet, de blanke evenmin. Beiden moeten zich losmaken van de onmenselijke geluiden van hun voorouders, opdat echte communicatie kan ontstaan."* Ook Freire pleit voor zoveel mogelijk mens-zijn en via dialoog en samenwerking te komen tot eendracht en culture synthese.

§ 3. Identiteit

De doelgroep van het jongerenwerk in zowel Amsterdam Zuidoost als in Londen heeft in veel gevallen te maken met een gebrek aan positieve pedagogische stimulans in zowel de thuisomgeving als op school en in de buurt. Ze hebben onvoldoende zicht op hoe de wereld er buiten hun wijk uit ziet, de mogelijkheden die daar liggen en hoe deze te benutten. Daarnaast bestaat er een tekort aan positieve rolmodellen die hen hiermee kennis kunnen laten maken.⁵³ Dit is niet alleen van belang voor hun toekomstperspectief en een positieve integratie in de maatschappij, maar heeft ook een belangrijke functie in het proces van identiteitsontwikkeling dat jongeren doormaken.

De vorming van identiteit staat centraal in de ontwikkelingspsychologische opvattingen van Erikson.⁵⁴ Het begrip 'identiteit' wordt volgens hem gekenmerkt door twee elementen: 1) zelfbewustzijn van continuïteit en consistentie in de persoon

die men is en 2) de erkenning hiervan door anderen uit de omgeving. De adolescentie is een cruciale periode voor identiteitsontwikkeling, omdat jongeren de vertrouwde zekerheden van de kindertijd loslaten en zich extra richten op de veranderde sociale verwachtingen van de omgeving nu zij de transitie naar volwassenheid doormaken. Tijdens deze ontdekkingstocht vol keuzemomenten in de persoonlijke, relationele en maatschappelijke sfeer, ontwikkelt zich langzamerhand een besef van eigen identiteit met een min of meer vaste, herkenbare stijl.

Identiteitsontwikkeling en de sociale omgeving

Voor een goed verloop van de identiteitsvorming van jeugd is begeleiding en een positieve stimulans uit de omgeving van essentiële waarde.⁵⁵ Van belang is de aanwezigheid van adequate rolmodellen waar jongeren een voorbeeld aan kunnen nemen, als ook een sociale omgeving die het aanleren van nieuw gedrag positief bevestigt. Een belangrijk onderdeel van deze sociale omgeving vormt het gezin, maar ook andere omgevingen waarin een jongere zich bevindt, zoals school en buurt, en de maatschappelijke inrichting van de samenleving in het algemeen hebben hierin een rol van betekenis. Het gezin biedt idealiter de warme emotionele omgeving die jongeren de veiligheid en het vertrouwen geeft om zich verder te ontwikkelen en de vleugels uit te slaan. De maatschappelijke omgeving zou jonge mensen acceptabele toekomstidealen moeten geven met een reëel perspectief en de nodige sociale ruimte om daarmee te experimenteren. Zo is een samenleving waar sprake is van discriminatie van bepaalde bevolkingsgroepen of een hoog percentage jeugdwerkloosheid geen goede omgeving voor een gezonde identiteitsontwikkeling van jongeren. Jongeren gaan zich onder die omstandigheden onzeker, vervreemd en overbodig voelen, waardoor de neiging ontstaat tot antisociale gedragingen en gevoelens van weerstand tegen en afwijzing van de maatschappij. Het belang van een goed verloop van de identiteitsontwikkeling blijkt onder andere uit de manier waarop jongeren functioneren in de maatschappij.⁵⁶ Jongeren die een stevige identiteit hebben opgebouwd op basis van verkennen, experimenteren en sterke inter-persoonlijke relaties, hebben meer kans op een positieve integratie in de maatschappij. Jongeren die weinig bezig zijn met het exploreren van hun identiteit, opportunistische keuzes maken in hun leven en geen hechte relaties opbouwen, nemen vaak een minder gunstige positie in de samenleving in en kampen vaker met depressie en sociaal-emotionele problemen.⁵⁷ Ook komen deze jongeren relatief vaker in aanraking met justitie.⁵⁸

Er zijn verschillende factoren die van invloed zijn op de mate waarin iemand actief bezig is met het exploreren van zijn identiteit.⁵⁹ Allereerst gaat het om persoonsgebonden factoren zoals zelfwaardering, inzicht in eigen capaciteiten en behoeften en openstaan voor nieuwe ervaringen. Maar er spelen ook contextgebonden factoren een rol, zoals de keuzemomenten waarmee een individu geconfronteerd wordt en de mate waarin zijn of haar omgeving het exploreren van keuzes en mogelijkheden stimuleert en ondersteunt.

Tijdens de adolescentie spelen voorbeeldfiguren en idealen een belangrijke rol in de vorming van identiteit en het bevestigen van een innerlijk levensplan. De valkuil in deze periode is volgens Erikson voornamelijk 'rolverwarring'.⁶⁰ Dit betekent dat het

een jongere niet lukt om de verschillende aspecten die onderdeel vormen van zijn of haar identiteit met elkaar te verenigen. Vaak betekent dit dat de jongere het gevoel heeft definitief te moeten kiezen tussen bepaalde identiteitsonderdelen. Dit kan ook samenhangen met een conflict tussen enerzijds individuele voorkeuren van de jongere en anderzijds verwachtingen die vanuit samenleving of gemeenschap worden gesteld. Dit kan betrekking hebben op een variëteit aan onderdelen van identiteit zoals de seksuele identiteit, professionele identiteit en levensbeschouwelijke identiteit. Jongeren uit migrantengezinnen krijgen op dit gebied vaak te maken met een extra uitdaging. Zij worden doorgaans meer dan autochtone jongeren geconfronteerd met een diversiteit aan leefwerelden die identiteitsvragen oproepen en het risico op rolverwarring vergroten.

Etnische identiteit

De identiteit van een persoon bestaat uit een geheel van een breed aantal aspecten. Etnische identiteit is een van die onderdelen. Etnische identiteit verwijst naar het besef bij een bepaalde etnische groepering te horen en de betekenis en emotionele waarde die dat voor het individu in kwestie heeft.⁶¹

Door de diversiteit aan leefwerelden waarin zij opgroeien, worden jongeren uit minderheidsgroepen meer geconfronteerd met identiteitsvragen en zijn zij over het algemeen bewuster bezig met het verkennen van hun etnische identiteit. Zo blijkt uit een Nederlandse studie dat adolescenten uit etnische minderheidsgroeperingen hun etnische achtergrond meer exploreren en zij zich sterker verbonden voelen met hun eigen etnische groepering.⁶² Voor autochtone jongeren is de etnische achtergrond waarschijnlijk zo vanzelfsprekend en veilig dat zij hier minder bij stil staan.

Daarnaast staan jongeren uit minderheidsgroepen voor de taak om hun lidmaatschap van een etnische gemeenschap en het onderdeel uitmaken van de bredere maatschappij met elkaar te verenigen. Zij moeten een culturele identiteit ontwikkelen die verband houdt met twee culturen die behoorlijk van elkaar kunnen verschillen. Deze integratie van etnische identiteiten tot een biculturele identiteit is vaak complex en verloopt niet altijd zonder problemen.⁶³ Dikwijls bestaat er in de maatschappij weinig ruimte om af te wijken van de overheersende, 'mainstream' cultuur. Voor jongeren uit etnische minderheidsgroepen betekent dit dat zij druk kunnen ervaren zich aan te passen aan de dominante cultuur. Voor de Nederlandse situatie is gesteld dat de autochtone identiteit dusdanig wordt benadrukt dat er voor andere vormen van identiteit nauwelijks meer ruimte is.⁶⁴ Wezenlijke elementen van de identiteit van mensen uit andere culturen worden niet geaccepteerd. Dit kan ertoe leiden dat zij zich volledig aanpassen en daarmee een belangrijk deel van hun culturele identiteit en achtergrond verliezen. Een tegengestelde reactie is dat zij zich afwenden van de Nederlandse samenleving en zich opsluiten in hun eigen cultuur.⁶⁵

Jongeren uit minderheidsgroepen die de twee culturen als onverenigbaar beschouwen en deze daarom strikt gescheiden houden, rapporteren een slechter zelfbeeld, zijn minder optimistisch, laten minder prosociaal gedrag zien en hebben minder goede familierelaties.⁶⁶ Uit Nederlands onderzoek blijkt dat naarmate jongeren hun etnische identiteit meer exploreren en meer binding voelen met hun etnische achtergrond, zij hoger scoren op welbevinden en zelfwaardering, beter presteren op school en minder probleemgedrag vertonen.⁶⁷ Daarnaast blijkt een

zwakke en negatieve identificatie met de eigen etnische groep een belangrijke determinant in de ontwikkeling van schizofrenie bij jongeren uit etnische minderheidsgroepen.⁶⁸

Actieve socialisatie en identiteitsvorming

Jongeren die opgroeien in een stedelijke omgeving met een grote diversiteit aan minderheidsgroepen en subculturen zoals Amsterdam Zuidoost en Lewisham London, maar ook vele andere Europese stadswijken, vragen zich af wie ze zijn en bij welke groep ze horen. Ze zijn op zoek naar hun identiteit, zoals dat bij deze leeftijdsfase hoort. Bij deze zoektocht naar hun eigen ik en een eigen mening hoort ook het bewust worden van de eigen cultuur. Een goede begeleiding bij het verkennen van de culturele identiteit van jongeren heeft een positieve invloed op hun ontwikkeling. Zo blijkt dat jongeren die weinig worden gesocialiseerd in hun etnisch-culturele achtergrond over het algemeen lager scoren op welbevinden dan jongeren die in hun omgeving die mogelijkheid wel krijgen aangeboden.⁶⁹ Daarnaast hebben zij vaker last van depressie en scoren zij lager op exploratie van en binding met hun etnische achtergrond.⁷⁰

De beste uitgangspositie voor jongeren in een diverse samenleving lijkt dus het ontwikkelen van een positieve binding met hun etnische identiteit gecombineerd met een open houding naar de bredere samenleving en dominante cultuur waar zij deel vanuit maken. Met andere woorden, jongeren moeten weten wie ze zijn, waar ze vandaan komen en zich openstellen voor de mogelijkheden die de maatschappij biedt. Niet vergeten mag worden dat veel culturen van niet-westerse etnische minderheden terug kunnen zien op een rijke traditie van eeuwen. Jongeren kunnen hier voor hun eigenwaarde en identiteit kracht uit putten. Bovendien biedt een stevige verankering in de cultuur van herkomst een basis en houvast voor het verkennen en vinden van een plek in de 'nieuwe' cultuur. Deze gedachte is terug te vinden in onderzoek naar tweetalig opvoeden, dat stelt dat het beheersen van de moedertaal voorwaarde is voor een goede taalvaardigheid in een tweede taal.⁷¹ Dit blijkt ook uit onderzoek onder Nederlandse leerlingen dat uitwijst dat kinderen een tweede taal beter leren spreken als zij over een goede basis in hun moedertaal beschikken.⁷² Leerlingen uit etnische minderheidsgroepen die onderwijs kregen in hun moedertaal beschikten over een betere taalvaardigheid en een betere beheersing van het Nederlands dan een controlegroep die onderwijs in het Nederlands kreeg.

"We want education that teaches us our true history and our role in the present-day society. We believe in an educational system that will give to our people knowledge of self. If a man does not have knowledge of himself and his position in society and the world, then he has little chance to relate to anything else." – Black Panther Party Platform (October 1996)⁷³

Verkenning van identiteit in het algemeen en etnische identiteit in het bijzonder is van belang voor de positieve ontwikkeling van jongeren. Ook het socialiseren in de cultuur van herkomst blijkt zoals eerder genoemd positieve resultaten op te leveren voor jongeren uit minderheidsgroepen. Door vanuit de omgeving (thuis, op school en in de wijk) uitgebreid aandacht te besteden aan identiteitsvorming en begeleiding te bieden in hun zoektocht naar een maatschappelijke bestemming kunnen deze

jongeren worden 'empowered'. Via deze inzet kunnen zij in hun eigen kracht worden gezet en als actieve burger participeren in de maatschappij. Kansen bieden aan jongeren uit minderheidsgroepen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt is niet alleen van waarde voor deze jongeren zelf maar ook voor de maatschappij in zijn geheel. Uit vergelijkend onderzoek in verschillende Europese landen blijkt dat in steden met gunstige voorwaarden voor inclusie van minderheidsjongeren in het onderwijs en op de arbeidsmarkt er een succesvolle generatie jongvolwassenen ontstaat die het voortouw nemen in de emancipatie van hun etnisch-culturele gemeenschap. Deze vaak hoog opgeleide jongeren uit minderheidsgroepen slagen erin hun socialisatie in twee culturen op een productieve manier te combineren en slaan een brug tussen de twee werelden waarmee zij een tolerante stedelijke samenleving een stap dichterbij brengen.⁷⁴

§ 4. Jeugdbeleid, cultureel bewustzijn en empowerment

In de voorgaande paragrafen is aandacht besteed aan de uitdagingen waarmee jongeren uit minderheidsgroepen woonachtig in sociaaleconomisch kwetsbare wijken te maken krijgen. Interessant is daarom ook stil te staan bij mogelijke oplossingen en wat er in de literatuur bekend is over beschikbare werkzame interventies. Hoe kunnen deze jongeren zich weerbaar maken tegen de risico's die zij ondervinden en een positieve stimulans ontvangen in hun ontwikkeling?

Aandacht voor identiteitsvorming

Eerder is al aangegeven dat de ontwikkeling van een stabiele identiteit de meeste kans biedt op een positief functioneren in de maatschappij. De omgeving kan hierin een belangrijke rol spelen door jongeren uit te dagen de aspecten van hun identiteit actief te verkennen en met name in het geval van minderheidsgroepen veel aandacht te besteden aan hun socialisatie in zowel de cultuur van herkomst als die van de dominante maatschappij. Van belang is daarbij een brede blik en diepgaande exploratie van identiteit, wat gekenmerkt wordt door overdenken, onderzoeken en uitproberen.⁷⁵ Voorkomen moet worden dat exploratie de vorm krijgt van vruchteloos twijfelen en piekeren (ruminatieve exploratie), dat samenhangt met een lagere zelfwaardering en symptomen van angst en depressiviteit. Daarnaast is het bestendigen van een sterke verbondenheid met de identiteitskeuzes die een jongere maakt cruciaal. Zij moeten een bepaalde 'commitment' ervaren, zich betrokken voelen bij hun keuzes en standpunten en hier volledig achter staan. De mate waarin jongeren exploreren en experimenteren speelt een belangrijke rol in deze betrokkenheid bij hun identiteitskeuzes. Het scheppen van een gunstig klimaat voor een diepgaande exploratie van identiteit en een geëngageerde begeleiding in dit proces van verkennen en experimenteren kan dus de kansen op de ontwikkeling van een stabiele identiteit vergroten.

Empowerment

In de afgelopen decennia is het begrip 'empowerment' veelvuldig genoemd als een veelbelovend concept om achtergestelde groepen meer kansgelijkheid te bieden.⁷⁶

Ook in het werken met jongeren uit minderheidsgroepen en meer specifiek met jongeren met een Afrikaanse achtergrond is empowerment als strategie geïntroduceerd. Ondanks de bekendheid en populariteit van het begrip bestaat er nog veel onduidelijkheid over de precieze betekenis en de manier waarop empowerment een plek kan krijgen in de zorg en welzijnssector. In een overzichtswerk definieert Boumans empowerment als volgt: *“het streven naar emancipatie van sociaal achtergestelde individuen en groepen”*. Hierbij ligt de focus op het benadrukken en benutten van de eigen kracht van mensen zodat zij zelf invloed kunnen uitoefenen op hun leven. De inzet is daarbij dat de balans van de onderdrukte of achtergestelde groep verschuift van ‘bepaald worden’ naar ‘zelf bepalen’.⁷⁷

Uit de literatuurverkenning van Boumans is gebleken dat in een daadwerkelijk empowerende aanpak in elk geval de volgende elementen aanwezig zijn: 1) doel is het vergroten van de leefwereld en de mate waarin het individu zelf vorm kan geven aan zijn leven, 2) middel is het bieden van ontmoeting, ondersteuning en handvatten waarmee het individu zelf invulling kan geven aan zijn leven, 3) een integrale aanpak met ruimte voor dialoog, en 4) zowel de mogelijkheden als de beperkingen van het individu worden erkend en er worden realistische doelen gesteld (niet betuttelend of overoptimistisch).

Er bestaan verschillende programma's die gericht zijn op empowerment van jongeren.⁷⁸ Veel van deze programma's voldoen aan de criteria zoals hierboven beschreven maar zijn niet puur op empowerment gericht. Wel worden empowermentstrategieën ingezet in interventieprogramma's, zoals bijvoorbeeld binnen het jongerenwerk waar veel aandacht is voor positieve bekrachtiging, het aanleren van vaardigheden waardoor een persoon zelfredzaam wordt, en voor positieve identiteitsontwikkeling. Deze drie elementen worden in het aanbod van het jongerenwerk vaak gecombineerd.⁷⁹ Voorbeelden hiervan zijn programma's gericht op talentontwikkeling, toekomstperspectief en identiteitsvorming.

Wat werkt bij minderheidsgroepen

In de wetenschap is de afgelopen jaren veel aandacht voor het onderzoeken van interventieprogramma's op hun resultaten en effectiviteit. Het Nederlands Jeugdinstituut heeft een databank 'Effectieve jeugdinterventies' opgericht en heeft op basis van internationaal wetenschappelijk onderzoek voor verschillende onderwerpen, methodieken en doelgroepen een analyse gemaakt van de werkzame ingrediënten bij interventieprogramma's. Dit geldt ook voor de doelgroep van jongeren uit minderheidsgroepen.

Op basis van een aantal internationale en Nederlandse overzichtsstudies naar hulpverlening en preventie bij etnische minderheidsgroepen blijkt dat er maar beperkt degelijk onderzoek is uitgevoerd naar zogenaamde 'cultuursensitieve' interventieprogramma's die specifiek zijn toegespitst op normen en waarden van de doelgroep waarmee gewerkt wordt.⁸⁰ Wel is bekend dat veel generieke interventies die niet zijn aangepast aan de etnische achtergrond van de doelgroep ook positieve effecten opleveren bij minderheidsgroepen. Wel zorgt aanpassing voor een betere acceptatie en groter bereik onder deelnemers uit minderheidsgroepen, en minder voortijdige uitval.

Een ander aspect is 'etnische matching' van professionals en doelgroep. Verschillende Nederlandse en Amerikaanse studies laten positieve resultaten zien voor het inzetten van interventieprofessionals uit de gemeenschap van de doelgroep.⁸¹ Daarentegen blijkt dit niet in alle gevallen geldig: een deel van de jongeren en ouders uit minderheidsgroepen wil liever niet geholpen worden door een professional met eenzelfde etnische achtergrond uit schaamte of angst dat persoonlijke informatie bekend wordt binnen de gemeenschap.⁸² Meer in het algemeen is het in ieder geval van belang dat de professional kennis heeft van de culturele achtergronden van de doelgroep en zich bewust is van de eigen 'culturele bril' en eventuele vooroordelen zonder daarbij te generaliseren en de diversiteit die niet alleen tussen maar ook binnen groepen bestaat over het hoofd te zien.⁸³ Daarnaast wordt gesteld dat juist bij minderheidsgroepen een netwerkbenadering waarbij het gezin en de bredere omgeving betrokken worden in de interventie effectiever kan werken dan individuele behandeling van problemen.

Stimulerend jeugdbeleid

Hoe kan via actief stimulerend jeugdbeleid de persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling van jongeren die kampen met risico's en een gebrek aan kansen op een hoger plan worden gebracht?

Een inspirerend voorbeeld is de grootschalige aanpak van de regering van Obama in de Verenigde Staten. In 2014 startte het programma 'My Brother's Keeper', een federale inspanning om de achtergestelde positie van jongens en jongemannen uit etnische minderheidsgroepen in onderwijs en arbeidsmarkt te bestrijden en hen te stimuleren om hun potenties volop te benutten.⁸⁴ Het initiatief omvat o.a. een mentorprogramma voor leerlingen uit het laatste jaar van het basisonderwijs (6th grade elementary school) en het eerste jaar van het voortgezet onderwijs (9th grade middle school), programma's voor arbeidstoeleiding en tweedekansonderwijs voor gedetineerden. Het doel is om via overheidsbeleid en particuliere initiatieven ongelijkheden in het onderwijs en op de arbeidsmarkt te verkleinen. Het bedrijfsleven is hierin een belangrijke samenwerkingspartner. Sommige onderdelen van My Brother's Keeper zijn specifiek gericht op jeugd uit etnische minderheidsgroepen, maar verschillende initiatieven binnen het programma hebben een bredere doelgroep van kansarme jeugd op het oog waarbij met name de sociaaleconomische positie van de gezinnen waar zij deel van uit maken als relevante indicator wordt aangemerkt.

My Brother's Keeper is een voorbeeld van gericht stimuleringsbeleid voor jeugd uit minderheidsgroepen dat een enorme diversiteit aan interventies omhelst die hun kansen op maatschappelijke integratie vergroten, zoals trainings- en coachingsprogramma's en het beschikbaar stellen van stages en banen. Dit lijkt voor een groot deel ook de kracht van het initiatief: een veelheid aan interventies met een focus op het verbeteren van de opleidings- en arbeidsmarktpositie van kansarme jeugd. Belangrijke componenten zijn aanpassingen in overheidsbeleid die gelijke kansen bevorderen (zoals gelijke toegang tot gezondheidszorg en kwalitatief goede kinderopvang), en duurzame begeleidingstrajecten waaronder mentoraat en beroepsstages. Samenwerking tussen publieke voorzieningen,

(buurt)gemeenschappen en private partners lijkt daarbij de meeste kans op succes te bieden.

Hoofdstuk 2. Londen en Amsterdam in cijfers

Inleiding

In dit hoofdstuk worden een aantal statistische achtergronden van de jeugdpopulatie in Londen (§ 1) – met extra aandacht voor de deelgemeente Lewisham – en Amsterdam Zuidoost (§ 2) inzichtelijk gemaakt. Afgesloten wordt met een beknopte conclusie die de situatie in beide grootstedelijke gebieden met elkaar vergelijkt (§ 3).

§ 1. Statistische achtergronden van Londen

Demografie

Londen bestaat uit 32 deelgemeenten of ‘boroughs’ die ieder bestuurd worden door een eigen deelgemeenteraad. Twaalf deelgemeenten worden gerekend tot ‘Inner Londen’ en de overige twintig vormen samen ‘Outer Londen’. Daarnaast bestaat de ‘City of Londen’ die niet tot de deelgemeenten wordt gerekend maar functioneert als ‘stad’ binnen Londen met een eigen lokale autoriteit.

Figuur 1. Deelgemeenten (boroughs) van Londen naar Inner Londen (groen) en Outer Londen (grijs). Bron: CBRE Research.

In 2015 heeft Londen 8.7 miljoen inwoners, waarvan 3.4 miljoen in Inner Londen en 5.6 miljoen in Outer Londen.⁸⁵ Londen heeft in vergelijking met de rest van Engeland een hoger percentage jongvolwassenen van 25-34 jaar en jonge kinderen van 0-4 jaar. De leeftijdsgroep 10-19 jaar bedraagt 10.9% van de bevolking.

Inner Londen heeft in verhouding veel meer eenpersoonshuishoudens (28%) en multi-gezinshuishoudens (18%) dan de rest van Engeland. Voor Outer Londen is dit verschil met de rest van Engeland iets minder groot.

Armoede

Ongeveer 27% van de inwoners van Londen leeft, na verrekening van huisvestingskosten, in armoede.⁸⁶ De hoge kosten voor huisvesting is de belangrijkste factor in het hoge armoedepercentage. Kinderen in Londen hebben een grotere kans om in armoede te leven dan volwassen inwoners van de stad. Het percentage kinderen dat opgroeit in armoede betreft dan ook 37 procent. Zie Tabel 1 voor een overzicht van indicatoren van armoede onder de bevolking van Londen. De meerderheid van de gezinnen in armoede betreft huishoudens waarvan de kostwinner een baan heeft. Het gaat dus niet slechts om huishoudens waar sprake is van werkloosheid. De werkgelegenheid in Londen is de laatste jaren dan ook toegenomen – het aantal werkloze volwassenen is het laagst sinds 2008 – maar tegelijkertijd is ook een toename te zien in het aantal werkende mensen dat in armoede leeft.

Het armoedepercentage verschilt sterk per wijk. In ongeveer een op de vijf wijken in Londen leeft meer dan een kwart van de kinderen in armoede. De wijken met de hoogste armoedepercentages bevinden zich met name in de Inner East en South van Londen, maar ook in de Outer East, North East en delen van West Londen liggen wijken waarin armoede onder kinderen veel voorkomt. Op het niveau van deelgemeente heeft Tower Hamlets het hoogste percentage kinderen in armoede.

Tabel 1. Indicatoren voor armoede in Londen in 2015. Bron: Trust for London (gepresenteerde data zijn Crown Copyright)

Indicator	Londen	Inner Londen	Lewisham	Tower Hamlets
Inwoners met een laag inkomen	21%	19%	20%	19%
Gezinnen die een werkloosheidsuitkering ontvangen	9.3%	10.4%	11.7%	10.6%
Kinderen in armoede	37%	46%	34%	49%

Etniciteit

In 2011 zijn meer dan 3 miljoen inwoners van Londen (37%) buiten het Verenigd Koninkrijk geboren.⁸⁷ Een overzicht van de meest voorkomende geboortelanden uitgedrukt in percentages van de stadspopulatie is opgenomen in Tabel 2.

Dat de tweede generatie een groot onderdeel uitmaakt van etnische minderheidsgroepen in Londen blijkt uit Tabel 3, waarin een stuk hogere percentages te zien zijn. Hieruit blijkt dat in 2011 de etnische groep van blanke Britten geen meerderheid betreft (44.9%). Dit betekent dat de etnische diversiteit in Londen zo groot is dat etnische minderheidsgroepen gezamenlijk en meerderheid vormen en dus meer dan de helft van de bevolking omvatten. Na niet-Britse blanke minderheden (12,6%) is de Afrikaanse minderheidsgroep het grootst in omvang

(7%). Daarna volgen Indiase Britten (6,6%), andere Aziatische groepen (4,9%) en Caribische Britten (4,2%).

Tabel 2. Populatie van de stad Londen naar geboorteland (%). Bron: Office for National Statistics, 2012

Geboorteland	%
Engeland	61.1%
India	3.2%
Polen	1.9%
Ierland	1.6%
Nigeria	1.4%
Pakistan	1.4%
Bangladesh	1.3%
Schotland	1.1%
Jamaica	1.1%
Sri Lanka	1.0%

Tabel 3. Populatie van de stad Londen naar etnische groep (%). Bron: Office for National Statistics, 2012

Etnische groep	%
Blank Brits	44.9%
Overig blank	12.6%
Afrikaans Brits	7.0%
Indiaas Brits	6.6%
Overig Aziatisch Brits	4.9%
Caribisch Brits	4.2%
Pakistaans Brits	2.7%
Bengaals Brits	2.7%
Blank Iers	2.2%
Overige etnische groepen	2.1%

Onderwijs en arbeidsmarkt

In 2016 is in het Verenigd Koninkrijk de werkgelegenheid toegenomen en is het aantal werklozen gedaald. Desondanks zijn er in dat jaar nog steeds 1.6 miljoen werklozen en bedraagt het werkloosheidspercentage voor jongeren van 16-24 jaar 13.6 procent.⁸⁸ Voor Londen ligt dat percentage lager dan gemiddeld in het land (9.9%). Ook in de gebieden Lewisham (9.3%) en Tower Hamlets (10.5%) liggen de werkloosheidspercentages voor jeugd onder het landelijk gemiddelde. Verder is bekend dat in Londen ruim een derde van de 19-jarigen (nog) geen onderwijskwalificatie heeft behaald. In Lewisham (44%) en Tower Hamlets (39%) liggen deze percentages hoger. Zie Tabel 4 voor een overzicht.

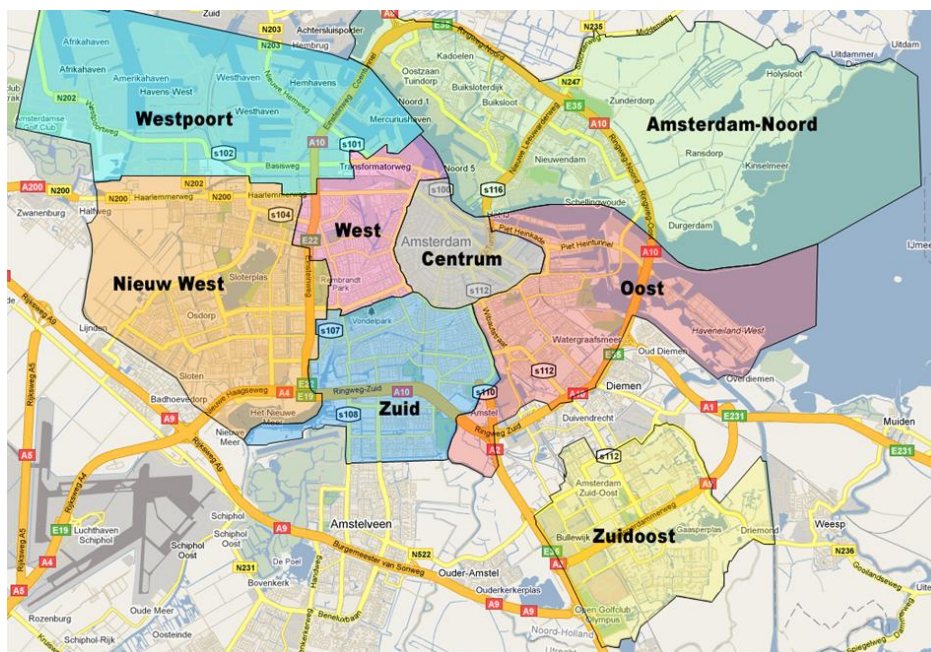
Tabel 4. Werk en onderwijs in Londen in 2015. Bron: Trust for London (Crown Copyright) en Office for National Statistics.

Indicator	Londen	Inner Londen	Lewisham	Tower Hamlets
Werkloosheid	6.4%	6.6%	6.8%	8.8%
Werkloosheid 16-24 jaar	9.9%	8.4%	9.3%	10.5%
19-jarigen zonder kwalificatie	36%	38%	44%	39%

§ 2. Statistische achtergronden van Amsterdam Zuidoost

Demografie

Amsterdam kent in 2016 834.713 inwoners waaronder 166.172 jeugdigen van 0-19 jaar.⁸⁹ Amsterdam is opgedeeld in zeven stadsdelen, waaronder Amsterdam Zuidoost dat 86.057 inwoners telt. Stadsdeel Zuidoost ligt geografisch gezien 'los' van de rest van de stad en wordt gescheiden van de overige stadsdelen door gedeeltes van de gemeente Ouder-Amstel en de gemeente Diemen (zie Figuur 2).

Figuur 2. Gemeente Amsterdam naar stadsdelen.

In Tabel 5 is af te lezen dat het stadsdeel Amsterdam Zuidoost een grote jeugdpopulatie kent. Met name het percentage kinderen van 4-12 jaar (10.5%) en jongeren van 13-17 jaar (5.8%) ligt een stuk hoger dan het gemiddelde in Amsterdam (resp. 8.8% en 4.3%). In Zuidoost wonen 9.036 kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar en 4.991 jeugdigen van 13-17 jaar. Jongeren en jongvolwassenen in de leeftijd van 13-24 jaar beslaan ruim 28 procent van de bevolking terwijl dit gemiddeld in Amsterdam

slechts 23 procent bedraagt. Verder is bekend dat in stadsdeel Zuidoost relatief veel eenoudergezinnen wonen (17.7% ten opzichte van 9% in Amsterdam als geheel).⁹⁰

Tabel 5. Leeftijd inwoners Amsterdam Zuidoost, Amsterdam en Nederland per 2016 (abs. en %). Bron: OIS Amsterdam

Bevolking	Zuidoost		Amsterdam
4-12 jaar	9.036	10.5%	8.8%
13-17 jaar	4.991	5.8%	4.3%
18-22 jaar	7.143	8.3%	6.6%
23-24 jaar	3.098	3.6%	3.8%
13-24 jaar	24.268	28.2%	23.5%
Totaal aantal inwoners	86.057	100%	100%

Amsterdam Zuidoost heeft de afgelopen twintig jaar een opmerkelijke transformatie ondergaan, met een set aan maatregelen, voornamelijk gericht op ruimtelijke vernieuwing. Gaandeweg werden hieraan ook substantiële maatschappelijke en sociale programma's toegevoegd. De ambitie was om Zuidoost sociaaleconomisch op te trekken naar het stedelijke gemiddelde. Uit een rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat de herstructurering in Zuidoost heeft geleid tot gunstige effecten voor de veiligheid en de tevredenheid van bewoners met hun buurt.⁹¹ Het beeld van "een gevaarlijk stadsdeel" maakt langzaam maar zeker plaats voor een positiever imago. Echter, het streven om de scores op vitale indicatoren zoals onderwijs en inkomen naar het stedelijke gemiddelde te tillen, wordt niet gehaald. Zuidoost wijkt nog altijd substantieel af als het gaat om sociaaleconomische indicatoren. Zo blijkt uit een recente analyse van Onderzoek, Informatie en Statistiek van de gemeente Amsterdam dat bewoners uit Amsterdam Zuidoost hun leefsituatie als relatief ongunstig ervaren.⁹² Het gaat om een beoordeling van verschillende domeinen, waaronder ervaren gezondheid, mobiliteit, sociale participatie, sportactiviteiten en het sociaal netwerk.^b

Armoede

Amsterdam Zuidoost heeft als stadsdeel in verhouding een grotere populatie huishoudens met lage inkomens dan gemiddeld in de stad. Zo ligt het gemiddeld besteedbaar inkomen in Amsterdam Zuidoost lager dan in Amsterdam als geheel (zie Tabel 6).⁹³ Daarnaast zijn er bij de gemeente Amsterdam ook gegevens bekend over armoede gerelateerd aan het aantal huishoudens dat rond moet komen van een minimuminkomen. ^cDaaruit blijkt dat zowel het aandeel minimahuishoudens als het

^b Het Amsterdamse welzijnsniveau is uitgedrukt in de leefsituatie-index. De leefsituatie-index is ontwikkeld door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en beschrijft de kwaliteit van leven op verschillende belangrijke maatschappelijke domeinen in één getal. De index wordt berekend op basis van enquêtes waarin vragen worden gesteld over acht domeinen, te weten: wonen, ervaren gezondheid, consumptiegoederen, vrijetijdsactiviteiten, mobiliteit, sociale participatie, sportactiviteiten, vakantie en het sociaal netwerk.

^c In 2009 is dit een netto jaarinkomen van maximaal 11.915 voor alleenstaanden, 15.325 voor eenoudergezinnen en 17.021 voor een stel met of zonder kinderen.

aandeel jongeren tot 18 jaar dat opgroeit in zo'n huishouden in Amsterdam Zuidoost relatief groot is.⁹⁴

Tabel 6. Indicatoren van armoede in Amsterdam Zuidoost en Amsterdam. Bron: OIS Amsterdam

Indicator	Zuidoost	Amsterdam
Gemiddeld besteedbaar inkomen (€) in 2016	€ 26.500	€ 31.800
Aandeel minimahuishoudens in 2011	24%	19.6%
Aandeel minimajongeren tot 18 jaar in 2011	35%	25%

De Gemeente Amsterdam heeft in het nieuwe kader van gebiedsgericht werken een aantal aandachtsgebieden in beeld gebracht die zich kenmerken door een hoog aandeel gezinnen en relatief veel armoede. Kinderen die hier opgroeien hebben vaker met achterstanden te maken. Zij zijn daarmee meer dan in andere buurten afhankelijk van de voorzieningen die een buurt biedt om een goede start te maken. Het betreft elf aandachtsgebieden in heel Amsterdam waarvan er drie in stadsdeel Zuidoost liggen, namelijk: Bijlmer Centrum (T93), Bijlmer Oost (T94) en Holendrecht/Reigersbos (T96). In totaal gaat het om 67.746 inwoners. Dat is ruim 80 procent van de totale bevolking van stadsdeel Zuidoost. Veel bewoners in deze aandachtsbuurten zijn van niet-westerse herkomst. Op verschillende punten hebben deze buurten met achterstanden te maken, zoals een zwakke sociaaleconomische positie en ondergemiddelde schoolprestaties van jeugd. De sociaaleconomisch zwakkere plekken binnen buurten blijken meer dan voorheen één specifieke groep bewoners te betreffen. In deze buurten is in toenemende mate een concentratie van armoede te constateren.⁹⁵

Etniciteit

Amsterdam Zuidoost kent een grote etnische diversiteit. Zuidoost is het stadsdeel met het hoogste percentage inwoners met een niet-westerse herkomst (63.7%). Gemiddeld in Amsterdam bedraagt dit aandeel 34,8 procent.⁹⁶ Er wonen in Zuidoost dan ook relatief weinig autochtone Nederlanders (26.4%) en minder westerse allochtonen (10%).

Tabel 7. Etnische herkomst van inwoners Amsterdam Zuidoost en Amsterdam per 2016 (%). Bron: OIS Amsterdam

Bevolking	Zuidoost	Amsterdam
Niet-westers allochtoon	63.7%	34.8%
Westers allochtoon	10.0%	16.8%
Autochtoon	26.4%	48.3%

Onderwijs en arbeidsmarkt

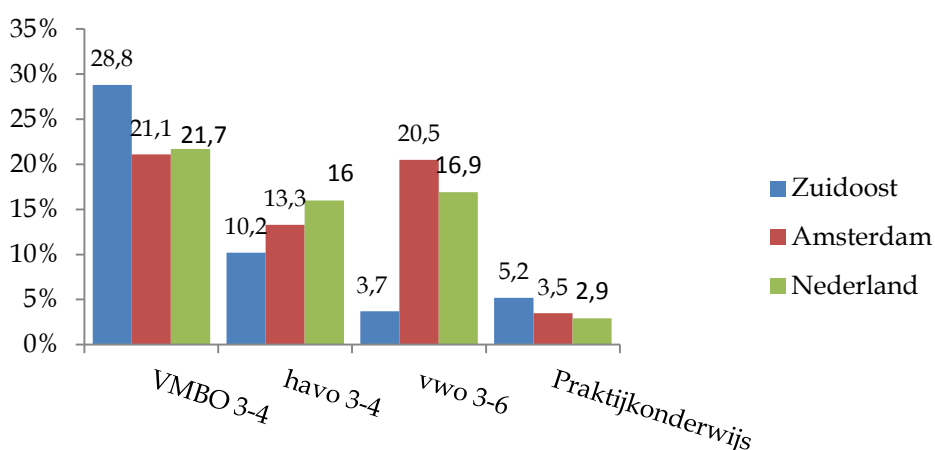
In Nederland worden aan het basisonderwijs al vele jaren extra financiële middelen toegewezen voor leerlingen met laagopgeleide ouders. In Amsterdam Zuidoost zijn er in het schooljaar 2012/2013 2.416 kinderen in de leeftijd van 4-11 jaar die in dat

kader als achterstandsleerling worden aangemerkt. Dit betreft 32.5 procent van het totaal aantal leerlingen (zie Tabel 8). Dit percentage ligt ver boven het gemeentelijk gemiddelde (22.7%), en het gemiddelde van Nederland (12.8%).

Tabel 8. Jeugd van 4-11 jaar in Amsterdam en Nederland naar leerlinggewicht 0.30 en 1.20 voor schooljaar 2012-2013. Bron: OIS Amsterdam

Gebied	Aantal	%
Amsterdam Zuidoost	2.416	32.5%
Amsterdam	13.655	22.7%
Nederland	196.310	12.8%

Daarnaast is bekend dat in verhouding meer leerlingen uit Amsterdam Zuidoost een lager opleidingsniveau volgen. In Figuur 3 zijn voor het schooljaar 2012-2013 het aandeel scholieren naar schooltype van voortgezet onderwijs weergegeven. Uit deze gegevens blijkt dat scholieren uit Zuidoost vaker in de bovenbouw zitten van VMBO (28.8%) in vergelijking met het gemeentelijk en landelijk gemiddelde (respectievelijk 21.1% en 21.7%). Verder valt op dat het percentage scholieren in de bovenbouw van vwo (3.7%) zeer laag is vergeleken met Amsterdam (20.5%) en Nederland (16.9%).

Figuur 3. Scholieren 12-18 jaar naar middelbaar schooltype voor Amsterdam Zuidoost, Amsterdam en Nederland voor schooljaar 2012-2013. Bron: OIS Amsterdam en CBS Jeugdstatline

Daarnaast zijn gegevens bekend over het percentage jongeren dat in het onderwijs een zogenaamde startkwalificatie heeft behaald. Je hebt een startkwalificatie met het behalen van een havo- of vwo-diploma of een diploma op minimaal niveau 2 van het MBO. Iedere jongere tussen de 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat, wordt een voortijdig schoolverlater genoemd.

In Tabel 9 is een overzicht opgenomen van het aantal voortijdig schoolverlaters in Zuidoost, in Amsterdam en in Nederland. In Zuidoost ligt het percentage voortijdig schoolverlaters op 14.9%. Omgerekend naar de leeftijd 4-11 jaar gaat het om 1.204 kinderen en om 929 jongeren van 12-17 jaar. Het percentage voortijdig

schoolverlaters ligt in Zuidoost flink hoger dan in de gemeente Amsterdam (10.7%) en in Nederland (9.1%).

Tabel 9. Voortijdig schoolverlaters 18-22 jaar voor Zuidoost, Amsterdam en Nederland per 31-7-2012 (%). Bron: O&S Amsterdam en CBS Statline

Regio	%
Totaal Amsterdam Zuidoost	14.9%
Totaal Amsterdam	10.7%
Totaal Nederland	9.1%

Verder is bekend dat de arbeidsmarktperspectieven voor jeugd in Amsterdam Zuidoost relatief ongunstig zijn. In Tabel 10 is een overzicht gegeven van het aandeel werkloze jongeren onderscheiden naar verschillende kenmerken. Het werkloosheidspercentage onder jongeren van 15-27 jaar bedraagt 20 procent in 2013⁹⁷. Echter, voor jongeren met een niet-westerse herkomst (39%) en voor jongeren zonder startkwalificatie (33%) liggen deze percentages hoger. Gezien het feit dat het stadsdeel relatief veel jongeren kent die aan deze kenmerken voldoen kan verwacht worden dat het werkloosheidspercentage onder jongeren uit Amsterdam Zuidoost hoger uitvalt.

Tabel 10. Jeugdwerkloosheid naar verschillende kenmerken in 2013. Bron: OIS Amsterdam

Aandeel werkloze jongeren	%
15-27 jaar	20%
Niet-westerse herkomst	39%
Zonder startkwalificatie	33%

§ 3. Conclusies

Voor zover er cijfers beschikbaar zijn kan er geconcludeerd worden dat de jeugd in Amsterdam Zuidoost en in Londen en Lewisham in redelijke mate overeenkomsten vertoont. Zo is in beide grootstedelijke gebieden sprake van een hoge mate van etnisch-culturele diversiteit. Meer dan de helft van de bevolking behoort tot een etnische minderheidsgroep en de autochtone etniciteit heeft niet langer de meerderheid. Jeugd die in armoede opgroeit maakt in beide regio's ruim een derde van de populatie uit en in Lewisham bedraagt dit aandeel zelfs boven de 40 procent. Beschikbare informatie over jeugdwerkloosheid en onderwijsloopbaan wijzen uit dat er sprake is van substantiële problemen.

Hoofdstuk 3. Methodiek van het jongerenwerk

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de methodiek van het jongerenwerk in Londen en Amsterdam Zuidoost beschreven. Het gaat om een algemene schets van het jongerenwerk in beide gebieden en een aantal inspirerende voorbeelden van pedagogische programma's in het jongerenwerk. Allereerst komt het jongerenwerk in Londen aan bod (§ 1). Vervolgens wordt de situatie van Amsterdam Zuidoost beschreven (§ 2).

§ 1. Jongerenwerk in Londen

Het jongerenwerk in Engeland heeft sinds 2015 te maken met aanhoudende bezuinigingen. In 2015 is een eerste bezuiniging met gemiddeld 40 procent gerealiseerd.⁹⁸ In 2016 en de daarop volgende jaren staan verdere bezuinigingen gepland. Afhankelijk van de regio hebben lokale overheden verdere bezuinigingen opgelegd die in veel gevallen leiden tot een minimale invulling of de opheffing van het jongerenwerk. Omdat de lokale overheid niet verplicht is jongerenwerk aan te bieden is dit een van de eerste voorzieningen waar zij op bezuinigen.

In Londen wordt het budget voor het jongerenwerk met 90% teruggebracht: van £22,6 miljoen naar £2,3 miljoen in het jaar 2016/2017⁹⁹. Doel is om jongerenwerk zoveel mogelijk zelfvoorzienend te laten worden, dit betekent in de praktijk dat zij de afgelopen jaren steeds meer afhankelijk zijn geworden van fondsen en liefdadigheidsinstellingen. Lokale overheden vertrouwen op de inzet van vrijwilligers en gemeenschapsorganisaties om het gat dat ontstaat in voorzieningen voor jongeren op te vangen. Veel jongerenwerkprogramma's vinden nu plaats in tijdelijke projectvorm omdat over de duur van financiering veel onzekerheid bestaat. Daarnaast is een groot deel van het jongerenwerk *faith-based*: het wordt aangeboden vanuit kerken of andere religieuze instellingen.

Tijdens de uitwisselingsweek in Londen zijn verschillende programma's bezocht en in kaart gebracht, twee hiervan worden hieronder beschreven, in Bijlage 2 zijn de overige programma's opgenomen. De programma's komen wat betreft doelstelling veel met elkaar overeen: alle programma's zijn direct of indirect gericht op het werken naar een positief toekomstperspectief voor deze jongeren. Dit gebeurt in veel programma's door de jongeren vaardigheden aan te leren waarmee ze zichzelf ontwikkelen en zelfredzaam worden, deze vaardigheden variëren van algemene vaardigheden zoals communiceren, samenwerken en planning tot meer specifieke zoals financiële vaardigheden en bouwkundige vaardigheden. Vaak wordt er na afloop ook aandacht besteed aan arbeidstoeleiding.

Daarnaast wordt veel geoefend met het stellen van doelen op de lange termijn en deze doelen behalen door in stappen te denken en subdoelen op te stellen. Hierbij worden vaak rolmodellen ingezet die als inspirerend voorbeeld kunnen dienen. Jongeren ontwikkelen vaardigheden via persoonlijke coaching van een

jongerenwerker, doordat zij academische begeleiding krijgen of werkervaring opdoen, en door talentontwikkeling in gezamenlijke culturele- of sportactiviteiten. Daarnaast zijn veel jongerenwerkers bezig met het versterken van de identiteit van jongeren. Ook dit gebeurt door middel van talentontwikkeling: jongeren leren waar ze goed in zijn en ook om daar trots op te zijn. Daarnaast besteden veel jongerenwerkers specifiek aandacht aan de historische culturele achtergrond van de doelgroep (overwegend Afrikaans-Caribische jongeren) in de hoop dat zij beter weten waar ze vandaan komen en ook trots worden op hun afkomst.

Jongerenwerkers benoemen verder dat zij niet alleen individuele jongeren willen stimuleren in hun ontwikkeling, maar via hun inzet ook aan willen sturen op de emancipatie van de gehele (minderheids)groep. Kennisoverdracht en versterking van de groep krijgen veel aandacht in de persoonlijke visie van jongerenwerkers maar komen minder tot uiting in de methodieken die zij hanteren. Ook zijn verschillende programma's gericht op horizonverbreding en het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid zodat de jongeren een sterk netwerk kunnen opbouwen en een brede onafhankelijke blik krijgen waarmee ze de doelen voor hun eigen toekomst kunnen bepalen. Tenslotte zijn veel van de programma's gericht op het faciliteren van een positieve dagbesteding, simpelweg om te voorkomen dat de jongeren hun vrije tijd negatief besteden en bijvoorbeeld de criminaliteit ingaan.

Door een gebrek aan pedagogische infrastructuur in de stad en deelgemeentes functioneren veel jongerenwerkprogramma's op zichzelf en wordt slechts in beperkte mate samengewerkt met andere organisaties die zich inzetten voor de doelgroep. Wel vindt er verwijzing plaats naar dienstverleningsinstanties of organisaties die werkervaringsplekken bieden. Gedeeltelijk gaat het om verwijzing naar overige programma's die binnen de eigen organisatie bestaan.

Uit de inventarisatie van jongerenwerkprogramma's in Londen is op te maken dat een start wordt gemaakt met het in kaart brengen van de resultaten die jongerenwerk oplevert. Bij coachingsprogramma's wordt bijvoorbeeld gewerkt met evaluaties na afloop van het traject en bij een van de bezochte projecten is sprake van een vorm van effectmeting. Bij Lewisham Youth Service is een vorm van effectmeting in gebruik. Het gaat om een instrument dat 'Capability Wheel' wordt genoemd, waarmee vooruitgang op vaardigheden van kinderen en jongeren worden vastgesteld. Op basis van observaties door de jongerenwerker en zelfrapportage. Vaardigheden die in beeld worden gebracht zijn: communicatieve vaardigheden, sociale vaardigheden en leiderschap, creativiteit, plannen, probleemoplossing, zelfvertrouwen en ambities. Andere aspecten waar aandacht aan wordt besteed zijn horizonverbreding, veerkracht en burgerschap (o.a. tolerantie). Onduidelijk is of er eindrapportages over effecten of andere resultaten van het jongerenwerk beschikbaar zijn.

1.1 Mentorprogramma

Het bieden van mentoring en workshops aan startende studenten uit het hoger onderwijs die zijn aangemeld door de leerplichtambtenaar.

Aanleiding

In Londen wonen veel jongeren die oorspronkelijk niet uit Engeland komen en problemen ervaren met hun etnische identiteit. Jongerenwerkers geven aan dat zij soms de ervaring hebben anders te worden behandeld dan leeftijdsgenoten op basis van hun afkomst waardoor ze zich geïsoleerd kunnen gaan voelen. Daarnaast wordt er in het Engelse onderwijssysteem veel aandacht besteed aan de Europese geschiedenis, maar niet aan bijvoorbeeld de Afrikaanse geschiedenis met als gevolg dat deze jongeren maar weinig kennis hebben over hun eigen achtergrond. Ook zijn er weinig positieve bekende rolmodellen voor deze jongeren. Dit kan er allemaal toe leiden dat zij geen sterke etnische identiteit kunnen vormen: ze hebben maar weinig kennis over hun eigen komaf en worden altijd als minderheid gezien. Ook vinden ze het moeilijk om concrete en realistische doelen voor hun toekomst te stellen en lange termijn plannen te maken. Daar komt nog bij dat verschillende jongeren opgroeien in een heftige en geïsoleerde omgeving met veel criminaliteit en weinig steun of toezicht van begeleiders. Veel van deze jongeren doen het slecht op school: zij zijn niet gemotiveerd maar hebben ook niet de vaardigheden om te slagen. Tenslotte heeft een groot deel van deze jongeren een laag zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen, wat waarschijnlijk samenhangt met bovengenoemde factoren,

Doel en doelgroep

Het doel van het programma is ervoor zorgen dat jongeren niet uitvallen tijdens hun schoolperiode en hen de vaardigheden meegeven die zij op het hoger onderwijs nodig hebben om te kunnen slagen.

De doelgroep zijn jongeren in de leeftijd van 16 tot 18 jaar met een Afrikaans-Caribische achtergrond die in de beginfase van een opleiding in het hoger onderwijs zitten. Het gaat om jongeren die op zich voldoende potentie hebben om te kunnen slagen in het hoger onderwijs, maar daarvoor nog niet de vaardigheden bezitten en/of ambitieus genoeg zijn om zich daar te redden.

Methodiek

De jongeren worden voor het programma aangemeld door leerplichtzaken en komen vervolgens terecht in een mentortraject of een reeks van workshops, gericht op het aanleren van vaardigheden die ze nodig hebben om te kunnen slagen in het hoger onderwijs. Sommige deelnemers zijn verplicht tot deelname aan het traject maar voor de meeste deelnemende jongeren is dit niet het geval. In het traject wordt aandacht besteed aan de historische culturele achtergrond van de jongeren: dit kan helpen bij het vormen van een eigen identiteit. Ook wordt er gebruik gemaakt van rolmodellen: de jongeren krijgen de opdracht om personen te zoeken die hen inspireren en die hen een voorbeeld geven van wie ze willen zijn of wat ze willen bereiken. Deze rolmodellen kunnen gezocht worden onder beroemdheden met dezelfde Afrikaans-Caribische herkomst, zoals bekende voetballers of artiesten, maar ook onder mensen die dichterbij staan zoals vrienden, collega's of familie. Aan de hand van deze rolmodellen en bewustwording gaan de jongeren aan de slag met het stellen van toekomstdoelen voor zichzelf, en het formuleren van tussenstappen of subdoelen om het einddoel te kunnen bereiken. Daarnaast leren zij ook rekening te houden met onverwachte gebeurtenissen of tegenslagen door te oefenen met probleemoplossing, en ontwikkelen zij presentatievaardigheden. Tenslotte wordt gewerkt aan een brede

blik en onafhankelijke denkwijze van deze jongeren: er wordt geprobeerd hun contact met de buitenwereld te vergroten, en hen wordt geleerd dat zij zelf een keuze hebben in wie invloed heeft op hun leven en wie niet. Aan het einde van het traject vindt er een evaluatie plaats, waarin de jongeren suggesties voor verbetering kunnen doen.

Planning

De mentoren worden gedurende het hele schooljaar ingezet door de school: van september tot en met mei. Het workshopprogramma bestaat uit een reeks van vijf workshops, en de mentoring kan in principe het hele jaar lopen. Dan vindt er maximaal iedere week een afspraak plaats, en iedere zes weken een evaluatie waar de tussendoelen besproken worden. Het mentorprogramma loopt dit jaar voor de derde keer.

Resultaten

Een mentor bereikt ongeveer 30 á 40 jongeren per jaar. In de workshopreeks nemen ongeveer 8 á 10 jongeren per reeks deel, en de persoonlijke mentoring is altijd één op één. Er wordt onderscheid gemaakt tussen mentorprogramma's voor mannen en voor vrouwen. De mentoring bij vrouwen laat al langere tijd goede resultaten zien. Omdat het programma voor mannen minder lang loopt is nog niet helemaal in kaart te brengen wat de inzet oplevert. Toch blijkt uit de persoonlijke observatie van een mentor voor mannen dat ook zij op verschillende gebieden zichtbaar vooruit gaan. Doordat ze kennis verkrijgen over zichzelf en hun achtergrond wordt het makkelijker voor ze om goede keuzes voor hun toekomst te maken en maatschappelijk te participeren. Ook leren zij door korte termijn doelen te stellen dat ze zelf invloed hebben op hun leven. Daarnaast krijgen de jongeren de motivatie voor zogenaamde *lifelong learning*: ze zijn gemotiveerd om de rest van hun leven door te leren, zowel op school als daarbuiten. Tenslotte leidt de zekerheid over wie ze zijn er toe dat de jongeren zichzelf beter kunnen presenteren aan de buitenwereld.

Randvoorwaarden

De school waar het mentorprogramma plaatsvindt heeft twee mentoren in dienst voor het workshopprogramma en persoonlijke begeleiding. De gesprekken en workshops vinden plaats in het schoolgebouw.

Vereiste vaardigheden voor de mentoren zijn: goed kunnen communiceren met jonge mensen en ervaring met training en het leiden van workshops. Het is echter minstens zo belangrijk om kennis te hebben van het systeem waarin de jongeren terecht komen en de weg te weten in het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt.

1.2 Kori: een buurtgericht liefdadigheidsinitiatief

Kori is een liefdadigheidsinitiatief met een accommodatie gevestigd in de Noord-Londense deelgemeente Haringey. Kinderen en jongeren uit de buurt zijn buiten schooltijd welkom voor een breed aanbod van programma's, variërend van kinderopvang, begeleiding van voortijdig schoolverlaters, buurtexcursies, een variëteit aan culturele en sportieve workshops, tot aan inloopmiddagen en arbeidstoeleiding.

Aanleiding

In Haringey wonen veel kinderen en jongeren zonder duidelijk positief toekomstperspectief. Zij hebben bijvoorbeeld moeite met hun schoolwerk of worden zelfs van school gestuurd. Ook zijn er kinderen en jongeren die zich vervelen na school omdat zij geen positieve vrijetijdsbesteding hebben, of over weinig sociale contacten beschikken. Veel van hen zijn niet erg betrokken bij de buurt en de samenleving en blijven hangen in hun eigen subcultuur. Jongerenwerkers hebben de ervaring dat veel van deze jongeren daardoor vast komen te zitten in hun persoonlijke ontwikkeling en het moeilijk vinden om een duidelijk pad voor de toekomst voor ogen te houden en hier doelen voor te stellen. Dit zorgt er ook voor dat veel jongeren moeilijkheden ondervinden bij het vinden van een baan.

Doel en doelgroep

Het doel van de activiteiten van de projectorganisatie is om het potentieel, de vaardigheden en de talenten van de kinderen en jongeren die bij Kori komen te ontwikkelen en te vergroten zodat zij een positieve toekomst tegemoet gaan en bij kunnen dragen aan een positieve en hechte gemeenschap. De programma's die hiervoor worden ingezet worden zoveel mogelijk met en door de jongeren zelf ontwikkeld.

De doelgroep bestaat uit jonge mensen uit de buurt (Haringey, Noord-Londen) in de leeftijd van 5 tot 25 jaar oud. De meeste programma's zijn gericht op kinderen en jongeren van 5 tot 16 jaar oud die op zoek zijn naar een vrijetijdsbesteding na school of in de vakantie. Daarnaast is er een programma voor kwetsbare jongeren die zijn (of dreigen te worden) geschorst van school. Tenslotte zijn er twee programma's die gericht zijn op jongvolwassenen tussen de 18 en 24 jaar oud, één speciaal voor starters op de arbeidsmarkt en één voor jongeren die geïnteresseerd zijn in vrijwilligerswerk.

Methodiek

Kinderen en jongeren komen op verschillende manieren binnen bij Kori: sommigen worden verwezen door scholen of maatschappelijke organisaties, maar de meesten horen van Kori via leeftijdsgenoten, buurtgenoten of ouders. Veel kinderen beginnen met naschoolse activiteiten verbonden aan de inloop of een activiteitenprogramma in de vakantie, en stromen vervolgens door naar andere programma's met een meer inhoudelijk karakter. In principe zijn er vier kernprogramma's die met elkaar verbonden zijn omdat deelnemers kunnen doorstromen of aan meerdere programma's tegelijk kunnen deelnemen. Het eerste kernprogramma, 'Home from home', is erop gericht kinderen en jongeren een huiselijke omgeving te bieden waar zij zich veilig kunnen ontwikkelen. Zo zijn er inloopmiddagen en avonden waar verschillende spelactiviteiten en workshops worden aangeboden, vaak gericht op het stimuleren van creativiteit en met veel ruimte voor culturele diversiteit. Ook worden er excursies georganiseerd waar horizonverbreding en leren centraal staan, is er een huiswerkklas en een speciale club voor jonge meiden. Daarnaast bestaat er een jongerenraad die zich bezighoudt met de programmering van Kori, en die projecten voor de buurt ontwikkelt en uitvoert. Al deze activiteiten zijn groepsactiviteiten maar er is ruimte voor mentoring door vrijwilligers of medewerkers wanneer kinderen of jongeren daar behoefte aan hebben.

Het tweede kernprogramma, The Haven, is gericht op kinderen en jongeren die geschorst zijn. Zij krijgen wanneer ze zijn doorverwezen door een school of instantie iedere schooldag onderwijsbegeleiding en mentorgesprekken. Daarnaast worden ze gestimuleerd door creatieve leervormen en excursies zodat ze na uiterlijk twee schoolperiodes weer terug het reguliere onderwijs in kunnen.

Voor de doelgroep in de leeftijd van 18 tot 24 jaar oud bestaat het kernprogramma 'Talent Match', dat erop gericht is jongeren die moeite hebben met het vinden van een baan of positieve toekomst, door middel van coaching, training, excursies en stageplekken te helpen met het vinden van een baan die bij ze past.

Veel jongeren die al jong zijn begonnen bij de inloop van Kori stromen op latere leeftijd door naar de programma's voor 18+. Ook komt het voor dat kinderen en jongeren na verloop van tijd zelf als vrijwilliger of als professional aan de slag gaan bij een van de programma's.

Kori werkt samen met verschillende partners. Scholen in de buurt verwijzen hun leerlingen door wanneer ze behoefte hebben aan vrijetijdsbesteding of huiswerkbegeleiding en soms geven zij workshops op deze scholen zelf. Ook onderhoudt Kori relaties met verschillende organisaties waar de jongeren aan andere activiteiten kunnen deelnemen of waar ze door kunnen leren of werkervaring op kunnen doen. Tenslotte bestaan er samenwerkingsverbanden met buurtorganisaties waar de jongeren zich actief kunnen inzetten voor hun eigen buurt en gemeenschap.

Planning

In principe kunnen kinderen en jongeren jaren lang betrokken blijven bij Kori: vanaf vijf jaar kunnen zij deelnemen aan de kinder- en jeugdprogramma's en wanneer zij 18 zijn kunnen ze doorstromen naar de programma's met betrekking tot arbeidstoeleiding of uitwisseling. Het kernprogramma The Haven voor geschorste leerlingen stelt wel een maximum aan de periode van deelname (twee schooljaren) maar ook die leerlingen kunnen doorstromen naar de andere programma's als zij dat willen. De excursies en inlopen vinden plaats op doordeweekse middagen na schooltijd.

Resultaten

Kori bereikt met alle programma's meer dan 2.000 kinderen en jongeren per jaar. Hieronder vallen ook de leerlingen op scholen waar zij culturele projecten of workshops geven. Deze kinderen en jongeren ontwikkelen zich op allerlei gebieden, deels afhankelijk van de programma's waaraan zij deelnemen. Ten eerste leren veel van hen om samen te spelen en te werken met kinderen uit verschillende wijken binnen de deelgemeente en van verschillende scholen en besteden zij hun vrije tijd na school en in de vakantie op een productieve manier, namelijk door te werken aan persoonlijke en culturele vaardigheden. Zo gaan veel van de deelnemers vooruit op het gebied van kunst en creativiteit, maar ook hun zelfvertrouwen groeit. Zij leren bijvoorbeeld zelfverzekerd presenteren, kritisch nadenken en hoe met kritiek om te gaan. Daarnaast kunnen zij door trainingen en stages bij verschillende organisaties leiderschapservaring en werkervaring opdoen.

Randvoorwaarden

Kori heeft twee vaste medewerkers in dienst: de directrice en een programma-manager die geschoold is als jongerenwerker en kunstenaar. Samen met een team van vrijwilligers sturen zij de programma's aan. Daarnaast heeft Kori een Raad van Toezicht. Ze huren een eigen accommodatie met kantoor, sanitair en gemeenschapsruimte. De financiering komt tot stand door giften van verschillende fondsen, soms aan Kori als geheel en soms aan een specifiek programma.

§ 2. Jongerenwerk in Amsterdam Zuidoost

Stadsdeel Amsterdam Zuidoost hanteert het beleidskader 'Amsterdams jongerenwerk nieuwe stijl' als basis voor subsidieverlening ten behoeve van het jongerenwerk.¹⁰⁰ Jongerenwerk in Amsterdam wordt beschouwd als een pedagogische professionele voorziening voor jongeren als preventief onderdeel van breed lokaal jeugdbeleid en jeugd en veiligheid met veel nadruk op participatie of inbreng van jongeren. Gezien de grote diversiteit in nationaliteiten en etnische groeperingen in Amsterdam, wordt de voorkeur gegeven aan een algemene benadering van de doelgroep boven een etnisch-specifieke inzet van welzijnswerk en jongerenwerk.¹⁰¹ Deze neutrale, generalistische benadering maakt het lastig voor jongerenwerkers om in het contact met hun doelgroep in te gaan op hun etnische identiteit.

In de doelstelling van het algemeen jongerenwerk wordt het accent gelegd op identiteitsvorming van jongeren, sociale weerbaarheid en meedoen in de samenleving.¹⁰² Speciale aandacht heeft het behalen van een startkwalificatie. Bij vindplaatsgericht en ambulante jongerenwerk ligt daarnaast ook het accent op het bestrijden van jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit en verwijzing naar hulpverlening en mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding.

Swazoom stelt zich als welzijnsinstelling ten doel dat elk kind en elke jongere opgroeit in een veilige, stimulerende omgeving om volwaardig mee te kunnen doen in de Nederlandse samenleving. Het jongerenwerk is er dan ook op gericht de sociale en economische zelfstandigheid van jongeren en hun sociale omgeving te bevorderen. De pedagogische boodschap die de professionals van Swazoom daarbij aan de jeugd meegeven is: 'ontwikkel je, maak wat van je leven, doe je best op school en op je werk en houd rekening met anderen'.

Het jongerenwerk is georganiseerd op wijkniveau en biedt in buurthuizen laagdrempelige activiteiten aan voor jeugd uit de wijk. Daarnaast is er een team ambulante jongerenwerkers die contact leggen met jongeren op straat en samen met hen vrijetijdsactiviteiten organiseren of hen verwijzen naar bestaand aanbod. Door in de omgeving van jongeren present te zijn op straat, in buurthuizen en op vindplaatsen als school, winkelcentra en sportplekken, lukt het de jongerenwerkers om met de doelgroep in contact te komen. Een vervolgstap is het aanbieden van activiteiten die aansluiten op hun behoefte aan ontmoeting van leeftijdsgenoten, talentontwikkeling en vorming. Dit gebeurt bijvoorbeeld via culturele activiteiten als dans, theater en muziek, maar ook door het organiseren van sport- en

spelactiviteiten. Jeugd wordt daarbij aangemoedigd zelf een actieve rol uit te oefenen bij de organisatie.

Vanuit ontmoetingsactiviteiten en programma's voor talentontwikkeling ontstaat een vertrouwensrelatie die een basis biedt voor verdere pedagogische activering en mogelijkheden voor doorverwijzing creëert indien er sprake is van individuele problematiek. Voor deze laatste taak is een sterk en uitgebreid netwerk met een diversiteit aan hulpverleningsinstanties en andere samenwerkingspartners nodig. Samenwerking vindt in Amsterdam Zuidoost met name plaats via netwerken als wijkteams, waaraan het jongerenwerk deelneemt samen met andere welzijnsvormen en partners op het gebied van zorg en sociale dienstverlening. Daarnaast onderneemt het jongerenwerk coproducties met onderwijsinstellingen in bijvoorbeeld brede scholen of met de politie bij de gezamenlijke aanpak van problematische jeugdgroepen die overlast geven of crimineel bezig zijn. Ook benaderen de jongerenwerkers vrijwilligersinitiatieven van buurtbewoners die iets voor buurtjeugd willen betekenen en hebben zij aandacht voor samenwerking met een deel van het bedrijfsleven in Zuidoost dat zich maatschappelijk betrokken wil opstellen door sociale initiatieven te steunen of vacatures biedt voor kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt.

Naast het reguliere aanbod van ontmoetings- en talentontwikkelingsactiviteiten voert het jongerenwerk meerdere specifieke programma's voor de doelgroep uit die een intensiever karakter hebben en meer expliciet gericht zijn op het stimuleren van de persoonlijke en sociale ontwikkeling van de deelnemers. Het gaat om trainingsprogramma's en coachingstrajecten over een langere periode met een intensief vormingselement. Twee van deze 'excellente programma's' zullen hieronder kort worden beschreven: '100% passie voor jouw toekomst' en 'My School Coachzz'. In Bijlage 2 is de beschrijving van een aantal andere programma's opgenomen.

2.1. Programma 100% passie voor jouw toekomst

100% passie voor jouw toekomst is een vormingsprogramma gericht op identiteitsontwikkeling en toekomstplanning.

Aanleiding

Kwetsbare jongeren uit de doelgroep van jongerenwerk en voortgezet onderwijs in Amsterdam Zuidoost maken keuzes in hun leven die schadelijk zijn voor hun toekomst. Een opvallend element daarin is het gebrek aan besef over de gevolgen van hun gedrag en het feit dat zij geen toekomstplannen hebben. De onnadenkendheid die zij aan de dag leggen bij de keuzes die zij maken, is ook terug te zien in de weinig realistische ideeën over hun toekomst en wat nodig is aan scholing en doorzettingsvermogen om goed terecht te komen in de samenleving. Meer in het algemeen geven veel jongeren uit de doelgroep er blijk van weinig inzicht te hebben in de consequenties van hun dagelijkse handelen voor hun maatschappelijke toekomst.

Deze tendensen zijn ook terug te zien in statistieken over jeugdwerkloosheid en voortijdig schoolverlaten in stadsdeel Zuidoost: ruim 37 procent van de 15-26 jarigen is werkloos en het percentage voortijdig schoolverlaters bedraagt 14 procent.¹⁰³

Veel jongeren uit de doelgroep van het jongerenwerk worden van huis uit onvoldoende uitgedaagd om zich te oriënteren op hun toekomst. Zo krijgen zij vaak weinig vaardigheden mee in het omgaan met geld en te weinig stimulans om een inkomen te verwerven met een bijbaan of baan.

Bij het oriënteren op toekomstmogelijkheden is het van belang om een beeld te hebben van je eigen identiteit. Als je inzicht hebt in de dingen die je leuk vindt en waar je goed in bent kan je ook beter nadenken over je toekomstmogelijkheden. Het vormingsprogramma '100% passie voor jouw toekomst' van het jongerenwerk van Swazoom in Amsterdam Zuidoost is erop gericht deze jongeren beter voor te bereiden op hun hedendaags en toekomstig maatschappelijk functioneren.

Doel en doelgroep

Het vormingsprogramma '100% passie voor jouw toekomst' heeft tot doel kwetsbare jongeren leren keuzes te maken over wie ze zijn (identiteit), wat ze maatschappelijk willen bereiken (ambitie) en de middelen en vaardigheden te ontwikkelen die daarbij van belang zijn.

Het programma is gericht op jongeren uit de doelgroep van het jongerenwerk met een VMBO achtergrond in de leeftijd van 16 tot 23 jaar.

Methodiek

Het vormingsprogramma '100% passie voor jouw toekomst' is te beschouwen als een vorm van non-formeel leren dat buiten de context van een school plaatsvindt maar waarbij wel sprake is van intentioneel georganiseerd en gestructureerd leren.¹⁰⁴ Deze gerichte vorm van leren onderscheidt zich van informeel leren dat spontaan plaatsvindt bij veel reguliere activiteiten van het jongerenwerk.¹⁰⁵

Met potentiële deelnemers wordt een intakegesprek gevoerd om nadere uitleg te geven over het programma en de regels en om hun motivatie te peilen. Deelnemers die vervolgens geselecteerd worden ontvangen een brief voor hun ouders. Er vindt ook persoonlijk contact tussen de jongerenwerker en de ouders plaats in de vorm van een ouderbijeenkomst waarin zij geïnformeerd worden over het programma waaraan hun kinderen gaan deelnemen en zij de gelegenheid krijgen om vragen te stellen.

Het vormingsprogramma heeft het karakter van een training met veel speelse, interactieve werkvormen. In de training gaan de jongeren aan de slag met een aantal thema's onder begeleiding van een jongerenwerker en aansprekende rolmodellen. Zo komt iedere bijeenkomst een gastspreker vertellen over zijn of haar ervaringen. Iedere bijeenkomst wordt afgesloten met een gezamenlijke maaltijd.

Voorbeelden van trainingsonderdelen zijn leren presenteren en solliciteren, omgaan met groepsdruk en het opstellen van een leerpad. Bij het leerpad onderdeel gaan jongeren aan de slag met het tekenen van hun levenslijn. Wat zijn belangrijke momenten in hun leven geweest en van welke situaties hebben zij veel geleerd? Daarnaast gaat het ook om hun toekomst: wat willen ze in de nabije toekomst bereiken en waar zien zij zichzelf over tien jaar? Welk beroep zouden ze willen uitoefenen en welke stappen zouden ze nu al kunnen ondernemen in de voorbereiding daarop?

In iedere bijeenkomst wordt gewerkt aan het maken van een eigen 'moodboard' of collage van beelden, woorden, voorwerpen die een uitdrukking vormen van interesses, kwaliteiten en identiteit van de jongere. Per bijeenkomst kunnen jongeren een keuze maken uit deze elementen via onder andere het aanbod van internet, een stapel ansichtkaarten, een kaartspel met quotes of geïllustreerde tijdschriften. Het programma wordt afgerond met een persoonlijk ontwikkelingsplan voor elke deelnemer en een eindpresentatie waarbij deelnemers hun moodboard presenteren aan een publiek van familie, vrienden, docenten, andere belangstellenden en vertegenwoordigers van bedrijven.

Planning

Het gehele programma bestaat uit acht bijeenkomsten van drie uur. Uitvoering van het vormingsprogramma binnen het jongerenwerk duurt zes maanden. Voor scholen is een verkorte versie van één week beschikbaar.

Resultaten

In het afgelopen jaar heeft een groep van 9 jongeren het gehele vormingsprogramma doorlopen en een certificaat behaald.

Het vormingsprogramma is geëvalueerd via een nul- en eindmeting onder deelnemers aan de hand van een korte vragenlijst. Leidraad is de vraag wat het programma hen heeft opgeleverd met betrekking tot ontwikkelde vaardigheden, toekomstplannen en verbetering van hun situatie met betrekking tot school en werk.

Randvoorwaarden

Benodigd zijn een ruimte om de trainingsbijeenkomsten te organiseren, een budget voor lesmateriaal en de organisatie van het eindevenement. Er is inzet nodig van één jongerenwerker die training geeft en begeleiding biedt. Daarnaast moeten gastsprekers worden betrokken en eventueel een trainer voor specifieke onderdelen (zoals een sollicitatietraining).

2.2 Programma My School Coachzz

My School Coachzz is een coachingsprogramma waarbij leerlingen die problemen ondervinden in hun schoolloopbaan begeleid worden door iets oudere jongeren die getraind zijn om hen vrijwillig te coachen. De methodiek is ontwikkeld door Stichting DOCK en wordt in Amsterdam ook toegepast in de stadsdelen Noord en Nieuw West.

Aanleiding

Veel jongeren in Amsterdam Zuidoost krijgen te maken met problemen in hun schoolcarrière. Zij missen bepaalde vaardigheden waardoor het hen bijvoorbeeld niet lukt om hun activiteiten te plannen en zij het schoolwerk niet kunnen bijbenen. Dit werkt demotiverend. Het kan ook zij zijn dat problemen op andere leefgebieden zorgen voor verminderde schoolresultaten. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het percentage voortijdig schoolverlaters in Amsterdam Zuidoost 14 procent bedraagt.¹⁰⁶ Dit ligt boven het gemiddelde van de stad.

Begeleiding van een vrijwillige coach kan deze jongeren een steuntje in de rug geven en ervoor zorgen dat zij beter in hun vel gaan zitten, zich competentier voelen met

betrekking tot schoolactiviteiten en meer gemotiveerd raken om zich in te zetten voor school.

Doel en doelgroep

Doel is voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Het programma is gericht op jongeren van 12-17 jaar die problemen ondervinden in hun schoolloopbaan.

Methodiek

Leerlingen met schoolproblemen kunnen op verschillende manieren worden aangemeld, zoals door een contactpersoon bij de school, door ouders of via het jongerenwerk. Ouders moeten altijd toestemming geven voordat een coachingstraject wordt gestart. Er is voor gekozen om te werken met jonge coaches, die gemotiveerd zijn om andere jongeren te helpen en hun leefwereld goed kennen.

Op basis van intakegesprekken met coaches en deelnemers wordt voor ieder een profiel opgesteld aan de hand waarvan wordt gezocht naar 'matches' om beide groepen aan elkaar te koppelen. Vervolgens vindt wekelijks een afspraak plaats tussen coach en deelnemer. Bij de start stellen zij gezamenlijk 'veranderwensen' op waaraan gedurende het traject zal worden gewerkt.

Vrijwillige coaches ontvangen een driedaagse training om hen voor te bereiden op het werk. Deze training gaat in op basistechnieken gespreksvoering en oplossingsgericht coachen. Daarna doen de vrijwillige coaches zelfstandig de wekelijkse begeleidingsgesprekken met de deelnemers. Zij ontmoeten tweewekelijks de begeleidende jongerenwerker om te monitoren hoe de begeleiding verloopt en hun vragen en twijfels te kunnen bespreken.

Leerlingen dragen zelf aspecten aan waar ze graag aan willen werken. De coach gaat dan samen met hen op zoek naar oplossingen, wat is hun eigen rol in het probleem, hoe handelen zij in bepaalde situaties en hoe zouden ze dat anders kunnen doen. Zij gaan ook verkennen wat hun kwaliteiten zijn en hoe zij die beter kunnen benutten. Deelnemers worden continu uitgedaagd om te reflecteren op zichzelf en hun gedrag. Via deze weg is er in de gesprekken ook veel aandacht voor identiteitsvorming.

Planning

Een coachingstraject duurt 4 tot 6 maanden. Coach en deelnemer spreken wekelijks af gedurende anderhalf tot 2 uur om aan de opgestelde doelen te werken. Na 4 á 6 maanden vindt een gesprek plaats waarin de leerling beslist of hij door wil gaan met het coachingstraject of dat hij voldoende heeft geleerd om zelfstandig verder te gaan.

Resultaten

Deelnemers ontwikkelen schoolvaardigheden, krijgen meer inzicht in hun eigen kwaliteiten, raken opnieuw gemotiveerd voor hun opleiding en blijven minder vaak zitten. Daarnaast verbetert de relatie met docenten en ouders vanwege de afnemende spanningen. In het schooljaar 2015-2016 zijn 47 deelnemers in de leeftijd van 12-17 jaar bereikt.

Randvoorwaarden

Essentieel is een goed netwerk met ketenpartners voor de aanmelding van deelnemers en het in contact komen met potentiële jongerencoaches. Er is inzet nodig

van één jongerenwerker die als projectleider de coachingstrajecten coördineert en coaches traint en begeleidt.

§ 3. Conclusies

In deze paragraaf worden een aantal conclusies geformuleerd op basis van de methodiekbeschrijvingen van jongerenwerk in Londen en in Amsterdam Zuidoost. Er volgt een korte samenvatting van de twee contexten vanuit een vergelijkend perspectief. Hieruit vloeien een aantal verschillen en overeenkomsten voort tussen het jongerenwerk in de twee gebieden.

Londen

De Engelse jongerenwerkers werken veel vanuit een persoonlijke motivatie om de doelgroep – Afrikaans-Caribische jongeren – te empoweren. Hierbij is hun streven niet alleen om individuele jongeren te stimuleren in hun ontwikkeling en maatschappelijke integratie, maar hiermee ook de hele etnische groep waar zij deel van uitmaken te emanciperen. Dit vertaalt zich in een relatief politiekactivistische houding van verschillende jongerenwerkers. Velen van hen zijn ook betrokken bij initiatieven die specifiek gericht zijn op de emancipatie van de Afrikaans-Caribische bevolking in Engeland. Toch lijken weinig programma's qua methodiek expliciet gericht te zijn op etnische identiteitsontwikkeling. De jongerenwerkers benoemen dit veelal wel als aandachtspunt voor persoonlijke gesprekken en coaching.

Er is maar weinig geld beschikbaar voor jongerenwerk in Londen, en dit heeft verschillende consequenties voor de invulling van het jongerenwerk. Ten eerste wordt er veel op projectbasis gewerkt: er is weinig ruimte voor het ontwikkelen of uitvoeren van langdurige programma's. Daarnaast werken veel jongerenwerkers alleen, wat betekent dat er weinig ruimte is voor intervisie, maar ook dat het moeilijker is voor de jongerenwerkers om bij aansluiting te vinden bij een diverse groep jongeren. Zij hebben niet de mogelijkheid om gebruik te maken van verschillende vaardigheden in een team. Ook geldt voor de meeste jongerenwerkers dat zij blootstaan aan bestaansonzekerheid: de kans is redelijk groot dat hun baan niet blijft bestaan. Dit zou het idealisme en de strijdbare houding van veel jongerenwerkers eventueel kunnen verklaren: het onzekere bestaan in het jongerenwerk in Engeland trekt alleen die mensen aan die de problemen van de doelgroep ook erg aan het hart gaan. Bovendien zijn zij in veel gevallen zelf verantwoordelijk voor de fondsenwerving om jongerenwerkprogramma's te financieren waardoor idealistische overtuigingskracht ook als een belangrijke vaardigheid kan worden beschouwd in hun werk. Tegelijkertijd hebben Engelse jongerenwerkers vanwege deze context minder te maken met inhoudelijke kaders of grenzen dat overheidsbeleid aan hun werk stelt omdat zij financieel niet van hen afhankelijk zijn.

Amsterdam Zuidoost

De jongerenwerkers in Amsterdam Zuidoost zijn ook gericht op jeugd die blootstaat aan risico's, maar zij rekenen alle jongeren uit hun werkgebied tot hun doelgroep, ongeacht etniciteit. Gezien de bevolkingssamenstelling van het stadsdeel bestaat hun

doelgroep wel voor een groot deel uit jongeren met een Afrikaanse achtergrond. Vanuit deze invalshoek ligt hun eerste prioriteit dan ook niet bij het empoweren van deze minderheidsgroep en het tegengaan van onderdrukking, maar focussen zij vooral op het bevorderen van de persoonlijke ontwikkeling van individuele jongeren die van het jongerenwerk gebruik maken. Hieruit kan uiteindelijk ook de emancipatie van de groep voortvloeien. Omdat er meer middelen beschikbaar zijn voor het jongerenwerk is er meer ruimte voor het ontwikkelen van inhoudelijke pedagogische programma's en hebben jongerenwerkers meer zekerheid met betrekking tot behoud van hun baan vergeleken met de jongerenwerkers uit Londen. Mede hierom kan het zijn dat de jongerenwerkers in Amsterdam wellicht meer gericht zijn op de pedagogische werkwijze van het jongerenwerk, hoe je met specifieke programma's de gestelde doelen kan behalen. Zij hoeven minder aandacht te besteden aan de randvoorwaarden omdat daar voor een groot deel al in wordt voorzien.^d

Het jongerenwerk in Amsterdam heeft vergeleken met de situatie in Londen wel meer te maken met beleidskaders die sturing geven aan het type programma's dat zij inzetten. Vanwege de neutrale, generalistische benadering van de lokale overheid biedt dit minder ruimte om in het jongerenwerk aandacht te schenken aan etnische identiteitsontwikkeling.

Een vergelijking tussen de contexten

In bijna alle programma's van zowel het jongerenwerk in Londen als in Amsterdam Zuidoost is het bevorderen van een positief toekomstperspectief van de jongeren onderdeel van de doelstelling. In veel programma's wordt dit getracht te bereiken door talentontwikkeling, identiteitsontwikkeling, horizonverbreding en het aanleren van praktische vaardigheden zoals samenwerken, communiceren, op tijd komen, etc. De programma's in Londen maken hierbij veel gebruik van persoonlijke coaching en zijn vaak ook sterk gericht op het aanleren van praktische vaardigheden en het bieden van werkervaringsplekken. Daarnaast zijn veel programma's in Londen buurtgericht of 'community based', wat betekent dat veel organisaties zich niet alleen op jongeren richten maar alle inwoners in een buurt betrekken waaronder jeugd en hun ouders.

In Amsterdam Zuidoost ligt de nadruk in het jongerenwerk op pedagogisch groepswork met jeugd. Dit betreft de reguliere inzet in buurthuizen en op straat door het ambulante jongerenteam, maar ook de verschillende vormingsprogramma's voor groepen jongeren. Uitzondering op deze karakterisering is de aandacht voor individuele begeleiding in het mentorprogramma My School Coach en in persoonlijke gesprekken die ontstaan uit het contact met de doelgroep bij het werk in buurthuizen en op straat. Daarnaast is overlastbestrijding in Amsterdam Zuidoost een meer expliciete doelstelling van het jongerenwerk, met name de ambulante inzet. In de situatie van het jongerenwerk zoals hier beschreven is dit slechts een

^d Voor Amsterdam Zuidoost met ca. 86.000 bewoners is bijna 20 fte structureel jongerenwerk en straathoekwerk beschikbaar. In Lewisham in Londen met een bevolking van ca. 300.000 inwoners betreft het daarentegen in 2016 naar schatting nog slechts een handvol professionele jongerenwerkers met een flexibele schil van tijdelijke projectmedewerkers en een uiterst beperkt budget, met de wetenschap dat dit in de komende jaren nog sterk zal afnemen.

aandachtspunt in een van de projecten die geïnventariseerd zijn (zie Rockstone Community Foundation, Bijlage 2). In het beleid van de Britse overheid lijkt het jongerenwerk geen nadrukkelijke rol te zijn toebedeeld bij het voorkomen van overlast en criminaliteit.

Tenslotte is een verschil in context tussen de methodische inzet van het jongerenwerk in Londen en Amsterdam Zuidoost zoals hier belicht met betrekking tot de institutionele inbedding. Voor Amsterdam Zuidoost zijn een aantal programma's belicht van het jongerenwerk die voortkomen uit dezelfde organisatie met dezelfde visie. Daardoor kan de inzet van de programma's meer als één geheel worden beschouwd. In het uitwisselingstraject zijn voor het jongerenwerk in Londen programma's geïnventariseerd van meerdere organisaties die actief zijn in verschillende deelgemeenten van Londen die vaak niet zozeer met elkaar verbonden zijn.

Hoofdstuk 4. Suggesties voor jongerenwerk en jeugdbeleid

Inleiding

De inzichten uit de wetenschap en ervaringen van jongerenwerkers in Amsterdam Zuidoost en Londen zoals beschreven in de voorgaande hoofdstukken, geven aanleiding tot verschillende suggesties voor verbetering van professioneel jongerenwerk en jeugdbeleid met betrekking tot het werken met jongeren uit etnische minderheidsgroepen. Deze suggesties zijn mede gebaseerd op discussies over de pedagogische waarde van cultureel bewustzijn op de conferentie van 25 oktober 2016 in het Bijlmer Parktheater in Amsterdam Zuidoost. Daar gingen zo'n 200 betrokkenen, waaronder jongerenwerkers, jeugdhulpverleners en medewerkers jeugdbeleid uit Nederland en Engeland, met elkaar in gesprek over de thematiek. Op basis van discussieverslagen en een korten enquête onder 68 bezoekers van de conferentie zijn de opvattingen, ideeën en suggesties die naar voren zijn gebracht verwerkt in dit hoofdstuk.

§ 1. Werken aan sociaal, cultureel en etnisch kapitaal

Bij het vinden van een plek in de maatschappij zijn niet alleen financiële middelen van belang, maar gaat het er met name om te beschikken over voldoende kennis en vaardigheden, en een uitgebreid en gevarieerd sociaal netwerk. Vooral de opbouw van een type sociaal en cultureel kapitaal dat erkend en gewaardeerd wordt in de samenleving, kan beschouwd worden als een vorm van symbolisch kapitaal dat mensen kansen biedt op een waardevolle positie in de maatschappij. Je moet goed op de hoogte zijn van de spelregels in een samenleving om je te kunnen handhaven. Een gebrek aan dit symbolisch kapitaal kan daarom leiden tot sociale uitsluiting. Jongeren uit gezinnen met een kwetsbare sociaaleconomische positie en jongeren die lid zijn van een etnische minderheid, krijgen vaak te maken met beperkingen in het opbouwen van een dergelijk symbolisch kapitaal. Aan de andere kant kan hun minderheidspositie en de migratiegeschiedenis van hun familie en gemeenschap ook als een kracht worden gezien. Van huis uit krijgen zij vaak hoge aspiraties mee en een ethos van studeren, hard werken en doelen nastreven. Dit wordt beschouwd als 'etnisch kapitaal'.

Voor jongeren uit etnische minderheidsgroepen en andere niet-dominante bevolkingscategorieën, is het van belang een brede basis aan sociaal en cultureel kapitaal op te bouwen die het schakelen bevordert tussen de conflicterende milieus waar zij mee te maken krijgen. Door in te zetten op een gevarieerd sociaal netwerk, brede kennis en een veelzijdige set aan vaardigheden verbeteren deze jongeren hun maatschappelijk toekomstperspectief. Lokaal jeugdbeleid zou daarin een stimulerende rol kunnen spelen door in een gericht aanbod van vormingsprogramma's te werken aan hun kennis en vaardigheden en via netwerkstrategieën jongeren te verbinden met nieuwe contacten. Naast onderwijs en sport, kan het jongerenwerk hierin een belangrijke functie vervullen. Inhaken op de mogelijkheden om hun sociaal en cultureel kapitaal te versterken met gebruikmaking

van waardevolle aanknopingspunten die hun etnische achtergronden biedt, kan deze jeugd de boost geven die zij nodig hebben om hun plek te vinden in de maatschappij. Er kan gesproken worden van succes als jongeren het gevoel hebben thuis te horen in de samenleving zonder afstand te moeten doen van de culturele vorming die zij van huis uit meekrijgen.

Voor het versterken van het symbolisch kapitaal onder jongeren uit etnische minderheidsgroepen is het van belang dat zij hun cultureel verleden kunnen onderzoeken als onderdeel van hun identiteit. Als je jouw geschiedenis niet kent, niet weet waar je vandaan komt, hoe kan je dan jezelf kennen? Kennis is macht, dat geldt ook voor kennis over het eigen cultureel verleden. Ruim 90 procent van de geënquêteerde bezoekers van de conferentie vindt dat jongeren met een Afrikaanse achtergrond zich moeten verdiepen in hun cultureel verleden om een goede positie in de huidige maatschappij te verkrijgen.

De valkuil is dat de dramatische verhalen uit de geschiedenis van slavernij jongeren klemzetten en hen juist begrenzen in hun ontplooiing. Zij voelen ook sterk de behoefte om vooruit te kijken. De kunst is om kracht te onttelen aan het verleden, bevrijd te raken van het slavernijverleden en trots te zijn op voorouders in plaats van racisme te internaliseren. Slavernij drukt in het collectief geheugen nu een zwaar stempel, maar gezien de rijke historie zou het de Afrikaanse geschiedenis niet moeten definiëren. *Slavery is not African history, it interrupted African history.* Die rijke historie is echter bij velen onbekend. Een belangrijke stap is dan ook het verrijken van het cultureel verleden met andere verhalen en lessen uit de geschiedenis van Afrika. Een andere strategie die daarop aanvullend kan zijn is vanuit een andere invalshoek naar het slavernijverleden te kijken door de moed en weerbaarheid van voorouders die zoveel ontberingen en beproevingen hebben doorstaan meer centraal te stellen. Davies is 'Maak het verleden niet tot last maar tot een springplank voor de toekomst'. Jongeren moeten de ruimte krijgen om het verleden op een eigen manier te beleven en om de kracht te vinden om een toekomst voor zichzelf uit te stippelen. Dat betekent dat informatie over de nare en de mooie kante van het verleden beschikbaar moet zijn, maar wat jongeren er vervolgens mee doen een zaak is van henzelf.

Bezoekers van de conferentie benadrukken verder dat er vooral ook aandacht moet zijn voor het 'biculturele' verleden van de jongeren die als sterke fundering kan worden gezien om van waaruit zij kunnen groeien. Als zij beide culturen omarmen worden zij daar sterker van. Daarbij is het van belang de kracht van het eigen handelen voor ogen te houden. Zij moeten vooral het gevoel krijgen zij zelf invloed te kunnen uitoefenen door los te breken van stereotypen en de kansen die de maatschappij biedt te grijpen.

§ 2. Dealen met discriminatie

Discriminatie is een complex begrip en in veel gevallen moeilijk bespreekbaar vanwege de emotionele lading die het onderwerp heeft. Discriminatie speelt vaak onder de oppervlakte en lang niet iedereen is zich ervan bewust. Indicatoren van discriminatie zijn het structureel ondergeschikt blijven van minderheidsgroepen aan de meerderheid en het peilen van ervaren discriminatie onder mensen uit deze

minderheidsgroepen. Er kan onderscheid worden gemaakt naar twee uitingsvormen van discriminatie, namelijk: negatieve bejegening, zoals uitschelden of pesten, en ongelijke behandeling. Beide vormen kunnen voortkomen uit stereotypen of vooroordelen die bestaan over een specifieke (etnische) minderheidsgroep. Denk bijvoorbeeld aan etnisch profileren bij de politie of statistische discriminatie op de arbeidsmarkt, waarbij werkgevers ideeën over de verwachte productiviteit van specifieke groepen toepassen op individuele werkzoekenden uit die groep. Discriminatie van etnische minderheidsgroepen bestaat en heeft met name voor jongeren uit deze groepen negatieve gevolgen. Het gaat dan om het persoonlijk functioneren van de jongeren, zoals een laag zelfbeeld en verminderd welbevinden. Ook heeft het negatieve consequenties voor hun prestaties in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Het gevoel geen eerlijke kansen te krijgen op een baan kan leiden tot een afnemende maatschappelijke participatie van jeugd en het verlies aan hoop op een betere toekomst.

Om dit tij te keren is het van belang discriminatie bespreekbaar maken zonder in een slachtofferrol te belanden die de mogelijkheid tot eigen inbreng afkapt. Dit betekent jongeren leren dat zij ondanks het obstakel van discriminatie invloed kunnen uitoefenen op hun eigen toekomst. Belangrijke middelen daarbij is de inbreng van positieve rolmodellen die laten zien wat er mogelijk is en het bieden van sociale steun en aanmoediging om vol te houden vanuit hun netwerk als jongeren discriminatie ervaren. In de termen van Paulo Freire: het ontwikkelen van een kritisch bewustzijn in plaats van fatalistisch denken.

Daarnaast ligt er natuurlijk een verantwoordelijkheid bij de samenleving als geheel om discriminatie uit te bannen en emancipatie van minderheidsgroepen te bewerkstelligen. Belangrijk aspect daarin is het bevorderen van interetnisch contact. Het gaat erom via dialoog en samenwerking te komen tot eendracht en culture synthese. The best of both worlds.

§ 3. Focus op identiteitsontwikkeling

Een positieve identiteitsontwikkeling is onmisbaar voor het persoonlijk functioneren van jongeren en hun maatschappelijke integratie. Jongeren die geen stevige identiteit ontwikkelen op basis van exploratie en inter-persoonlijke relaties, hebben minder kans op een gunstige positie in de maatschappij en meer kans op sociaal-emotionele problemen en problemen met justitie en politie.

Begeleiding en een positieve stimulans uit de omgeving bij het actief verkennen van de identiteit is daarom niet alleen van belang voor de persoonlijke ontwikkeling van jongeren maar ook voor hun toekomstig maatschappelijk functioneren. Deze ondersteuning is extra belangrijk voor jongeren uit etnische minderheidsgroepen omdat zij meer kans hebben op problemen in hun identiteitsontwikkeling vanwege de conflicterende leefwerelden waar zij mee te maken krijgen in het opgroeien. De uitdaging verschillende aspecten van hun identiteit met elkaar te verenigen is voor hen daardoor een grotere opgave. Botsingen tussen individuele voorkeuren van deze jongeren en verwachtingen die vanuit samenleving of gemeenschap worden gesteld kunnen daar nog extra aan bijdragen

Allereerst is het voor jongeren uit minderheidsgroepen van belang actief te verkennen wat hun etnische identiteit is en welke waarde zij hechten aan het deel uitmaken van een specifieke etnische gemeenschap. Exploreren van de etnische identiteit en binding voelen met de etnische achtergrond hangt namelijk samen met een beter welbevinden, hogere zelfwaardering en betere prestaties op school en in gedrag. Vervolgens staan zij voor de taak om hun lidmaatschap van een etnische gemeenschap en onderdeel zijn van de bredere maatschappij met elkaar te verenigen. Zij moeten een biculturele identiteit ontwikkelen waarin de etnische identiteit en dominante culturele identiteit met elkaar harmoniëren.

De beste uitgangspositie voor jongeren in een diverse samenleving lijkt dus het ontwikkelen van een positieve binding met hun etnische identiteit gecombineerd met een open houding naar de bredere samenleving en dominante cultuur waar zij deel vanuit maken. Met andere woorden, jongeren moeten weten wie ze zijn, waar ze vandaan komen en zich openstellen voor de mogelijkheden die de maatschappij biedt. Door vanuit de omgeving (thuis, op school en in de wijk) uitgebreid aandacht te besteden aan identiteitsvorming en begeleiding te bieden bij hun zoektocht naar hun persoonlijk identiteit en een maatschappelijke bestemming, kunnen deze jongeren worden 'empowered'.

De geënquêteerde bezoekers van de conferentie zijn het voor het overgrote deel (90%) over eens dat aandacht voor cultureel verleden en identiteitsontwikkeling voor alle jongeren van belang is, of zij nou tot een etnische minderheid behoren of niet. Een deel vindt echter wel dat etnische minderheden meer uitdagingen op dit gebied ervaren, met name jongeren met een Afrikaanse achtergrond. Dat heeft vooral met een gebrek aan informatie over het verleden te maken en de onderbreking van tradities en culturele uitingen vanwege de slavernijtijd. Daarom is het voor hen extra van belang en zou er ook op scholen meer aandacht moeten zijn voor het (migratie)verleden van minderheden in onze samenleving en de sterke punten waaraan trots ontleend kan worden.

§ 4. Consequenties voor jongerenwerk en jeugdbeleid

De uitdagingen waarmee jongeren uit etnische minderheidsgroepen uit sociaaleconomisch kwetsbare wijken te maken krijgen, vragen om extra inzet die hen weerbaar maken tegen de risico's die zij ondervinden en een positieve stimulans betekenen voor hun ontwikkeling. Voor zover er cijfers beschikbaar zijn kan er geconcludeerd worden dat ook de jeugdpopulatie in het etnisch zeer diverse Amsterdam Zuidoost en Londen / Lewisham te maken heeft met substantiële uitdagingen in het opgroeien, waaronder armoede, jeugdwerkloosheid en problematiek in de onderwijsloopbaan. Interventieprogramma's die inzetten op identiteitsontwikkeling, positieve bekrachtiging, het aanleren van vaardigheden en zelfredzaamheid bieden goede aanknopingspunten voor het stimuleren van jongeren tot persoonlijke groei en maatschappelijke vorming. Deze elementen worden in het aanbod van het jongerenwerk vaak gecombineerd.

In het uitwisselingsprogramma van jongerenwerkers uit Londen en Amsterdam Zuidoost is gebleken dat in beide contexten een goede aanzet is gemaakt met programma's die aandacht besteden aan zowel identiteitsontwikkeling en

toekomstperspectief van jongeren als hun cultureel bewustzijn. Zo is in bijna alle beschreven programma's het werken aan een positief toekomstperspectief onderdeel van de doelstelling en gebeurt dit onder andere via talentontwikkeling, identiteitsvorming en het aanleren van praktische en sociale vaardigheden. De programma's in Londen maken hierbij veel gebruik van persoonlijke coaching en het bieden van werkervaringsplekken. In Amsterdam Zuidoost ligt de nadruk op pedagogisch groepswork met jeugd in buurthuizen en op straat via onder meer vormingsprogramma's voor groepen jongeren.

Zowel in Londen als in Amsterdam Zuidoost biedt de inzet van het jongerenwerk een goede basis van waaruit de aandacht voor cultureel bewustzijn en (etnische) identiteitsvorming in de programma's verder uitgebouwd zou kunnen worden. Belangrijk is de aandacht voor cultureel bewustzijn van jongeren met Afrikaanse achtergrond niet te beperken tot specifieke programma's alleen, maar daarnaast ook in meerdere of mindere mate onderdeel te laten zijn van allerlei programma's en het dagelijkse werk. Uit de resultaten van de enquête die op de conferentie is uitgevoerd blijkt ook dat voor beide strategieën en een combinatie van de twee veel draagvlak is. Men is vooral van mening dat cultureel bewustzijn een rol zou moeten spelen in het gehele programma van jongerenwerk (65%). Daarnaast vindt de helft van de geënquêteerde bezoekers dat hier (ook) in specifieke programma's aandacht voor zou moeten komen. In de discussie zijn verschillende voorbeelden genoemd van *good practices* in het jongerenwerk op dit gebied. Het gaat onder andere om een programma waarbij in een sessie workshops met Marokkaans-Nederlandse jongeren aandacht is besteed aan uitvindingen die in het verleden in de Arabische wereld zijn gedaan en die in de huidige tijd en ook in de Westerse samenleving nog steeds een belangrijke rol spelen. Een dergelijk programma zou voor een breed aantal culturen kunnen worden ontwikkeld. Ook mentorprogramma's worden genoemd waarbij in de begeleiding veel aandacht is voor de eigen identiteitsontwikkeling en kwaliteiten. Mentoraat biedt veel ruimte voor de behoefte van iedere individuele jongere en kan daar in de begeleiding goed op aansluiten. Ook dans, muziek en andere cultuuruitingen bieden veel mogelijkheden om aandacht te besteden aan cultureel bewustzijn. Verder zijn in hoofdstuk 3 en bijlage 2 een reeks programma's beschreven die ter inspiratie kunnen dienen.

Om het thema van cultureel bewustzijn en identiteitsontwikkeling verder uit te bouwen in het programma van jongerenwerk, is wel meer ruimte nodig binnen het jeugdbeleid om hier aandacht aan te besteden. In Amsterdam Zuidoost betekent dit vooral het verruimen van de inhoudelijke beleidskaders die nu de nadruk leggen op een neutrale, generalistische benadering. Voor de situatie in Londen heeft ruimte in beleid vooral te maken met het bieden van betere randvoorwaarden en financiële mogelijkheden. Jongerenwerkers ervaren vooral veel beperkingen doordat bureaucratische processen hun resultaat in de begeleiding van jongeren begrenzen of vertragen. Politici en ambtenaren weten vaak niet wat er op straat speelt en kennen niet de uitdagingen waarmee jongeren en jongerenwerkers te maken hebben. Ook het papierwerk dat zij moeten doen om verantwoording af te leggen beperkt in hun ogen hun mogelijkheden om resultaat te boeken. Daarnaast vindt ongeveer 40 procent van de geënquêteerde bezoekers van de conferentie dat er meer professionals uit etnische minderheden zouden moeten worden ingezet. Het belang

van rolmodellen uit etnische minderheidsgroepen wordt ook in de discussie op de conferentie aangestipt. Veel bezoekers onderschrijven echter dat het met name van belang is dat de professional, van welke etnische achtergrond dan ook, de 'taal' van de doelgroep spreekt en bovenal interesse uitstraalt naar de jongeren waar het om gaat. De etnische herkomst van werkers zou min of meer een afspiegeling moeten vormen van de bevolking van de maatschappij.

Ongeveer 40 procent van de geënquêteerde bezoekers van de conferentie zegt verder dat er uitbreiding van het jongerenwerk in zijn algemeen nodig is.

Tot slot geeft men op de conferentie elkaar ook de goede raad om als jongerenwerker creatief te zijn binnen de kaders van jeugdbeleid en je door afbakeningen niet te laten weerhouden om je doelen na te streven. Als het niet kan zoals het moet, moet het zoals het kan.

De opgave is de pedagogische waarde van cultureel bewustzijn methodisch verder uit te werken voor professioneel jongerenwerk en andere voorzieningen van lokaal jeugdbeleid. De hoop is dat de inzichten en discussies die voortkomen uit onderhavig studieproject gefinancierd door Erasmus+ hieraan een stimulerende bijdrage leveren. Voor jongeren uit etnische minderheidsgroepen en andere jeugd die te maken heeft met maatschappelijke risico's kan dit een belangrijke stimulans betekenen voor hun identiteit en plaats in de samenleving.

Bijlage 1. Noten

¹ Eldering, L., *Cultuur en opvoeding*, Lemniscaat, Rotterdam, 2011; Geenen, G., *Intergenerationele overdracht van gehechtheid bij Belgische moeders en kinderen die in extreme armoede leven: een meervoudige gevalsstudie*, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, 2007; Cyr, C., E.M. Euser, M.J. Bakermans-Kranenburg & M.H. van IJzendoorn, Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses, *Development and Psychopathology*, 22, pp 87-108, 2010; Katz, I., J. Corlyon, V. La Place & S. Hunter, *The relationship between parenting and poverty*, Policy Research Bureau, York, 2007.

² Egten, C. Van, E. Zeijl, S. de Hoog, C. Nankoe & E. Petronia, *Gezinnen van de toekomst. Opvoeding en opvoedingsondersteuning*, E-Quality, Den Haag, 2008; Ypeij, A., *Single motherhood and poverty. The case of the Netherlands*, Aksant, Amsterdam, 2009.

³ Vanhee, L., *Weerbaar en broos: mensen in armoede over ouderschap: een verkennende kwalitatieve studie in psychologisch perspectief*, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, 2007.

⁴ Bourdieu, P., 'Forms of Capital'. In: J.G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research of the Sociology of Education*, 241-258, Greenwood Press, New York, 1986.

⁵ Bourdieu, P., 'Forms of Capital'. In: J.G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research of the Sociology of Education*, 241-258, Greenwood Press, New York, 1986.

⁶ Bourdieu, P., *Practical Reason*, Polity Press, Cambridge, 1998.

⁷ Bourdieu, P., *Distinction. A social critique of the judgement of taste*, Harvard University Press, Cambridge, 1984.

⁸ Bourdieu, P., *Distinction. A social critique of the judgement of taste*, Harvard University Press, Cambridge, 1984.

⁹ Modood, T., Capitals, ethnic identity and educational qualifications, *Cultural Trends*, 13 (2), 50, pp.87-105, 2004; Tabar, P., G. Noble, & S. Poynting, *On Being Lebanese in Australia: Identity, Racism and the Ethnic Field*, Institute for Migration Studies and Lebanese American University Press, Beirut, 2010.

¹⁰ Hadioui, I. el, *Hoe de straat de school binnendringt. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*, Van Genneep, Amsterdam, 2013.

¹¹ Mesman, J. & A. Yaman, Opvoeden in twee culturen. In: J. de Jong & S. Colijn (Eds.). *Handboek transculturele psychotherapie en psychiatrie*, pp. 151-163, De Tijdstroom Uitgeverij, Utrecht, 2010; Distelbrink, M., *Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland*, Van Gorcum, Assen, 1998.

¹² Anderson, E., *Code of the street. Decency, violence and the moral life of the inner city*, W.W. Norton, New York, 1999; Hadioui, I. el, *Hoe de straat de school binnendringt. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*, Van Genneep, Amsterdam, 2013.

¹³ De Jong, W., Discriminatie. In: R. Penninx, H. Münstermann & H. Entzinger, *Etnische minderheden*, Wolters Noordhoff, Groningen, 1998.

-
- ¹⁴ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.; De Jong, W., Discriminatie. In: R. Penninx, H. Münstermann & H. Entzinger, *Etnische minderheden*, Wolters Noordhoff, Groningen, 1998.; Saharso, S., *Jan en alleman: Etnische jeugd over etnische identiteit, discriminatie en vriendschap*, Van Arkel, Utrecht, 1992.
- ¹⁵ De Jong, W., Discriminatie. In: R. Penninx, H. Münstermann & H. Entzinger, *Etnische minderheden*, Wolters Noordhoff, Groningen, 1998.
- ¹⁶ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.; Saharso, S., *Jan en alleman: Etnische jeugd over etnische identiteit, discriminatie en vriendschap*, Van Arkel, Utrecht, 1992.
- ¹⁷ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.
- ¹⁸ Huijnk, W. & J. Dagevos, *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2012.
- ¹⁹ Gijsberts, M. & J. Dagevos, Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen, *Migrantenstudies*, 20, 145-168, 2004.
- ²⁰ Gijsberts, M. & J. Dagevos, Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen, *Migrantenstudies*, 20, 145-168, 2004.; Huijnk, W. & J. Dagevos, *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2012.
- ²¹ Pettigrew, T.F. & L.R. Tropp, A meta-analytic test of intergroup contact theory, *Journal of personality and social psychology*, 90, 751-783, 2006.
- ²² Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.
- ²³ Finney, N. & K. Lymperopoulou, *Local ethnic inequalities. Ethnic differences in education, employment, health and housing in districts of England and Wales 2001-2011*, University of Manchester/Runnymede Trust, London, z.j.
- ²⁴ Heath, A. & S. Cheung, *Ethnic penalties in the labour market. Employers and discrimination*, Research Report No. 341, Department for Work and Pensions, London, 2006.
- ²⁵ Riach, P.A. & J. Rich, 'Field Experiments of Discrimination in the Marketplace', *The Economic Journal* 112(483): 480-518, 2002.
- ²⁶ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.
- ²⁷ Sawyerr, A., Identity and Black young people: Theoretical and practice considerations. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.
- ²⁸ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.

-
- ²⁹ Sallah, M., Service provision for Black young people: Linking the historical policy response to praxis. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.
- ³⁰ Kennedy, R. & L. White-Simmonds, The impact of formal education on African Caribbean young people. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.
- ³¹ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.
- ³² Fanon, F., *Zwarte huid, blanke maskers*, Van Gennep, Amsterdam, 1984.; Morrison, C., Youth services and how they work with Black young people. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007; Nyborg, V.M. & J.F. Curry, The impact of perceived racism: Psychological symptoms among African American boys, *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32, 258 – 266, 2010.
- ³³ Nievers, E., Ervaren discriminatie en gedragsconsequenties. In: I. Andriessen, J. Dagevos, E. Nievers & I. Boog, *Discriminatiemonitor niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt 2007*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2007.; Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.
- ³⁴ Ausdale, D. Van & J.R. Feagin, *The first R: How children learn race and racism*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham Maryland, 2001.
- ³⁵ Andriessen, I., H. Fernee & K. Wittebrood, *Ervaren discriminatie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag, 2014.
- ³⁶ Kessler, R.C., K.D. Mickelson & D.R. Williams, The prevalence, distribution, and mental health correlates of perceived discrimination in the United States, *Journal of Health and Social Behavior*, 40, 208-230, 1999.; Paradies, Y., A systematic review of empirical research on self-reported racism and health, *International Journal of Epidemiology*, 35, 888 – 901, 2006.
- ³⁷ Astell-Burt, T., M.J. Maynard, E. Lenguerrand & S. Harding, Racism, ethnic density and psychological well-being through adolescence: Evidence from the determinants of adolescent social well-being and health longitudinal study, *Ethnicity and Health*, 17, 71 – 87, 2012; Nyborg, V.M. & J.F. Curry, The impact of perceived racism: Psychological symptoms among African American boys, *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32, 258 – 266, 2010.; Utsey, S.O., N. Giesbrecht, J. Hook & P. M. Stanard, Cultural, sociofamilial, and psychological resources that inhibit psychological distress in African Americans exposed to stressful life events and race-related stress, *Journal of Counseling Psychology*, 55, 49 – 62, 2008.
- ³⁸ Paradies, Y., A systematic review of empirical research on self-reported racism and health, *International Journal of Epidemiology*, 35, 888 – 901, 2006.
- ³⁹ Astell-Burt, T., M.J. Maynard, E. Lenguerrand & S. Harding, Racism, ethnic density and psychological well-being through adolescence: Evidence from the determinants of adolescent social well-being and health longitudinal study, *Ethnicity and Health*, 17, 71 – 87, 2012
- ⁴⁰ Dewaele, A. & M. van Houtte, *Zichtbaarheid- en discriminatiemanagement bij holebi-jongeren*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid – consortium Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt,

Antwerpen/Hasselt, 2010.; Utsey, S.O., N. Giesbrecht, J. Hook & P. M. Stanard, Cultural, sociofamilial, and psychological resources that inhibit psychological distress in African Americans exposed to stressful life events and race-related stress, *Journal of Counseling Psychology*, 55, 49 – 62, 2008.

⁴¹ Lawson, A.M., Can white youth workers effectively meet the needs of Black young people? In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.

⁴² Utsey, S.O., N. Giesbrecht, J. Hook & P. M. Stanard, Cultural, sociofamilial, and psychological resources that inhibit psychological distress in African Americans exposed to stressful life events and race-related stress, *Journal of Counseling Psychology*, 55, 49 – 62, 2008.; Watt, D., The school mentoring project. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.

⁴³ Watt, D., The school mentoring project. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.

⁴⁴ Boumans, J., *Naar het hart van empowerment: Een onderzoek naar de grondslagen van empowerment van kwetsbare groepen*, Movisie, Utrecht, 2012; DeGruy, J., *Post Traumatic Slave Syndrome: America's Legacy of Enduring Injury and Healing*, Uptone Press, Portland Oregon, 2005.; Freire, P., *Pedagogy of the oppressed: 30th anniversary edition*, The Continuum International Publishing Group, New York, 2005.; Utsey, S.O., N. Giesbrecht, J. Hook & P. M. Stanard, Cultural, sociofamilial, and psychological resources that inhibit psychological distress in African Americans exposed to stressful life events and race-related stress, *Journal of Counseling Psychology*, 55, 49 – 62, 2008.

⁴⁵ DeGruy, J., *Post Traumatic Slave Syndrome: America's Legacy of Enduring Injury and Healing*, Uptone Press, Portland Oregon, 2005.; Reid, O., S. Mims & L. Higginbottom, *Post traumatic slavery disorder*, Pyramid Builders Inc., Dorchester, 2004.

⁴⁶ DeGruy, J., *Post Traumatic Slave Syndrome: America's Legacy of Enduring Injury and Healing*, Uptone Press, Portland Oregon, 2005.

⁴⁷ DeGruy, J., *Post Traumatic Slave Syndrome: America's Legacy of Enduring Injury and Healing*, Uptone Press, Portland Oregon, 2005.; Reid, O., S. Mims & L. Higginbottom, *Post traumatic slavery disorder*, Pyramid Builders Inc., Dorchester, 2004.

⁴⁸ Fanon, F., *Zwarte huid, blanke maskers*, Van Gennep, Amsterdam, 1984.

⁴⁹ Voor meer informatie over processen van sociale mobiliteit zie Matthys, M., *Doorzetters. Een onderzoek naar de betekenis van de arbeidersafkomst en de levensloop en loopbaan van universitair afgestudeerden*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2010.

⁵⁰ Freire, P., *Pedagogy of the oppressed: 30th anniversary edition*, The Continuum International Publishing Group, New York, 2005.

⁵¹ Veenbaas, R., J. Noorda, M. Borsjes & H. Westerhoff, *Jongeren op straat. Jongerenwerk in de jaren tachtig*, VUGA, Den Haag, 1986.

⁵² DeGruy, J., *Post Traumatic Slave Syndrome: America's Legacy of Enduring Injury and Healing*, Uptone Press, Portland Oregon, 2005.; Reid, O., S. Mims & L. Higginbottom, *Post traumatic slavery disorder*, Pyramid Builders Inc., Dorchester, 2004.

-
- ⁵³ Noorda, J. & A. van Dijk, *Young Leaders. Positieve rolmodellen in kwetsbare wijken*, VU University Press, Amsterdam, 2015.
- ⁵⁴ Erikson, E.H., *Het kind en de samenleving*, Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1981; Erikson, E.H., *Identiteit, jeugd en crisis*, Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1983.
- ⁵⁵ Meijers, F., *Kwaliteit aan zet. Op weg naar professionele mentoring*, FORUM/Kennispunt Mentoring, Nijmegen, 2008; Westenberg & Gjerde, 1999, in Bosma, 2010.
- ⁵⁶ Marcia, 1993, in H. Bosma, Identiteitsontwikkeling. In: W. Slot & M. van Aken, *Psychologie van de adolescentie. Basisboek*, ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2010.
- ⁵⁷ Meeus, W., R. van de Schoot, L. Keijsers & S. Branje, Identity Statuses as Developmental Trajectories: A Five-Wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescents, *Journal of Youth and Adolescence*, 41 (8), 1008-1021, 2012; Crocetti et al., 2008, in H. Bosma, Identiteitsontwikkeling. In: W. Slot & M. van Aken, *Psychologie van de adolescentie. Basisboek*, ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2010.
- ⁵⁸ Meeus, W., R. van de Schoot, L. Keijsers & S. Branje, Identity Statuses as Developmental Trajectories: A Five-Wave longitudinal study in early-to-middle and middle-to-late adolescents, *Journal of Youth and Adolescence*, 41 (8), 1008-1021, 2012.
- ⁵⁹ Grotevant, 1987, in Bosma, H., Identiteitsontwikkeling. In: Slot, W. & M. van Aken, *Psychologie van de adolescentie. Basisboek*, ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2010.
- ⁶⁰ Erikson, E.H., *Identiteit, jeugd en crisis*, Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1983.
- ⁶¹ Bosma, H., Identiteitsontwikkeling. In: Slot, W. & M. van Aken, *Psychologie van de adolescentie. basisboek*, ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2010.
- ⁶² Wissink et al., Ethnic identity, externalizing problem behaviour and the mediating role of self-esteem among Dutch, Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch adolescents, *Journal of Adolescence*, 31, 223-240, 2008.
- ⁶³ Syed, M. & L.L. Mitchell, Race, ethnicity and emerging adulthood. Retrospect and prospects, *Emerging Adulthood*, 1, 83-95, 2013.
- ⁶⁴ Duyvendak, J.W., E. Engelen & I. de Haan, *Het bange Nederland*, Uitgeverij Prometheus, Amsterdam, 2008.
- ⁶⁵ Celik, C., 'Having a German passport will not make me German': Reactive ethnicity and oppositional identity among disadvantaged male Turkish second-generation youth in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 38, 1646-1662, 2015.
- ⁶⁶ Schwartz, S.J., J.B. Unger, L. Baezconde-Garbanati, V. Benet-Martinez, A. Meca, B.L. Zamboanga, E.I. Lorenzo-Blanco, S.E. Des Rosiers, A. Oshri, R.F. Sabet, D.W. Soto, M. Patarroyo, S. Huang, J.A. Villamar, K.M. Lizzi & J. Szapocznik, Longitudinal trajectories of bicultural identity integration in recently immigrated Hispanic adolescents: Links with mental health and family functioning, *International Journal of Psychology*, 50, 440-450, 2015.
- ⁶⁷ Meeus, W., The study of adolescent identity formation 2000-2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 75-94. 2010; Wissink, I.B., M. Dekovic, S. Yagmur, G.J. Stams & M. De Haan, Ethnic identity, externalizing problem behaviour and the mediating role of self-esteem among Dutch, Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch adolescents. *Journal*

of adolescence , 31, 223-240, 2008; Vedder, P., Cultuur, acculturatie en afwijkende ontwikkeling. In: P. Prins & C. Braet (Eds.), *Handboek Klinische Ontwikkelingspsychologie*, pp. 187-208, Bohn Stafleu Van Loghum, Houten, 2014.

⁶⁸ Veling, W.A., *Schizophrenia among ethnic minorities. Social and cultural explanations for the increased incidence of schizophrenia among first- and second-generation immigrants in the Netherlands*, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, 2008.

⁶⁹ Wang, Y. J. & A.D. Benner, Cultural socialization across contexts: Family-peer congruence and adolescent well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 594-611, 2016.

⁷⁰ Yasui, M., T.J. Dishion, E. Stormshak, & A. Ball, Socialization of culture and coping with discrimination among American Indian families: Examining cultural correlates of youth outcomes, *Journal of the Society for Social Work and Research*, 6, 317-341, 2015.

⁷¹ Cummins, J., *Bilingual Education and Special Education. Issues in Assessment and Pedagogy*, College Hill, San Diego, 1984.

⁷² Appel, R., *Immigrant children learning Dutch. Sociolinguistic and psycholinguistic aspects of second-language acquisition*, Foris Publications, Dordrecht, 1984; Teunissen, F., Project moedertaalklassen: tweetalig en bicultureel onderwijs voor de tweede generatie. In: Moer, *Themanummer Onderwijs in eigen taal en cultuur*, 1-2, 149-156, 1986.

⁷³ Kennedy, R. & L. White-Simmonds, The impact of formal education on African Caribbean young people. In: M. Sallah & C. Howson, *Working with black young people*, Russell House Publishing, Dorset, 2007.

⁷⁴ Crul, M., J. Schneider & F. Lelie, *Superdiversiteit*, VU University Press, Amsterdam, 2013.

⁷⁵ Luyckx, K., S.J. Schwartz, M.D. Berzonsky, B. Soenens, M. Vansteenkiste, I. Smits & L. Goossens, Capturing ruminative exploration. Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence, *Journal of Research on Adolescence*, 18, 595-619, 2008.

⁷⁶ Boumans, J., *Naar het hart van empowerment. Een onderzoek naar de grondslagen van empowerment van kwetsbare groepen*, Movisie, Utrecht, 2012.

⁷⁷ Boumans, J., *Naar het hart van empowerment. Een onderzoek naar de grondslagen van empowerment van kwetsbare groepen*, Movisie, Utrecht, 2012; Tengland, P.A., Empowerment: A Conceptual Discussion. *Health Care Analysis*, 16, 77-96, 2008; Regenmortel, T. van, Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie. *Journal of social intervention*, 18, 22-42, 2009.

⁷⁸ Jennings, L., D. Parra-Medina, D. Hilfinger Messias & K. McLoughlin, Toward a critical social theory of youth empowerment. *Journal of Community Practice*, 14, 31-55, 2006.

⁷⁹ Veenbaas, R., J. Noorda & H. Ambaum, *Handboek modern jongerenwerk*, VU Uitgeverij, Amsterdam, 2011.

⁸⁰ Van Rooijen-Mutsaers, K. & D. Ince, *Wat werkt bij migrantenjeugd en hun ouders?*, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, 2013.

⁸¹ Tan, N., N. Bekkema & F. Öry, *Toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland*, TNO Kwaliteit van leven, Leiden, 2008; Page, J., G. Whitting & C. Mclean,

Engaging effectively with black and minority ethnic parents in children's and parental services, GHK Consulting & Ethnos, Londen, 2007

⁸² Chand, A. & J. Thoburn, Research review: Child and family support services with minority ethnic families: what can we learn from research?, *Child & Family Social Work*, 10(2), 169-178, 2005.

⁸³ Van Rooijen-Mutsaers, K. & D. Ince, *Wat werkt bij migrantenjeugd en hun ouders?*, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, 2013.

⁸⁴Obama Administration, *My Brother's Keeper 2016 Progress Report. Two years of expanding opportunity and creating pathways to success*, The White House, Washington DC, 2017; Executive Office of the President of the United States, *Economic costs of youth disadvantaged and high-return opportunities for change*, Washington DC, 2015.

⁸⁵Aldridge, H., T.B. Born, A. Tinson & T. MacInnes, *London's poverty profile 2015*, Trust for London/NPI, London, z.j.

⁸⁶ Aldridge, H., T.B. Born, A. Tinson & T. MacInnes, *London's poverty profile 2015*, Trust for London/NPI, London, z.j.

⁸⁷ Office for National Statistics, Census gives insights into characteristics of London's population, ONS, 11 december 2012.

⁸⁸ Office for National Statistics, Statistical Bulletin. UK Labour Market: September 2016, ONS, 14 september 2016.
<https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/bulletins/uklabourmarket/september2016#young-people-in-the-labour-market>

⁸⁹ Gemeente Amsterdam, *Kerncijfers Amsterdam 2016. Onderzoek, informatie en statistiek*, OIS Amsterdam, Amsterdam, mei 2016.

⁹⁰ Gemeente Amsterdam, *Gebiedsanalyse 2015 Bijlmer Oost*, OIS, Amsterdam, 2015.

⁹¹ Permentier, M., J. Kullberg & L. van Noije, *Werk aan de wijk. Een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid*, SCP, Den Haag, 2013.

⁹² De Staat van de Stad Amsterdam 2015 (O&S, 2015)

⁹³ Gemeente Amsterdam, *Kerncijfers Amsterdam 2016. Onderzoek, informatie en statistiek*, OIS Amsterdam, Amsterdam, mei 2016.

⁹⁴ Gemeente Amsterdam, *Amsterdamse Armoedemonitor 2013*, Bureau Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 2014.

⁹⁵ Gent, W. van, M. Musterd & E. Veldhuizen (2014). De ongedeelde stad onder druk, De veranderende geografie van armoede in Amsterdam, 2004-2012. In: L. Michon, J. Slot (red.) *Armoede in Amsterdam, een stadsbrede aanpak van hardnekkige armoede*, Bureau Onderzoek en Statistiek, Gemeente Amsterdam.

⁹⁶ Gemeente Amsterdam, *Kerncijfers Amsterdam 2016. Onderzoek, informatie en statistiek*, OIS Amsterdam, Amsterdam, mei 2016.

⁹⁷ Gemeente Amsterdam, *Fact sheet. Monitor jeugdwerkloosheid Amsterdam 2013*, Bureau Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, juli 2013.

⁹⁸ Jeffs, T., Innovation and youth work, *Youth & Policy Special edition: The next five years: prospects for young people*, 114, 2015.

⁹⁹ National Youth Agency, 2016.

¹⁰⁰ Gemeente Amsterdam, *Beleidskader Amsterdams jongerenwerk nieuwe stijl*, z.j.

¹⁰¹ Gemeente Amsterdam, Presentatie beleidsmedewerkers stadsdeel Zuidoost: Suburban District Amsterdam South East, 14 april 2016.

¹⁰² Gemeente Amsterdam, *Subsidiebeschikking jongerenwerk 2016*, Stadsdeel Zuidoost, 2015.

¹⁰³ Gemeente Amsterdam, *Staat van de jeugd. Jeugdmonitor Amsterdam 2013*, Bureau Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 2013.

¹⁰⁴ Rinnooy Kan, A., R. Dijkgraaf, G. Kleisterlee en K. Tetteroo, *Bouw op talent! In vijf stappen naar de top 5. Jaarlijkse evaluatie kennisinvesteringsagenda (KIA) 2006-2016*, KIA, Den Haag, 2010.

¹⁰⁵ Batsleer, J.R., *Informal learning in youth work*, SAGE, London, 2008.

¹⁰⁶ Gemeente Amsterdam, *Staat van de jeugd. Jeugdmonitor Amsterdam 2013*, Bureau Onderzoek en Statistiek, Amsterdam, 2013.

Bijlage 2. Inspirerende programma's jongerenwerk

Inleiding

In deze bijlage volgt een beschrijving van een aantal andere inspirerende programma's van het jongerenwerk in Londen en Amsterdam Zuidoost. Allereerst staan we stil bij programma's uitgevoerd door betrokken jongerenwerkers in Londen (§ 1). Daarna worden een aantal programma's van het jongerenwerk in Amsterdam Zuidoost beschreven (§ 2).

§ 1. Programma's jongerenwerk Londen

1.1 Ladywell Fields Adventure Playground

Korte typering

De Ladywell Fields Adventure Playground is een avontuurlijke speeltuin waar naast veel speeltoestellen ook begeleiders aanwezig zijn die zich niet alleen met de fysieke gezondheid van de kinderen bezighouden, maar ook hun mentale gezondheid en vooruitgang in de gaten houden en begeleiden.

Aanleiding

In de Londense deelgemeente Lewisham wonen kinderen en jongeren met verschillende problemen die zij thuis of op school niet voldoende kunnen oplossen. Zo zijn er bijvoorbeeld jongeren die veel op zichzelf gericht zijn en moeite hebben met samenwerken, jongeren die een duidelijk leiderschapspotentieel hebben maar niet worden uitgedaagd om dit verder te ontwikkelen, jongeren met gedragsproblemen of -stoornissen zoals agressieproblemen of ADHD waar de omgeving zich geen raad mee weet, of jongeren die opgroeien in een gevaarlijke buurt waar veel (gewelddadige) delicten worden gepleegd waardoor zij zelf ook het risico lopen in de criminaliteit terecht te komen. Het probleem is dat er niet voldoende aandacht of uitdaging is voor deze kinderen en jongeren waardoor hun problemen blijven bestaan of groter worden, en zij niet optimaal hun talenten kunnen ontwikkelen.

Doel en doelgroep

Het doel van de Adventure Playgrounds is kinderen stimuleren in een positieve persoonlijke ontwikkeling door ze een veilige en uitdagende speelomgeving te bieden. Door het invullen van een meetinstrument waar verschillende vaardigheden

in kaart worden gebracht wordt per kind de persoonlijke vooruitgang bijgehouden en worden aandachtspunten geïdentificeerd zodat de jeugd zich gericht kan ontwikkelen.

De doelgroep bestaat uit alle kinderen en jongeren uit de omgeving, in de leeftijd van 8 tot 19 jaar oud, kinderen van 0 tot 8 zijn welkom onder begeleiding, en jongeren met een beperking zijn welkom tot 25 jaar.

Methodiek

Alle kinderen en jongeren zijn welkom om te komen spelen. Ze horen van de speeltuin via ouders, leeftijdsgenootjes, vrijwilligers van de speeltuin, via jongerenfora of door flyers. Wanneer ze voor het eerst komen zijn ze verplicht een aanmeldingsformulier in te vullen waar ook hun ouders toestemming moeten geven. Daarnaast vult een medewerker het meetinstrument met ze in. Hierop worden verschillende vaardigheden in kaart gebracht op een schaal van één (nog niet ontwikkeld) tot vijf (volledig ontwikkeld). Naar aanleiding van de minder ontwikkelde vaardigheden wordt een actieplan opgesteld voor het kind of de jongere. Ze kunnen meedoen aan georganiseerde groepsactiviteiten of zelf aansluiten bij een groep kinderen of jongeren. Uitgangspunt is dat de medewerkers van de speeltuin een algemene veilige en stimulerende omgeving voor de kinderen of jongeren creëren om te spelen, door algemene regels te handhaven en uitdagende activiteiten te faciliteren. Er wordt in het bijzonder aandacht besteed aan het integreren van nieuwe deelnemers in de groep. Daarnaast kijken zij hoe ze per kind kunnen werken aan het persoonlijke actieplan door specifiek ruimte te creëren voor de vaardigheden die ze nog moeten ontwikkelen. Naast de spelactiviteiten in het park en op toestellen is er ook veel ruimte voor projecten. Zo kunnen kinderen bijvoorbeeld projecten verzinnen om geld op te halen voor excursies, er bestaat een jongerenraad die ideeën kan aandragen voor de speeltuin, er vinden wedstrijden tussen de verschillende speeltuinen plaats en soms gaan ze een weekend weg. Kinderen en jongeren die hun competenties verbeteren tijdens activiteiten worden hiervoor gecertificeerd, dat ook relevant is voor hun middelbare school diploma. Daarnaast kunnen kinderen en jongeren die goed presteren voor worden gedragen door het jongerenwerk voor een speciale competentietraining of een prijs, gefinancierd door de Jack Patchey Foundation. Kinderen en jongeren die in de speeltuin komen worden soms ook doorverwezen naar de gezondheidszorg of naar stage of (bij)banen.

Planning

De speeltuinen zijn geopend op doordeweekse dagen (dinsdag t/m vrijdag) en op zaterdag. In de zomer zijn ze doordeweeks ook op maandag geopend.

Resultaten

In een speeltuin komen zo'n 200 kinderen en jongeren per dag waarvan de helft man en de helft vrouw is, in de zomer zijn dit op zonnige dagen zelfs 400 tot 500 jeugdigen. Deze kinderen en jongeren komen graag naar de speeltuin om te spelen maar ook om te leren: veel van hen gaan vooruit op verschillende vaardigheden. Een groot deel leert beter samen te werken en minder op zichzelf gericht te zijn en meer

rekening te houden met andere kinderen. Ook zijn er veel kinderen en jongeren die nogal verlegen binnen zijn gekomen en gedurende hun tijd bij de speeltuin leren voor zichzelf op te komen en voor een grote groep een presentatie te houden. Daarnaast groeien veel kinderen en jongeren in creativiteit: zij worden gestimuleerd om ideeën te bedenken die leuk zijn, maar ook goed zijn voor de gemeenschap. Doordat ze ook de ruimte krijgen om die ideeën uit te voeren leren ze veel dingen die in de toekomst van pas kunnen komen, zoals plannen, realistische doelen opstellen en doorzetten.

Randvoorwaarden

In de Londense deelgemeente Lewisham vijf van dit type speeltuinen – *Adventure Playgrounds* – die gerund worden door de *Lewisham Youth Service*. Een van deze locaties, de speeltuin in Ladywell, heeft vier medewerkers die de kinderen en jongeren persoonlijk coachen en begeleiden bij de activiteiten. Bijna alle activiteiten vinden in de speeltuin zelf plaats: op de speeltoestellen buiten of in een bouwkeet op het terrein. Soms is er echter een excursie naar een andere locatie. De financiering voor de speeltuinen komt uit een basissubsidie van de lokale overheid, maar daarnaast krijgt de organisatie ook geld van fondsen als de Jack Petchey Foundation. Daarnaast worden de kinderen en jongeren gestimuleerd zelf geld op te halen voor projecten en activiteiten die zij graag zouden uitvoeren.

1.2 Rockstone Community Foundation

Korte typering

De Rockstone Community Foundation is een stichting in de Noord-Londense deelgemeente Haringey met community-based fietsenprojecten. In de club *Rockstone Bike Alley* wordt de sportieve activiteit van fietsen en de klusactiviteit van fietsonderhoud ingezet als middel om jongeren op verschillende gebieden te versterken.

Aanleiding

In Haringey heeft een groot deel van de jeugdpopulatie een Afrikaans-Caribische herkomst. Deze jongeren hebben volgens de jongerenwerkers specifieke behoeften. Zij hebben vaak moeite zich aan te passen aan de samenleving waarin een blank-Britse achtergrond de norm is en deze minderheidsjongeren zich niet altijd in herkennen. Er bestaat geen pasklare methodiek voor de ontwikkeling en integratie van deze jongeren en er is vanuit de overheid heel weinig geld beschikbaar voor risicojongeren. Er bestaan echter wel veel zorgen over deze jongeren, bijvoorbeeld over hun gezondheid en gewicht, en over hun dagbesteding. Veel van deze jongeren hebben niet de middelen om zich te vermaken in betaalde vormen van vrijetijdsbesteding waardoor zij zich vervelen en op straat rondhangen. Dit brengt risico's op crimineel gedrag met zich mee. Er zijn wel een aantal jongerenwerkprofessionals actief in de deelgemeente, maar de kritiek bestaat dat zij vaak "blank" geschoold zijn en geen idee hebben van het werkelijke leven op straat in Haringey. Daardoor vinden zij niet altijd even goed aansluiting bij de doelgroep.

Doel en doelgroep

Het doel van het fietsenproject is door jongeren te leren over fietsen, ze een dagbesteding te bieden, hun gezondheid te bevorderen, ze vaardigheden aan te leren waar ze in de toekomst wat aan hebben, en hen zo in hun ontwikkeling te stimuleren.

De doelgroep bestaat uit jongeren uit de buurt in de leeftijd van 6 tot 21 jaar oud.

Methodiek

De werkplaats ligt centraal in de wijk en zo komen jongeren in contact met het fietsenproject. Ook kunnen ze verwezen worden door de politie of de reclassering en door school. Iedereen is welkom, en kan via een intake meedoen met onderdelen van het programma. Wanneer jongeren onder de 14 jaar zich aanmelden gebeurt dit via een formulier die de ouders moeten ondertekenen. Verder wordt er informatie verkregen van de huisarts, de politie en de school. Het fietsproject duurt 10 weken en bestaat uit verschillende fasen. In de eerste fase leren de jongeren hoe ze goed en gezond kunnen bewegen, bijvoorbeeld door rond te fietsen in de buurt. In de volgende fase helpen ze in de werkplaats met klusjes. In de derde fase wordt hun inzet in de werkplaats uitgebreid, maar dan als fietsenmonteur. Hier krijgen ze een onkostenvergoeding voor. Een speciale stap is dat de jongeren worden gecoacht en dat er onderlinge afspraken worden gemaakt tussen hen, hun ouders en school. Wat bijzonder is aan dit project, is dat er specifieke aandacht is voor jongeren met een Afrikaans-Caribische achtergrond waarbij voornamelijk in de coaching en onderlinge gesprekken ruimte is voor etnisch-culturele aspecten in de identiteitsvorming. Doordat deelnemers goed leren fietsen, leren hoe reparatie en opknappen van fietsen gebeurt, ervaren zij het gevoel ergens goed in te zijn en hoe ze daarin kunnen groeien. Ook leren jongeren in de werkplaats sociale en maatschappelijke vaardigheden die weer van pas kunnen komen in de toekomst, bijvoorbeeld bij het zoeken naar een baan. Gedurende het project is er ruimte voor de jongeren om suggesties te doen voor veranderingen in het programma: de sfeer is informeel en het programma staat niet helemaal vast. Wanneer de jongeren het project hebben afgerond of behoefte hebben aan een ander type programma worden zij vaak doorverwezen naar het jongerencentrum Kori waar ze zich o.a. aan de slag kunnen op het gebied van kunst.

Planning

De Rockstone Community Foundation bestaat al sinds 2005 en heeft verschillende projecten. Gedurende het fietsproject komen jongeren tien weken lang, één keer per week langs in de werkplaats. Ook daar buitenom is de werkplaats vaak open en af toe worden er activiteiten georganiseerd waar iedereen welkom is. Jongeren kunnen binnen het traject van tien weken dus vaker langs komen als zij dat willen, en eventueel na afloop zo nu en dan meedoen of meehelpen.

Resultaten

Op jaarbasis nemen minstens 100 jongeren regelmatig deel aan het programma, ongeveer 70% hiervan is man. In het zomerfietsprogramma komen daar nog eens 500 jongeren bij. Tijdens de jaren waarin deze zomerfietsprogramma's werden gegeven is

het aantal inbraken in de buurt met 40% afgenomen. Daarnaast haalt het programma zijn doel: de jongeren zijn meer en bewuster met hun gezondheid en beweging bezig en zij leren sociale en praktische vaardigheden zoals communiceren en fietsen repareren. Deze vaardigheden kunnen in de toekomst van pas komen, bijvoorbeeld in het zoeken naar werk, waardoor hun toekomstperspectief er positiever uitziet. Ook de jongeren zelf zijn tevreden met deze resultaten.

Randvoorwaarden

Bij de Rockstone Community Foundation werken tien personen, waarvan drie betaald en zeven als vrijwilliger. Deze medewerkers houden zich allen bezig met de positieve ontwikkeling van deelnemers. De ene focust zich hierbij op het lichamelijke deel, bijvoorbeeld door instructies te geven over het voorkomen van en omgaan met blessures. Een andere medewerker is juist gespecialiseerd in coaching en begeleiding van het sociale aspect van het programma en een derde medewerker onderwijst voornamelijk in het repareren van fietsen. De vrijwilligers vullen deze taken aan waar nodig. Het fietsenproject vindt voornamelijk plaats op straat of in parken waar de jongeren kunnen fietsen, en in de werkplaatsen waar ze aan de fietsen kunnen werken. Het project wordt gefinancierd uit privéfondsen die de organisatie aanvraagt, er komt geen financiering vanuit de overheid.

1.3 Build it

Korte typering

Build it is een project van de organisatie London Youth. Het is een programma waarbij voornamelijk jonge mannen met maatschappelijke problemen worden ingezet bij het renoveren van vervallen huizen zodat de huizen weer leefbaar worden. Doel is om deelnemende jongeren te re-integreren via een positieve dagbesteding zodat zij uiteindelijk zelfstandig hun leven verder vorm kunnen geven.

Aanleiding

In Londen bestaat een grote groep jongeren die door het maken van verkeerde keuzes zichzelf in de problemen werkt, waardoor ze stoppen met een opleiding of zelfs in de gevangenis terechtkomen. Wanneer deze jongeren een gezond eigen netwerk hebben die ze opvangt wanneer het misgaat, hoeven verkeerde keuzes niet direct grote gevolgen te hebben. Er bestaat echter ook een groep die niet over zo'n sociaal vangnet beschikt. Hun ouders dragen geen zorg voor hen, zij hebben in hun jeugd te maken gekregen met verwaarlozing of hun familie trekt de handen van hen af wanneer zij foute keuzes maken. Voor deze jongeren is het van groot belang dat er programma's bestaan die hun helpen om weer op te krabbelen na een misstap. Hierbij is het ten eerste belangrijk dat ze een zinvolle dagbesteding krijgen, maar daarnaast hebben deze jongeren ook behoefte aan de mogelijkheid zich te ontwikkelen in verschillende vaardigheden. Zo zijn hun sociale vaardigheden vaak niet sterk, maar ook praktische vaardigheden die de zelfredzaamheid vergroten zoals omgaan met financiën of simpelweg op tijd komen ontbreken. Tenslotte beschikken veel van deze jongeren niet over een startkwalificatie of vaardigheden waarmee ze

aan een baan kunnen komen. Wanneer zij door middel van een diploma of werkervaring een grotere kans hebben op het vinden van een baan, neemt hun toekomstperspectief toe en wordt de kans kleiner dat zij opnieuw verkeerde keuzes maken die hen in de problemen brengt.

Doel en doelgroep

Het doel van *Build it* is jongeren die door verkeerde keuzes geen positief toekomstperspectief hebben via het aanleren van persoonlijke vaardigheden en vaardigheden in de bouw een zinvolle dagbesteding en toekomstperspectief te bieden. Het belangrijkste streven is dat de jongeren zelfredzaam worden en na afloop van het programma zelfstandig kunnen functioneren in de maatschappij. Doelgroep zijn voornamelijk mannen in de leeftijd van 16 - 24 jaar oud met een klein sociaal netwerk die met school gestopt zijn of net uit de gevangenis komen.

Methodiek

Jongeren kunnen zowel doorverwezen worden naar *Build it* als zichzelf aanmelden voor het programma. Het programma zelf loopt dertien weken waarvan de eerste twee weken uit kennismaking en assessment bestaan. Als blijkt dat het programma bij ze past is er een groepsontmoeting waar de deelnemers elkaar leren kennen. In de daaropvolgende periode gaan de jongeren drie dagen per week aan de slag met het ontwikkelen van hun vaardigheden in de bouw. Dit gebeurt vooral door onder begeleiding vervallen huizen te renoveren, maar zij krijgen ook de gelegenheid om bepaalde vakkennis te leren wat vervolgens ook getoetst wordt. Op die manier werken ze toe naar het behalen van een *CSCS-card*: een certificaat waarmee je aan de slag kunt in de bouw. Naast bouwvaardigheden krijgen zij ook eens in de 1 á 2 weken een assessment waarin wordt gekeken of het programma werkt en of ze het succesvol af kunnen sluiten. Wanneer blijkt dat het programma niet goed bij ze past, wordt er gekeken hoe ze op een andere manier geholpen kunnen worden, bijvoorbeeld door weer naar school te gaan, bij een ander project in te stromen of een baan te zoeken. Via coaching en assessment, maar ook tijdens de werkzaamheden van het renoveren zelf, wordt naast bouwvaardigheden ook veel aandacht besteed aan sociale en praktische vaardigheden. Zo leren de jongeren tijdens de werkdagen dingen als op tijd komen en afspraken nakomen, maar ook netjes communiceren met leidinggevenden en omgaan met financiën. Wanneer het traject van 13 weken is afgerond hebben de jongeren als het goed is de *CSCS-card* behaald waarmee ze de arbeidsmarkt op kunnen als bouwvakker. Daarnaast mogen ze deelnemen aan het programma totdat ze een baan of stage hebben gevonden. Tenslotte wordt de jongeren gedurende het programma op hun hart gedrukt om hun sociale netwerk te behouden en versterken: wanneer ze tegen problemen aanlopen gaan niet de begeleiders van *Build it* dit voor hen oplossen, maar proberen ze de jongere in kwestie te ondersteunen bij het zelf zoeken naar oplossingen en het inzetten van het eigen netwerk. Al deze praktijken zijn uiteindelijk weer op het kerndoel gericht: dat de jongeren die het project afronden zelfstandig verder kunnen met hun leven. *Build it* wordt voornamelijk uitgevoerd door de medewerkers van het project zelf, maar voor het verwijzen van jongeren hebben zij banden met verschillende

organisaties zoals de gevangenis en reclassering. Daarnaast bestaat er een samenwerkingsverband tussen Build it en scholen, werkplekken en andere projecten zodat zij de jongeren die (voortijdig) uitstromen een goede nieuwe plek kunnen toewijzen.

Planning

Build it is een programma dat inmiddels meerdere jaren loopt. Het traject dat deelnemers doorlopen duurt 13 weken, drie dagen per week. Deze tijdsduur is echter redelijk flexibel: de jongere neemt pas deel aan het examen voor de CSCS-card als hij er klaar voor is, en wanneer het traject is afgerond mogen de jongeren nog blijven tot ze een stage of baan hebben gevonden.

Resultaten

Met Build it worden ongeveer 400 jongeren per jaar bereikt, overwegend jongvolwassen mannen met een Afrikaans-Caribische achtergrond. Deze jongeren gaan zichtbaar vooruit op allerlei gebieden. Ten eerste gaan hun bouwvaardigheden vooruit: ze leren niet alleen over verven en bouwen, ook op het gebied van veiligheid leren ze veel en uiteindelijk resulteert dit in een tastbaar certificaat dat bruikbaar is op de arbeidsmarkt. Daarnaast leren ze ook allerlei andere vaardigheden zoals helder communiceren, stressmanagement, financiële vaardigheden, ICT-vaardigheden en het wennen aan een werkend bestaan. Al deze vaardigheden samen kunnen er samen toe leiden dat een jongere zelfstandig en onafhankelijk zijn leven kan invullen. Uit de reviews die de jongeren aan het einde van het programma geven, is op te maken dat zij zelf ook overwegend positief zijn over de resultaten. Een aantal is teleurgesteld omdat ze (nog) niet hebben bereikt wat ze graag wilden, maar zij blijven wel toegewijd aan het halen van hun doelen.

Randvoorwaarden

Er zijn zeven medewerkers beschikbaar voor Build it. De vergaderingen of gesprekken vinden plaats op het hoofdkantoor van London Youth, maar de praktische uitvoering van het project gebeurt in uitgeleefde gebouwen door heel Londen die een opknopbeurt krijgen. Het budget komt voor een groot deel van de big lottery fund, en voor een ander deel van o.a. woningcorporaties die huizen ter beschikking stellen om te laten renoveren.

1.4 Culturele projectworkshops bij Second Wave

Korte typering

Second Wave is een jongerenwerkorganisatie die onder andere een trainerspool van acht trainers/begeleiders heeft die culturele workshops op scholen en andere instellingen verzorgen.

Aanleiding

Er is een grote groep jongeren die nooit buiten hun deelgemeente Lewisham komt. Jongerenwerkers hebben de ervaring dat zij vaak rondhangen in de buurt of overlast veroorzaken, en meestal geen productieve vrijetijdsbesteding hebben. Daarnaast zijn veel van deze jongeren onzeker over hun identiteit. Dit kan komen door een gebrek aan kennis van hun (etnische) achtergrond, maar ook omdat zij niet weten waar ze goed in zijn of hoe zij hun leven willen en kunnen vormgeven. Deze onzekerheid over hun identiteit uit zich bij sommige jongeren in verlegenheid, maar andere jongeren proberen dit te overschreeuwen, hebben een overmaat aan energie en zijn vaak nogal brutaal.

Doel en doelgroep

Het doel van de projectworkshops is jongeren een productieve vrijetijdsbesteding te geven in plaats van rondhangen in de buurt, maar daarnaast ook bewustwording van hun eigen talenten en hen aan te moedigen het beste uit zichzelf te halen. *"Make them shine."*

De doelgroep zijn schoolgaande jongeren in de leeftijd van 11 tot 24 jaar die een weinig productieve vrijetijdsbesteding hebben.

Methodiek

De projectworkshops worden aangevraagd door verschillende opdrachtgevers zoals scholen, gemeenten, politie, fondsen en ministeries. De meeste workshops worden vervolgens uitgevoerd op scholen of in jongerencentra door twee of drie trainers/begeleiders en de opdrachtgever bepaalt welke jongeren worden aangemeld. Er wordt peer to peer gewerkt: de workshops worden gegeven door trainers die qua leeftijd dicht bij de doelgroep staan. Die gelijkwaardigheid maakt het werken met jongeren gemakkelijker dan bijvoorbeeld in een docent-student verhouding omdat jongeren zich sneller begrepen voelen door de peertrainers. In de kennismakingsfase van het project worden de deelnemers geïnterviewd en wordt er een introductieles gegeven over scriptschrijven voor een eindproject. In de volgende bijeenkomsten wordt er geoefend met drama, dans, muziek of schrijven en wordt er toegewerkt naar een publieke eindpresentatie waar ook ouders en financiers voor worden uitgenodigd. Naast de projectworkshops voor jongeren op scholen worden in het project *Stopwatch* ook politieagenten getraind in bewustwording over etnisch profileren en de impact die zij daarmee kunnen hebben op jongeren.

Planning

De workshops vinden plaats gedurende ongeveer anderhalve maand waarin de deelnemers wekelijks bij elkaar komen om te oefenen voor de eindpresentatie. Deze eindpresentatie vormt de afsluiting van de projectworkshops.

Resultaten

Per jaar worden er door één trainer/begeleider ongeveer 100 jongeren bereikt, in groepen van hooguit 20 deelnemers per project. Hiervan is iets meer dan de helft man en de rest vrouw, en de meeste van hen hebben een Afrikaans-Caribische achtergrond. Naast dat de deelnemers zelf merken dat ze groeien in hun talenten, wordt dit voor de omgeving ook duidelijk wat allebei bijdraagt aan het

zelfvertrouwen van deze jongeren. Zij worden beter in presenteren, maar ook voelen ze zich zekerder over wat ze zelf graag willen waardoor ze uiteindelijk beter doelen kunnen formuleren voor hun eigen toekomst. Voor de meeste van hen is het meedoen aan de workshops een hobby, maar voor een enkeling is het een stap in het opbouwen van een carrière in de kunst. Zo kunnen de jongeren na een project bijvoorbeeld doorgroeien van deelnemer naar begeleider.

Randvoorwaarden

Voor de projectworkshops zijn acht trainers/begeleiders beschikbaar die door Second Wave op de scholen worden ingezet. De uitvalsbasis van deze organisatie is een jongerencentrum in Deptford, in de deelgemeente Lewisham in Londen, maar de workshops vinden plaats op allerlei verschillende locaties zoals scholen en jongerencentra.

Vereiste vaardigheden voor de trainers/begeleiders zijn: geduld, begrip, flexibiliteit, aanpassingsvermogen en gefocust zijn op een einddoel.

1.5 Coaching op middelbare school

Korte typering

Inzet van een jongerenwerker als coach op een middelbare school die de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen begeleidt en hun schoolbetrokkenheid bevordert.

Aanleiding

Een groot deel van de studenten op deze school heeft een Afrikaans-Caribische achtergrond. De jongerenwerker vertelt dat deze doelgroep extra uitdagingen ervaart waar zij ook op school mee te maken krijgen. Zo is het voor jongeren belangrijk om tijdens de periode op de middelbare school hun eigen identiteit te ontdekken en te vormen. Voor jongeren uit de Afrikaans-Caribische doelgroep kan dit een complex proces zijn omdat zij hierin weinig ruimte krijgen voor een eigen etnische identiteit of worden beperkt door een druk tot aanpassing. Zo bestaat er bijvoorbeeld een studentenvereniging die overwegend blank is, waardoor het risico op uitsluiting van Afrikaans-Caribische jongeren groot is. Naast dat deze institutionele setting het zelfbeeld van deze jongeren kan schaden, zorgt het er volgens jongerenwerkers ook voor dat zij minder kansen krijgen. Deelname aan zo'n studentenvereniging brengt namelijk allerlei mogelijkheden voor talentontwikkeling met zich mee die deze studenten op die manier missen. Daarnaast bestaan er veel vooroordelen over Afrikaans-Caribische jongeren die het voor hen moeilijk maken om hun eigen identiteit en vaardigheden te ontdekken zonder dat ze zich laten beïnvloeden door de (negatieve) definities van anderen. Gevolg hiervan kan zijn dat deze studenten bijvoorbeeld minder goed presteren op school, of zelfs helemaal van school worden verwijderd. Het is voor hen belangrijk om zich gehoord te voelen en verbindingen met anderen aan te gaan zodat zij hun identiteit veilig kunnen ontwikkelen en zich sterker voelen. De hoop is dat wanneer deze studenten zeker worden van hun eigen identiteit en positie, zij ook beter zullen presteren op school, en wellicht ook mondiger worden en meer voor hun gelijkheid, binnen de school en de samenleving, durven te strijden.

Doel en doelgroep

Doel is jongeren uit achtergestelde buurten in staat stellen de kloof van ongelijkheid te overbruggen zodat zij zelfredzaam zijn en kunnen doorgroeien als ze de school uiteindelijk verlaten. Naast betere onderwijsprestaties van individuele jongeren is de inzet van het jongerenwerk ook gericht op cultureel bewustzijn en emancipatie van de doelgroep van Afrikaans-Caribische jongeren.

Alle studenten van de school mogen aankloppen voor hulp, maar de focus ligt op studenten die bijvoorbeeld bijna worden geschorst en extra hulp hard nodig hebben om binnen het schoolsysteem goed te blijven functioneren.

Methodiek

Studenten kunnen op ieder moment binnenlopen, en op die manier zichzelf aanmelden, maar ook docenten melden soms studenten aan. Iedere student die hulp nodig heeft is in principe welkom, maar wanneer er sprake is van meer complexe problematiek of juist heel praktische vragen kunnen zij worden doorverwezen naar therapeuten of psychologen, naar aanbieders van fondsen of financiële hulp, of naar een (bij)baan of stage. Wanneer een student wel een begeleidingstraject ingaat kan het per situatie verschillen hoe deze begeleiding eruit ziet, maar alle begeleiding is gericht op ontwikkeling. Door middel van coachen en monitoren wordt geprobeerd de student vooruitgang te laten boeken op de gebieden waar dat nodig is. Hierbij is veel ruimte voor eigen inbreng en doelen van de studenten zelf, waarbij de coach voornamelijk luistert en alleen helpt waar dat nodig is. Er wordt veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van een duidelijke identiteit, met het idee dat jongeren die duidelijk weten wie ze zijn, op verschillende levensgebieden beter kunnen presteren. Door middel van het ontwikkelen van talenten of sociale vaardigheden leren studenten niet alleen nieuwe vaardigheden, maar ervaren zij ook vooral dat ze met de juiste inzet vooruitgang kunnen boeken op welk gebied dan ook. Dit gebeurt onder andere door studenten te stimuleren lid te worden van een vereniging of jongerenraad zodat zij leren communiceren en samenwerken, maar ook zelf doelen te bepalen en deze te behalen.

Planning

Zolang de studenten op school zitten kunnen ze gebruik maken van de begeleiding, en zodra ze van school af gaan zijn ze daarvan uitgesloten. Het verschilt per student hoe lang de begeleiding duurt, afhankelijk van de hulpvraag en de vooruitgang die zij boeken.

Resultaten

Ieder jaar maken ongeveer 200 studenten van 14 tot 19 jaar oud gebruik van de begeleiding die op school wordt aangeboden. Hiervan is ongeveer de helft man en de helft vrouw. Er bestaan twee grote uitdagingen in de begeleiding van deze studenten. Ten eerste zijn er zeer weinig middelen voor de persoonlijke begeleiding van studenten: de coach werkt alleen waardoor de werkdruk erg hoog is en het moeilijk is alle studenten te bieden wat ze nodig hebben. Een tweede uitdaging is dat er weinig werk lijkt te zijn voor de studenten wanneer ze eenmaal klaar zijn met hun

opleiding. Het ontwikkelen van vaardigheden kan een sterk positief effect hebben op het toekomstperspectief en een ondernemende houding, maar wanneer de kans groot is dat de studenten nergens aan de slag komen kan dit ontmoedigend werken. Toch worden over het algemeen vooral de persoonlijke doelen van de studenten behaald. Zij gaan voornamelijk vooruit op het gebied van zelfvertrouwen. Daarnaast leren ze via deelname aan programma's van o.a. studieverengingen veel bij op het gebied van leiderschap en organisatie, en over het werken in een team waarbij duidelijk communiceren, ideeën delen en dialoog centraal staan. Deze persoonlijke doelen komen echter niet altijd overeen met de doelen van de school. De studenten zijn dan ook lang niet altijd tevreden met de school, maar in ruim de helft van de gevallen wel met de resultaten van de persoonlijke begeleiding. Zij zijn voornamelijk tevreden over de extra tijd en aandacht die ze krijgen, en dat zij ruimte krijgen om onafhankelijk te groeien zonder dat de doelen vooraf door de school zijn bepaald.

Randvoorwaarden

De begeleiding wordt uitgevoerd door één fulltime medewerker, die voornamelijk als coach functioneert. De gesprekken vinden plaats in een open ruimte in de middelbare school, vrij toegankelijk voor alle studenten. Omdat de school beperkte financiële middelen heeft is men sterk afhankelijk van subsidie die op tijdelijke basis en onder strikte voorwaarden wordt toegekend waardoor voortzetting onzeker is.

§ 2. Programma's jongerenwerk Amsterdam Zuidoost

2.1 Girls in Business

Korte typering

Girls in Business is een trainingsprogramma voor meiden gericht op het ontwikkelen van sociale en ondernemersvaardigheden.

Aanleiding

Niet alleen jongens, maar ook veel meiden uit de doelgroep van het jongerenwerk in Amsterdam Zuidoost hebben een kwetsbare sociaaleconomische positie en toekomstperspectief. In 2012 groeit 34.1 procent van de jongeren in Zuidoost op in een minimahuishouden. Dit percentage bedraagt gemiddeld in Amsterdam 23.2 procent.¹⁰⁶

Ook de jeugdwerkloosheid is in stadsdeel Zuidoost erg hoog. In 2014 behoort 37 procent van de 15-26 jarigen in Zuidoost tot de werkloze beroepsbevolking. Dat is een stuk hoger dan het gemiddelde percentage van Amsterdam (24%).¹⁰⁶ Een andere indicator voor een kwetsbaar toekomstperspectief van jeugd is het aantal voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie. De omvang van deze categorie jongeren ligt in Zuidoost hoger dan in andere stadsdelen: in 2012 bedraagt het percentage voortijdig schoolverlaters in Zuidoost 14% ten opzichte van 11% gemiddeld in Amsterdam.¹⁰⁶

In sommige opzichten is het toekomstperspectief van jonge vrouwen in Zuidoost extra kwetsbaar. Zo is de arbeidsparticipatie van jonge vrouwen in de

leeftijdscategorie 15-26 jaar met 44 procent een stuk lager dan het gemiddelde in Amsterdam (55%).¹⁰⁶ Daarnaast werken jonge vrouwen met een baan veel minder uren dan jonge mannen en ligt hun gemiddeld persoonlijk inkomen een stuk lager dan dat van jonge mannen. Deze verschillen zijn groter dan in andere stadsdelen. Het meidenwerk van Swazoom probeert meiden beter voor te bereiden op hun toekomst door aandacht te schenken aan versterking van sociale vaardigheden en ondernemerskwaliteiten in het trainingsprogramma Girls in Business.

Doel en doelgroep

Het trainingsprogramma richt zich op het ontwikkelen van zelfinzicht en toekomstplannen van meiden en het bevorderen van vaardigheden die hiervoor van belang zijn. De doelgroep bestaat uit meiden van 14-18 jaar die verschillen qua opleidingstype waar binnen het meidenwerk of via lokale partners contact mee bestaat.

Methodiek

Girls in Business is een specifieke vorm van sociale vaardigheidstraining waarbij naast het aanleren van algemene sociale vaardigheden ook gerichte vaardigheden worden ontwikkeld op het terrein van ondernemerschap en het verwerven van een inkomen. Elementen van loopbaanoriëntatie zoals opbouwen van een portfolio, een persoonlijk ontwikkelingsplan en praktijksimulaties worden gecombineerd met sociale vaardigheidstraining.¹⁰⁶

In de voorbereiding van het trainingsprogramma wordt stilgestaan bij werving en selectie van deelnemers, het betrekken van externe specialisten die specifieke kennis kunnen inbrengen en het benaderen van personen die kunnen functioneren als persoonlijke, vrijwillige coach.

Girls in Business bestaat uit drie onderdelen. Allereerst volgen de meiden een training van drie bijeenkomsten, waarin zij stilstaan bij hun persoonlijke ontwikkeling (wat kan ik, wat wil ik, wat zijn mijn dromen), het ontwikkelen van ondernemersvaardigheden (netwerken, trendwatching en budgetteren) en het opstellen van een ondernemersplan. Inspiratie van succesvolle jonge ondernemers staat daarbij centraal. Na afloop van het trainingsprogramma hebben de deelnemers een ondernemersplan en hebben zij vaardigheden aangeleerd om het plan en zichzelf in de markt te zetten. Succesvolle afronding van de training levert een certificaat op. Vervolgens starten de deelnemers met een coachingstraject waarbij zij onder begeleiding van een jonge ondernemer of een meidenwerker hun ondernemersplan in de praktijk gaan brengen. Gedurende drie maanden komen zij wekelijks bij elkaar en werken stapsgewijs aan het realiseren van hun eigen plan. In dit proces kunnen zij de geleerde vaardigheden tijdens het trainingsprogramma in de praktijk uitproberen en hierdoor verder ontwikkelen.

Tot slot volgt een feestelijke afsluiting waarbij de deelnemers een presentatie geven van hun gerealiseerde plan op een groot evenement. Op deze manier kunnen zij een voorbeeldfunctie vervullen voor andere jongeren, met name meiden, in hun omgeving.

Planning

Het programma Girls in Business wordt uitgevoerd gedurende een periode van vier maanden waarin wekelijks bijeenkomsten met deelnemers plaatsvinden.

Een trainings- of coachingsbijeenkomst duurt gemiddeld drie uur. In overleg wordt een dag en tijdstip bepaald.

Resultaten

In 2015 hebben 20 deelnemers meegedaan aan het programma.

Het programma wordt afgerond met een evaluatie onder deelnemers, coaches en andere samenwerkingspartners. Leidraad is de vraag wat het programma heeft opgeleverd en welke verbeterpunten er eventueel zijn te formuleren.

Het programma Girls in Business vormt deelnemers tot zelfbewuste meiden die concrete ideeën hebben voor hun maatschappelijke positie en meer kans maken op een baan of een onderneming.

Deelnemende meiden zijn als rolmodel beschikbaar voor andere jeugd via activiteiten van het jongerenwerk, scholen en andere samenwerkingspartners.

Randvoorwaarden

Benodigd zijn een ruimte om de trainingsbijeenkomsten te organiseren, een budget voor lesmateriaal en de organisatie van het eindevenement. Er is inzet nodig van één jongerenwerker die training geeft en begeleiding biedt. Daarnaast moeten jonge ondernemers als gastspreker worden betrokken en eventueel een trainer voor specifieke onderdelen (zoals een netwerktraining).

2.2 De Breakfastclub

Korte typering

De Breakfastclub is een programma voor interactieve gezondheidsvoorlichting met sportonderdelen en een gezamenlijk ontbijt

Aanleiding

Overgewicht en obesitas zijn gezondheidsproblemen die onder jeugd en andere bewoners in Zuidoost relatief veel voorkomen.¹⁰⁶ Van de 5-19 jarigen heeft in 2013 28% (ernstig) overgewicht terwijl dit percentage gemiddeld in Amsterdam 18% bedraagt. In 2013 voldoet slechts 12,5 procent van de 13-14 jarigen in Zuidoost aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen.¹⁰⁶ Dit is het laagste percentage van alle stadsdelen in Amsterdam en ligt ook onder het gemiddelde (15.2%). Zuidoost scoort ook relatief laag als het gaat om ontbijten: 61,5 procent van de 13-14 jarigen ontbijt minstens vijf dagen per week. Gemiddeld in Amsterdam gaat het binnen deze leeftijdscategorie om ruim 75 procent. Daarnaast eet het merendeel van de inwoners van Zuidoost onvoldoende groente en fruit.¹⁰⁶

Overgewicht en obesitas zijn verschijningsvormen van een ongezonde leefstijl die in het stadsdeel niet ongebruikelijk is en waarmee scholen en andere jeugdvoorzieningen regelmatig worden geconfronteerd. Tegen deze achtergrond heeft het jongerenwerk van Swazoom de 'Breakfastclub' ontwikkeld ter bevordering

van een gezonde leefstijl onder de jeugd in Zuidoost. Dit programma is geïnspireerd op een concept van Michael Jordan die zijn eigen trainingsprogramma bij de start van de dag heeft vertaald naar een begeleidingsprogramma voor scholieren.

Doel en doelgroep

Het doel van de Breakfastclub is jongeren en hun sociale omgeving te stimuleren tot een gezonde leefstijl door een combinatie van sportief bewegen, gezond ontbijten en informatie over gezondheid in een veilige sociale setting.

De doelgroep bestaat primair uit jeugd vanaf de basisschoolleeftijd tot en met jongvolwassenen, maar ook ouders en bewoners uit de buurt zijn welkom, met name bij het onderdeel van gezamenlijk ontbijten inclusief gezondheidsvoorlichting.

Methodiek

De Breakfastclub is een interventieprogramma waarbij een groep van 15-30 deelnemers onder begeleiding om 10.00u 's morgens op een plek in de openbare ruimte een beweegprogramma volgt en na afloop gezamenlijk ontbijt. Het programma kan getypeerd worden als een sportieve gedragsinterventie met voorlichtende elementen.¹⁰⁶

Bij de uitvoering van het programma worden relevante lokale partners betrokken, zoals een school (vindplaats, opdrachtgever) het sportbuurtwerk (sportinstructie), schooltuinen (leverancier verse groenten en fruit), de kinderboerderij (leverancier verse eieren), de Voedselbank, bedrijfsleven, voedingsdeskundigen en andere experts.

Het programma van de Breakfastclub bestaat uit zes bijeenkomsten. Iedere bijeenkomst kent een vaste structuur en kan worden ingedeeld in drie onderdelen:

- Bewegingsoefeningen op een geschikte plek in de openbare ruimte onder begeleiding van een gekwalificeerde instructeur. Bijvoorbeeld in een park of op een plein waar fitnessstoestellen aanwezig zijn.
 - Gezamenlijk voorbereiden van een gezond ontbijt. Dit onderdeel vindt plaats in een buurthuis of andere geschikte accommodatie.
- 1) Ontbijt in een informele setting inclusief voorlichting over gezond eten en bewegen door een deskundige van een lokale voorziening. Thema's zijn o.a.: suiker, kraanwater, etiketten lezen, low budget koken en groente en fruit variatie. Afgesloten wordt met een quiz over het thema van de bijeenkomst met een klein prijsje voor de deelnemer met de meeste goede antwoorden.

Op de laatste bijeenkomst ontvangen deelnemers een kookboekje met gezonde recepten, samengesteld door de vrijwilligers die de bereiding van het ontbijt hebben verzorgd. In dit kookboekje is ook informatie opgenomen die in het kader van de gezondheidsvoorlichting is verspreid.

Naast begeleiding door professionals in agogisch en sporttechnisch opzicht is ook sprake van inzet van rolmodellen en peereducation. Jongeren die meer ervaren zijn in sport functioneren als aanspreekbaar rolmodel tijdens de uitvoering.

Leeftijdsgenoten met meer kennis en vaardigheden brengen dit op een actieve manier over aan andere deelnemers.

Planning

Het programma van de Breakfastclub bestaat uit zes bijeenkomsten die in verschillende frequenties kunnen plaatsvinden. Dit kan in schoolvakanties zijn maar ook in de weekenden. Een bijeenkomst duurt twee uur en driekwartier van 10.00-12.45u.

Resultaten

Het streven is jeugd met een ongezonde leefstijl meer te laten bewegen, gezonder te laten eten en hen meer kennis en bewustwording van consumptiegedrag bij te brengen.

Resultaten worden in kaart gebracht door een nul- en eindmeting via een korte vragenlijst die deelnemers voorafgaand en na afloop van hun deelname aan het programma invullen. Daarnaast vindt een evaluatie met samenwerkingspartners plaats. Leidraad is de vraag wat het programma heeft opgeleverd en welke verbeterpunten er eventueel zijn te formuleren.

In de afgelopen drie jaar is het programma 20 keer uitgevoerd voor ongeveer 400 jongeren.

Randvoorwaarden

Benodigd zijn een geschikte buitenruimte voor de sportactiviteiten en een binnenruimte om het ontbijt en de voorlichting te houden. Daarnaast is budget nodig voor materiaalkosten en vrijwilligersvergoedingen. Er is inzet nodig van één jongerenwerker die training geeft en begeleiding biedt. Verder moeten deskundigen worden betrokken voor de voorlichtingsonderdelen en jongeren als rolmodel worden ingezet.

2.3 Swazoom Live

Korte typering

Swazoom Live is een programma voor talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur waarbij wordt toegewerkt naar een eindevenement waar jongeren optreden en hun ontwikkelde vaardigheden presenteren.

Aanleiding

In het jongerenwerk wordt vaak gewerkt met de inzet van kunst en cultuur bij de talentontwikkeling van jongeren. Behalve dat het artistieke en culturele waarde op zichzelf heeft, kunnen kunst en cultuur ook fungeren als middel voor maatschappelijke ontplooiing. Participatie aan culturele activiteiten kan een manier zijn om gemeenschapsvorming te stimuleren, om de algemene kennis te vergroten, maar ook om sociale vaardigheden aan te leren.¹⁰⁶ Onderzoek uit Groot-Brittannië wijst uit dat cultuurparticipatie positieve impact heeft op onder andere persoonlijke ontwikkeling, gemeenschapsvorming, identiteitsontwikkeling, gezondheid en

welzijn.¹⁰⁶ Ook voelen deelnemers aan culturele activiteiten zich meer in controle over wat er om hen heen gebeurt en hebben zij meer vertrouwen in hun eigen kunnen.

Jongerenwerkers ervaren vaak een tekort aan genoemde aspecten bij de doelgroep in Amsterdam Zuidoost. Het talentprogramma Swazoom Live beoogt een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van jongeren op dit gebied.

Doel en doelgroep

Doel van Swazoom Live is het ontwikkelen van talenten bij jongeren, hun vaardigheden vergroten op een breed aantal aspecten (samenwerken, presenteren, doorzettingsvermogen) en het versterken van hun gevoel van eigenwaarde. Tegelijkertijd biedt het traject de deelnemers een zinvolle vrijetijdsbesteding. Het programma voor talentontwikkeling is gericht op gemotiveerde jongeren die affiniteit hebben met kunst en cultuur en zich willen ontwikkelen op het gebied van een diversiteit aan podiumkunsten.

Methodiek

Jongeren of groepen jongeren die bezig zijn met of geïnteresseerd zijn in kunst en cultuur worden aangemeld of melden zichzelf aan bij de projectleider. Het komt ook voor dat de projectleider op een festival of ander evenement groepen scout. Als de jongere of de groep gemotiveerd genoeg blijkt worden zij gevraagd een optreden te verzorgen op het eerstvolgende Swazoom Live evenement. Iedere jongere of groep jongeren komt op gesprek om de wensen en mogelijkheden te verkennen. Dit is een belangrijk kenmerk van de methodiek: werken vanuit de ideeën en ambities van jongeren zelf. Vervolgens worden deelnemers tot aan de presentatie begeleid in een coachingstraject. Wekelijks komen zij samen met een coach of docent om de opzet van de presentatie te bedenken, doelen te stellen, een taakverdeling te maken en met name constant te trainen. Het gaat om optredens op het gebied van een diversiteit aan podiumkunsten zoals dans, muziek, theater, acrobatiek en mode. De begeleiding is niet alleen gericht op het ontwikkelen van vaardigheden in de betreffende kunstrichting, maar heeft ook aandacht voor horizonverbreding, presentatietechnieken en sociale vaardigheden. Door de focus op reflectie en verbreding en gesprekken over hoe de jongeren kunst en cultuur een plek willen geven in hun leven gaan zij ook aan de slag met het verkennen van hun kwaliteiten en toekomstmogelijkheden. In de coachingstrajecten wordt via die weg ook gewerkt aan identiteitsvorming en de maatschappelijke toekomst van jongeren. Na afloop van het evenement wordt samen met de jongeren gezocht naar mogelijkheden om hun initiatief voort te zetten, bijvoorbeeld door op te treden op een diversiteit aan evenementen, instroom bij een vereniging of vakopleiding (waaronder Kunstacademie) of voortzetting in een zelfstandige groep. Omdat deelnemers hoofdzakelijk jongeren met een Afrikaanse achtergrond betreft en de kunst en cultuur uitingen waarin zij geïnteresseerd zijn vaak een basis hebben in de cultuur van herkomst, is er ook veel aandacht voor de ontwikkeling van hun etnische identiteit.

Planning

In een periode van 10 tot 14 weken voorafgaand aan het Swazoom Live evenement wordt in een coachingstraject toegewerkt naar een presentatie van hun talenten. Zij ontvangen 2 tot 4 uur per week begeleiding van een coach of docent met wie zij in samenwerking een optreden voorbereiden.

Resultaten

Per evenement worden ongeveer 100 deelnemers bereikt. Onder het publiek van het evenement betreft het nog eens 160 jongeren. Deelnemende jongeren ontwikkelen vaardigheden op het gebied van presenteren, organiseren, ondernemerschap en samenwerken. Verder groeien zij op artistiek niveau en creativiteit en verbreden zij hun horizon als het gaat om podiumkunsten.

Randvoorwaarden

Essentieel is een goed netwerk met ketenpartners voor de aanmelding van deelnemers en het in contact komen met potentiële coaches en docenten. Er is inzets nodig van één jongerenwerker die als projectleider de coachingstrajecten coördineert en de organisatie van het evenement op zich neemt.

2.4 Ambulant Jongeren Team

Korte typering

Het Ambulant Jongeren Team (AJT) is een samenwerkingsverband tussen het jongerenwerk van Swazoom en het veldwerk van Stichting Streetcornerwork. Jongerenwerkers en veldwerkers werken in duo's op straat en leggen contact met groepen jongeren om hen te informeren over mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding en hulpverlening.

Aanleiding

Uit gegevens van de gemeente Amsterdam blijkt dat Zuidoost een van de stadsdelen is waar bewoners het minst tevreden zijn met hun buurt. Zuidoost ontvangt een 7,1 als rapportcijfer, wat onder het gemiddelde van 7,4 ligt voor de gehele stad.¹⁰⁶ De tevredenheid van bewoners over hun buurt hangt sterk samen met hun waardering van de sociale omgang in de buurt. Echter, in Zuidoost blijkt dat de meerderheid van de bevolking (56%) wekelijks contact heeft met burens, wat hoger ligt dan het gemiddelde van de stad. In verschillende gebieden in Zuidoost is men ook erg positief over de manier waarop buurtgenoten met verschillende etnische of culturele achtergronden met elkaar omgaan. Relatief veel bewoners in Zuidoost, met name in het gebied Bijlmer-Centrum (18%) rapporteren overlast te ervaren van jongeren op straat. Gemiddeld in Amsterdam gaat het om slechts 12 procent.

Het Ambulant Jongeren Team is een methodiek van het jongerenwerk om de leefbaarheid in buurten op een hoger plan te tillen door jongeren op straat te begeleiden en overlast te voorkomen door alternatieven te bieden.

Doel en doelgroep

Het doel van het Ambulant Jongeren Team is jongeren op straat te stimuleren om een actieve en positieve plek in te nemen in de maatschappij door het voeren van motiverende gesprekken, aanspreken op eigen verantwoordelijkheid en corrigeren van ongewenst gedrag op een communicatieve wijze. Belangrijke taken van het AJT zijn verwijzen naar en opzetten van een vrijetijdsaanbod en het verzorgen van dienst- en hulpverlening. Het betreft groepen jongeren op straat in de leeftijd van 12-27 jaar.

Methodiek

De jongerenwerkers van het AJT fungeren als pedagogische professionals op straat. Zij leggen actief contact met jongeren op straat en stimuleren hen om een actieve en positieve plek in te nemen in de maatschappij. Dit gebeurt onder andere door het voeren van motiverende gesprekken met de doelgroep waarbij jongeren worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid. Daarnaast wordt ongewenst gedrag gecorrigeerd op een communicatieve wijze.

Een belangrijke taak parallel aan deze lijn is het informeren van de jeugd over het bestaande aanbod op het gebied van vrijetijdsactiviteiten en hulpverlening en hen te motiveren hiervan gebruik te maken als zij hier baat bij kunnen hebben. Toeleden naar het aanbod op dit gebied gebeurt in de vorm van een warme overdracht. De jongerenwerker van Swazoom richt zich hierbij vooral op het opzetten van gerichte activiteiten ter bevordering van het contact met de doelgroep en talentontwikkeling. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het verstrekken van informatie en advies en het signaleren van hulpvragen. Veel jongeren zijn niet op de hoogte van het bestaan van voorzieningen en de mogelijkheden die dat biedt. Door hen te informeren wordt hun horizon verbreed en krijgen zij meer inzicht in wat de maatschappij te bieden heeft. In de gesprekken is ook veel aandacht voor het toekomstperspectief van jongeren en reflectie op hoe zij hun gedrag moeten of kunnen aanpassen om hun toekomstplannen te realiseren. Als de betreffende jongeren te maken hebben met problemen wordt een hulpverleningsaanbod gedaan. De expertise op dit gebied ligt voornamelijk bij de veldwerker van Streetcornerwork.

Een deel van deze jeugdgroepen op straat veroorzaakt overlast. Doel van het AJT is via een aanbod van hulpverlening, coaching en vrijetijdsbesteding ervoor te zorgen dat de overlast daalt en het maatschappelijk perspectief van deze jongeren verbetert. Jongeren die hiervoor gemotiveerd zijn en hebben bewezen dat zij een positieve bijdrage willen leveren, worden ook ingezet als rolmodel bij het organiseren van activiteiten voor andere jeugd.

Planning

De methodiek van het Ambulant Jongeren Team betreft geen gekaderde trajecten die een vaststaande duur hebben. Jongerenwerkers leggen contact met groepen en afhankelijk van de vragen en behoeften kan een diversiteit aan groepsgerichte of individuele begeleidingstrajecten worden ingezet die ook in duur van elkaar verschillen.

Resultaten

Op jaarbasis worden door het Ambulant Jongeren Team ongeveer 600 jongeren op straat bereikt. Een groot deel van hen ontvangt een vrijetijdsaanbod, of wel via verwijzing naar bestaande faciliteiten, of wel door gezamenlijk met de jongeren op zoek te gaan naar de mogelijkheden om aan te sluiten op hun wensen. Met een gedeelte van de bereikte jongeren zijn individuele hulpverleningstrajecten uitgevoerd. Hiermee zijn vooral effecten bereikt met betrekking tot actieve vrijetijdsbesteding, positieve gedragsverandering, terugleiding naar school en waar nodig verwijzing naar specifieke ondersteuning op het gebied van arbeidstoeleiding en schuldhulpverlening.

Randvoorwaarden

Het Ambulant Jongeren Team gaat in duo's de straat op om het contact met groepen jongeren te onderhouden. Nodig zijn duo's van een jongerenwerker en een straathoekwerk die individuele hulpverlening kan bieden. Essentieel is daarnaast een goed netwerk met ketenpartners voor het opzetten van en verwijzen naar vrijetijdsactiviteiten en gespecialiseerde hulpverleningsinstanties.

Bijlage 3. Deelnemers studieproject 'Best of both worlds'

Londen

Althea Bart
Kristina Marie Stylianou
Macey McMullen
Marcus Senior
Michael Hamilton
Odiri Ighamre
Ricardo Johnson
Shanai Levy
Sekai Makoni
Tyler De-Fretis

Amsterdam Zuidoost - Swazoom

Censey Jonathas
Charro Mauricio
Desta Deekman
John Lachman
Judith Hogers
Kimberley Leysner
Laya Leysner
Lea van Kallen
Manon Mulders
Marcello Dello Stretto
Nikita Schuurman
Otmar Watson
Servano Williams
Sjoerd Bakker
Steven Cleans
Wenner Regales

Onderzoekers

Annelieke van Dijk
Debora Reesink
Jaap Noorda

Bijlage 4. Resultaten enquête conferentie ‘Best of both worlds’

Onder 68 deelnemers van de conferentie ‘Best of both worlds’ is een enquête afgenomen. De resultaten van hun antwoorden op verschillende vragen en stelling zijn hieronder weergegeven.

Questions and statements	Agree	Disagree
Youth of African descent need to investigate their cultural heritage to attain a good position in society	90%	10%
Youth of a different ethnic descent need to investigate their cultural heritage just as much in order to attain a good position in society	91%	9%
For non-minority youth it is unimportant to investigate their cultural heritage	10%	90%
A lack of attention to cultural heritage has negative consequences for the position in society of youth of African descent	79%	21%
How can youth workers best pay attention to cultural awareness of young people of African descent with respect to their future in society?		
<ul style="list-style-type: none"> • Making cultural awareness a part of all activities • Offering specific programmes focussed on cultural awareness 	63%	49%
What has to change in youth policy to promote cultural awareness of young people of African descent?		
<ul style="list-style-type: none"> • Cultural awareness as a focus of youth policy • More professionals from ethnic minorities • Expansion of youth work • No changes are needed, current youth policy suffices 	69%	41%
	38%	4%